

**VASTAKKAINASETTELUSTA TAKAISIN NEUVOTTELUPÖYTIIN
– PRESIDENTTI RONALD REAGANIN NEUVOSTOSUHTEET 1981–1987**

Henri Korhonen

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Yleisen valtio-opin laitos
Maailmanpolitiikan tutkimus
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2010

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos Institution – Department Yleisen valtio-opin laitos	
Tekijä/Författare – Author Korhonen, Henri Mikael			
Työn nimi Arbetets titel – Title Vastakkainasettelusta takaisin neuvottelupöytiin – presidentti Ronald Reaganin neuvostosuhteet 1981-1987			
Oppiaine Läroämne – Subject Maailmanpolitiikan tutkimuksen linja			
Työn laji Arbetets art – Level Pro gradu –työ	Aika Datum – Month and year 2010-12-07	Sivumäärä Sidoantal – Number of pages 123	
Tiivistelmä Referat – Abstract			
<p>Tutkielmassa tutkitaan Yhdysvaltain presidentti Ronald Reaganin (1911-2004) Neuvostoliittoa koskevaa retoriikkaa hänen käyttämissään julkisissa virallisissa puheissa. Tutkimuskohde on valittu siksi, että Reaganin kahden virkakauden välillä tapahtui merkittävä linjanmuutos juuri neuvostosuhteissa ja tämän tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä selittämään retoriikan merkitystä todellisuuteen.</p> <p>Ajanjakso on rajattu periodille 1981-1987, koska juuri tällä periodilla ratkaiseva retoriikan ja turvallisuuspoliittisen linjan muutos suhteessa Neuvostoliittoon tapahtui. Vedenjakajana on vuosi 1985 Reaganin toisen kauden alkaessa ja Mihail Gorbatšovin tullessa valtaan Neuvostoliitossa. Johdon vaihtuminen Neuvostoliitossa ajatellaan usein olevan ratkaiseva tekijä Yhdysvaltain ja Reaganin asenteiden muuttumiselle. Tutkimuksen avulla pyritään avaamaan diplomatian kulisseja, mitä todellisuudessa milloinkin tapahtui ja missä menttiin kilpavarustelun ja aseriisuntaneuvottelujen samanaikaisten ristiriitaisten vuorovaikutusten akanviroissa.</p> <p>Aiemmassa tutkimuksessa on taustoitettu erityisesti aseriisuntaneuvottelujen historiaa myös Reaganin kolmen edeltäjän ajalta 1969-1981 periodilta sekä kuvattu Reaganin presidenttikauden pääkysymykset Neuvostoliiton suhteen. Aiemmassa tutkimuksessa on esitetty, että Reagan palasi neuvostopolitiikassaan käytännössä liennytyksen linjalle, merkittävänä retorisenä erona kuitenkin, ettei tätä termiä virallisesti koskaan käytetty Reaganin aikana. Toisaalta Reagania on pidetty omalaatuisena ja hieman pinnallisena, kuitenkin retorisesti maan historian yhtenä taitavimmista presidenteistä. Reagan jatkoi pitkälti edeltäjänsä Jimmy Carterin jo käynnistämiä asevarusteluhankkeita mutta hän pyrki saamaan uuden alun neuvotteluilmapiiriin omalla täysin edeltäjistään poikkeavalla kovennetulla retoriikallaan. Varsinkin kautensa alkupuolella Reagan joutui hyvin haastavasti retorisesti todistelemaan haluaan rauhaan samalla kun hänen piti perustella uudet mittavat asevarusteluhankkeet omalle kansalleen. Erityisesti kiistanalainen SDI-avaruuspuolustushanke oli presidentin oma aloite, jota oli vaikeinta perustella riittävän uskottavasti kotimaassa ja varsinkin ulkomailla.</p> <p>Tutkielman tutkimusote on kvalitatiivinen ja induktiivinen. Metodina toimii retorinen analyysi. Retorisen pakottamisen mallia käyttämällä on tarkoituksena jäsentää retoriikan ja turvallisuuspolitiikan välistä yhteyttä sekä näin samalla paikantaa puheiden ja todellisuuden välistä kokonaisuutta. Tutkimuksen avulla pyritään tunnistamaan muutoksia retoriikan menetelmissä puheiden sisällä ja etsimään näiden muutosten syy-seuraussuhteita samanaikaisesti tapahtuneisiin kilpavarustelu- ja aseriisuntaprosesseihin. Lähtöoletuksena on että Reaganin kaudella tapahtunut kolmas johtajanvaihdos, Gorbatšovin valtaantulo oli merkittävä tekijä sekä Reaganin retoriikan että politiikan muuttumisessa. Tutkimus nojautuu pitkälti primaariaineistoon presidentti Reaganin virallisten puheiden toimiessa tärkeimpänä lähdemateriaalina.</p> <p>Merkittävin tutkimustulos on, että vuoden 1985 johtajavaihdos Neuvostoliitossa oli merkittävä tekijä Reaganin konkreettisesti suunnan muutoksessa Neuvostoliittoon nähden, mutta retoriikan tasolla tämä muutos ei ollut yhtä selvä. Hänen puheissaan oli vaihtelevia sävyjä sekä ennen että jälkeen Gorbatšovin valtaantulon. Reaganin sävy puheissa pehmeni jonkin verran, mutta kovitelevia sanoja 1985 jälkeenkin oli silti välillä kohtalaisen paljon ja toisaalta jo aiempien neuvostojohtajien aikana hän puhui välillä sovinnollisempaan sävyyn. Muutos retoriikan suhteen on ollut näin ollen varovaisempaa ja vaikeammin kohdistettavissa yhden tietyn tapahtuman seurauksena. Aseriisuntaneuvotteluissa sen sijaan menttiin selvästi eteenpäin johtajien 1985-1986 tapaamisten siivittämänä. Reagan oli retorisen pakottamisen mallin soveltamisessa pääsääntöisesti aloitteellinen osapuoli, joka halusi vaikuttaa merkittävästi muutoksiin erityisesti Neuvostoliiton sisällä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Ronald Reagan Mihail Gorbatšov retoriikka - suostuttelu aseriisunta - neuvottelut sotilaallinen kilpavarustelu			

Sisällys

Lyhenteet.....	ii
Reaganin hallinnon avainhenkilöt 1981 - 1987	vi
1. Johdanto	1
2. Tutkimustehtävä ja teoreettinen viitekehys.....	2
2.1 Tutkimustehtävän esittely	2
2.2. Human agency -teoria ja yksilötason lähestymistavat	4
2.3 Aikaisempi tutkimus	9
2.3.1 Liennytyksen merkitys käsitteenä ja tausta 1969 - 1981	9
2.3.2 Reaganin doktriinin sisältö ja tausta	13
2.3.3 Liennytyksipolitiikan yhteys Reaganin neuvostopolitiikkaan ja retoriikkaan	17
3. Ronald Reaganin presidenttikausi periodilla 1981 - 1987	20
3.1 Ronald Reaganin ensimmäisen virkakauden pääkysymykset.....	20
3.2. Ronald Reaganin toisen virkakauden pääkysymykset	25
4. Retorinen analyysi ja siihen käytettävä aineisto	32
4.1. Argumentaation lähtökohdat ja tekniikat	33
4.2. Retorisen pakottamisen malli.....	37
5. Reaganin käyttämä retoriikka Neuvostoliitosta	44
5.1. Ronald Reaganin retoriikan luonne ja erityispiirteet	44
5.2. Neuvottelutaktiikat ja neuvotteluprosessin keskeiset vaiheet.....	51
6. Presidentti Ronald Reaganin puheet ja niiden analyysit aikavälillä 1981-1987	58
6.1 Presidentti Reaganin kotimaassa suoraan yleisölle pidetyt puheet	59
6.2 Presidentti Reaganin kotimaassa tiedotusvälineiden kautta pidetyt puheet.....	70
6.2.1 Kotimaiselle yleisölle suunnatut puheet.....	70
6.2.2 Ulkomaiselle yleisölle suunnatut puheet.....	88
6.3 Presidentti Reaganin ulkomailla suoraan yleisölle pidetyt puheet.....	93
6.4 Presidentti Reaganin ulkomailla tiedotusvälineiden kautta pidetyt puheet.....	104

7. Johtopäätökset.....	106
Lähdeluettelo.....	117
Kirjallisuuslähteet	117
Verkkolähteet	122
Muut lähteet	124

Lyhenteet

ABM (Antiballistic Missile)

Ohjustentorjuntaohjus / ohjustorjuntajärjestelmä. ABM -sopimus Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välillä solmittiin vuonna 1972. Tämä kielsi osapuolia rakentamasta ohjustentorjuntajärjestelmiä. ABM oli samalla osa SALT I -sopimusta.

BRBM (Battlefield Range Ballistic Missile)

Taistelukentän ohjukset, joiden kantomatka on alle 200 kilometrin säteellä.

CPD (Committee on the Present Danger)

Reaganin kaudella käytetty kansallisen turvallisuuden komitea, joka vaikutti merkittävästi presidentin lausuntoihin.

ETYK (Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi)

Konferenssi pidettiin Suomessa Helsingissä elokuussa 1975. Yhteensä 35 osallistujamaata, mukaan lukien Yhdysvallat ja Neuvostoliitto)

ICBM (Intercontinental Ballistic Missile)

Mannertenvälinen ballistinen ohjus. Termi käsittää ohjukset, joiden kantomatka on vähintään 5500 kilometrin säteellä. Esimerkiksi Trident II D-5 (Navy's Fleet Ballistic Missile (FBM). Laivaston ballistinen ohjus, jonka kantama on noin 7360 km.

IRBM (Intermediate-range Ballistic Missile)

Keskimatkan ballistinen ohjus. Termi käsittää ohjukset, joiden kantomatka on noin 3500 - 5500 kilometrin säteellä.

INF (Intermediate -range Nuclear Forces)

INF- sopimus 8.12.1987 oli lyhyen ja keskimatkan ohjusten rajoitusta koskeva sopimus Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välillä. Sopimus kielsi sekä perinteiset että ydinkärjen sisältävät maasta laukaistavat keskimatkan ohjukset, joiden kantomatka on 500 - 5500 kilometrin säteellä.

LRBM (Long Range Ballistic Missile)

Pitkän matkan ballistinen ohjus. Termi käsittää ohjukset, joiden kantomatka on 3500 - 5500 kilometrin säteellä. Hyvin lähelle sama määritelmä kuin IRBM -ohjuksilla.

MARSHALL-APU

Toisen maailmansodan Euroopan valtioille annettiin taloudellisia apupaketteja Yhdysvaltain toimesta. Tämä avustusohjelma oli nimetty perustajansa, kenraali George Marshallin mukaan, joka toimi presidentti Harry S. Trumanin ulkoministerinä. Taloudellista apua jaettiin kaikkiaan 16 valtiolle Euroopassa vuosina 1948 - 1951 yhteensä noin 100 miljardia dollaria nykyisillä vaihtoarvoilla laskettuna.

MAD (Mutually Assured Destruction)

Molemminpuolisen tuhon käsite mahdollisessa ydinsotaskenaariossa. Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton keskinäisten suhteiden perusta ”kauhun tasapaino” oli virallinen linja kylmän sodan vuosina 1945 - 1983 ennen Reaganin SDI- aloitetta.

MIRV (Multiple Independently Targetable Re-entry Vehicle)

Monikärkiohjus, joka voi sisältää useita taistelukärkiä. Esimerkiksi Minuteman - ohjukset toimivat kolmella itsenäisesti ohjautuvalla ydinkärjellä.

MBFR (Mutual and Balanced Force Reduction)

Molemminpuolinen, tasapainoinen asevoimien rajoitusneuvottelu aloitettiin Wienissä Itävallassa 1973 osana ETY -konferenssin valmistelua.

MX

Reaganin kaudella käynnistetty ohjelma uusien maasta laukaistavien mannertenvälisen ohjusten rakentamiseksi.

MRBM (Medium Range Ballistic Missile)

Keskimatkan ballistinen ohjus. Käsittää ohjukset, joiden kantomatka on 1000 - 3500 kilometrin säteellä.

NNPA (Nuclear Non-Proliferation Act)

Yhdysvaltain 1978 presidentti Carterin kaudella vahvistettu ohjelma joka kielsi kehittämistä tai siirtämistä Yhdysvaltain asevientimateriaalia ilman lupaa sekä estää viemästä ydinmateriaalia tai konsultointia ei-ydinaseisiin.

NSDD-13 (National Security Decision Directive number 13)

Presidentti Ronald Reaganin vuonna 1981 allekirjoittama Yhdysvaltain ydinasestrategiaa koskeva määräys.

NSDM-242 (National Security Decision Memorandum number 242)

Presidentti Richard Nixonin tammikuussa 1974 allekirjoittama muistio Yhdysvaltain ydinasestrategiaa koskien.

PD-59 (Presidential Directive number 59)

Presidentti Jimmy Carterin heinäkuussa 1980 allekirjoittama Yhdysvaltain ydinasestrategiaa koskeva määräys.

SALT (Strategic Arms Limitation Talks)

Strategisten aseiden rajoittamisneuvottelut Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välillä. Aloitettiin vuonna 1968 ja 1972 solmittiin SALT I -sopimus. SALT II -sopimus solmittiin Wienissä 18.6.1979. SALT I oli lupaus jatkaa neuvotteluja ja pidättäytyä samalla aseistuksen lisäämisestä. ABM-sopimus oli osa SALT I -sopimusta. SALT II asetti 2400 kappaleen rajan ydinaseiden kuljetusvälineille (strategiset ohjukset, pommikoneet ym.) 1320 kappaleen rajan monikärkisille (MIRV) ohjuksille, kiellon rakentaa uusia manner-

tenvälisten ohjusten laukaisualustoja sekä kiellon uusien hyökkäysaseiden rakentamiselle.

SDI (Strategic Defence Initiative)

Yhdysvaltain vuonna 1983 käynnistämä strateginen avaruuspuolustusjärjestelmän suunnittelu- ja rakennushanke. Lakkautettiin sellaisenaan vuonna 1993 presidentti Bill Clintonin hallinnon päätöksellä.

SLBM (Submarine Launched Ballistic Missile)

Sukellusveneistä laukaistavat ballistiset ohjukset

SNDV (Strategic Nuclear Delivery Vehicles)

Strategisten ydinaseiden kuljetukseen liittyvät ajoneuvot

SNF (Short-Range Nuclear Forces)

Lyhyen kantaman ydinkärjillä varustetut ohjukset

SRBM (Short-range Ballistic Missile)

Lyhyen kantaman ballistinen ohjus. Käsittää ohjukset, joiden kantomatka on alle 1000 kilometrin säteellä.

START (Strategic Arms Reduction Talks)

Strategisten aseiden rajoittamisneuvottelut. Aloitettiin 29.6.1982 Genevessä Sveitsissä. Neuvottelut sisälsivät molemminpuolisia aloitteita ja ehdotuksia 1982 ja 1983, mutta vakavasti ne käynnistettiin tauon jälkeen uudelleen 1985. START I ja START II-sopimukset solmittiin Reaganin seuraajan George Bushin kaudella 31.7.1991 ja 9.1.1993. START I rajoitti ydintaistelukärkien määräksi maksimissaan 6000 kpl ja mannertenvälisten ohjusten, sukellusveneiden ja pommikoneiden yhteismaksimilukumääräksi 1600 kpl. START II kielsi MIRV-ohjukset eli käytännössä useat erilliset taistelukärjet samoissa mannertenvälisissä ohjuksissa.

TBM (Theatre Ballistic Missile)

Teatteriluokan ballistiset ohjukset kattavat ohjukset, joiden kantomatka on taktisten ohjusten ja mannertenvälisten ohjusten välissä eli $> 300 \text{ km} < 3500 \text{ km}$. Taktisten ballistisen ohjusten kantomatka on 150 - 300 kilometrin säteellä.

Reaganin hallinnon avainhenkilöt 1981 - 1987

Ronald Reagan (1911 - 2004)

Yhdysvaltain 40. presidentti 1981 - 1989. Aiemmin mm. Kalifornian kuvernööri 1967 - 1975.

George Bush (1924 -)

Yhdysvaltain 43. varapresidentti 1981 - 1989 ja 41. presidentti 1989 - 1993. Aiemmin mm. edustajainhuoneen jäsen 1967 - 1971, Yhdysvaltain YK-suurlähettiläs 1971 - 1973 ja keskustiedustelupalvelu CIA:n johtaja 1976 - 1977.

Alexander Haig (1924 - 2010)

Yhdysvaltain ulkoministeri 1981 - 1982. Aiemmin mm. kansallisen turvallisuuden avustava presidentin neuvonantaja 1969 - 1972, Valkoisen talon henkilöstöpäällikkö 1973 - 1974 sekä Yhdysvaltain Euroopan joukkojen ja Naton komentaja 1974 - 1979. Sotilasarvoltaan neljän tähden kenraali.

George Shultz (1920 -)

Yhdysvaltain ulkoministeri 1982 - 1989. Aiemmin mm. työministeri 1969 - 1970 ja valtiovarainministeri 1972 - 1974.

Caspar Weinberger (1917 - 2006)

Yhdysvaltain puolustusministeri 1981 - 1987. Aiemmin mm. valtion hallinto- ja budjettitoimiston (OMB) päällikkö 1972 - 1973 sekä koulutus- ja terveysministeri 1973 - 1975.

1. Johdanto

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on tutkia presidentti Ronald Reaganin retoriikkaa ja kartoittaa tämän yhteyttä Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton keskinäisiin turvallisuuspoliittisiin suhteisiin. Tarkoitukseni on tutkia presidentin käyttämän julkisen retoriikan suhdetta konkreettiseen suurvaltapolitiikan päätöksiin Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välillä vuosina 1981 - 1987. Tutkimuksen pääta-voitteena on selittää, analysoida ja ymmärtää tekijöitä, joiden pohjalta 1980-luvun alun kylmä sota vahvasta vastakkainasettelun ilmapiiristä muuttui merkittävästi ja johti suhteiden lämpenemiseen vuosikymmenen puolivälissä sekä mm. keskimat-kan ohjusten rajoitussopimukseen vuonna 1987.

Tutkielma etenee siten, että luvussa kaksi perehdytään aiheesta aikaisemmin käy-tyyn keskusteluun, selitetään tarkemmin tämän tutkielman lähtökohtia verrattuna aikaisempaan tutkimukseen ja jäsennetään retoriikan suhdetta maailmanpolitiikan päätöksiin koskien Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välistä suhdetta. Tähän sisäl-tyvät mm. Reaganin doktriinin esittely sekä lyhyt taustoitus Reaganin suhteesta liennytykseen. Tämän jälkeen käydään läpi tutkimusongelma, tutkimuskysymys, tutkimusaineisto ja perustellaan metodologiset valinnat. Aineistona tässä tutkiel-massa toimii ensisijaisesti kirjallisuus ja presidentti Reaganin puheet primaari-aineistona. Muu kirjallisuus ja ns. sekundääriaineisto taustoittavat näiden kahden valtion suhteiden kehitystä ja merkittävimpiä tapahtumia, kuten aseriisuntaneuvot-telujen etenemistä. Tutkimusote on kvalitatiivinen ja metodina toimii retorinen analyysi. Tutkimusta täydentää yksi tekemäni henkilökohtainen haastattelu. Lu-vussa kolme käydään läpi presidentti Reaganin ensimmäisen virkakauden sekä toisen kauden ensimmäisen puoliskon tärkeimmät ulko- ja turvallisuuspoliittiset tapahtumat. Luvussa neljä esitellään retoriikan ominaisuuksia ja argumentaation peruslähtökohtia sekä perehdytään tarkemmin ”retorisen pakottamisen malliin” jota pyrin soveltamaan ja hyödyntämään Reaganin ja eri neuvostojohtajien välisiä suhteita, retoriikkaa ja neuvotteluita kuvatessani. Luvussa viisi syvennytään Rea-ganin käyttämään retoriikkaan ja käydään läpi erilaisia neuvottelutaktiikoita. Lu-vussa kuusi käydään läpi Reaganin 20 eri julkista virallista puhetta ja tämän jäl-keen jokaisesta eritellään oma analyysinsä retorisen analyysin menetelmiä sovel-

taen. Luvussa seitsemän esitellään johtopäätökset. Lopuksi esitellään lähdeluettelo kokonaisuudessaan. Kaikkein tärkeimpänä tavoitteena on saada rakennettua yhteys käytetyn retoriikan ja ulkopoliittikan välille, eli hahmottaa millainen vaikutus presidentin puheilla ja teoilla oli Neuvostoliittoa koskien Yhdysvaltain kansallisen turvallisuuden näkökulmasta.

2. Tutkimustehtävä ja teoreettinen viitekehys

Tutkimustehtävä kuvaa pro graduni keskeisen tarkoituksen ja teoreettinen viitekehys tuo tähän aiemman tutkimuksen kautta tietoteoreettista ulottuvuutta. Tutkimustehtävä sisältää kaikkein tärkeimpänä tutkimusongelman ja tätä täsmentävien tutkimuskysymysten määrittelyn.

2.1 Tutkimustehtävän esittely

Strobe Talbott kuvaa Reaganin hallintoa hyvin pragmaattisesti ja vertaa tätä kolmeen aiempaan ns. liennytyksen aikaisiin hallintoihin. Hänen mukaansa varsinaisen turvallisuuspolitiikka Neuvostoliiton suhteen ei dramaattisesti muuttunut Reaganin kaudella, Reagan vain edisti pitkälti jo aiemmin käynnistettyjä puolustuspoliittisia hankkeita. Toisaalta kuitenkin Reagan panosti myös turvallisuuspolitiikkaan aivan uudella tavalla käynnistämällä erityisesti avaruuspuolustusohjelman, ns. ”Tähtien Sota” hankkeen. Kukaan aiemmista presidenteistä ei ollut panostanut avaruuspuolustukseen, joten siksi strategisena siirtona tämä oli hyvin merkittävä muutos. Samoin B-1 pommittajien valmistuksen uudelleen käynnistäminen 1981 ja vuoden 1984 tavoite 600 aluksen laivaston rakentamisesta olivat merkittäviä konkreettisia siirtoja. (Talbott 1984, 50)

Kuitenkin julkisessa mediassa kaikkein näkyvin muutos tapahtui presidentin käyttämässä retoriikassa. Maailmalle välittyi kuva uudesta johtajasta ja uudesta Amerikasta, joka halusi heti alusta pitäen määrittää täysin uudenlaista linjanvetoa erityisesti Neuvostoliittoon ja joka näyttäytyi hyvin idealistisena. Tutkimustehtävän tavoitteena on pyrkiä selittämään, miten presidentin retoriikka kehittyi ja mahdollisesti muuttui ensimmäisen ja toisen virkakauden alkupuoliskon välillä.

Yhtenä lauseena ilmaistuna tutkimuskysymys on seuraava: ”Miten presidentti Reaganin retoriikka suhteessa Neuvostoliittoon ilmeni ja mahdollisesti muuttui

1981 - 1987 periodin aikana ja miten tämä käytetty retoriikka korreloi samana ajanjaksona suurvaltojen välillä tapahtuneita ulko- ja turvallisuuspoliittisia päätöksiä?”

Pyrin paikantamaan ja tunnistamaan konkreettisia yhtymäkohtia puheiden ja tekojen välillä. Oma tutkimushypoteesini on, että kaikkien merkittävin tekijä Reaganin suhtautumisessa Neuvostoliittoon oli pääsihteeri Gorbatšovin valtaantulo maaliskuussa 1985. Hänen edeltäjiensä, Konstantin Tšernenkon (1984 - 1985), Juri Andropovin (1982 - 1984) sekä Leonid Brežnevin (1981 - 1982) aikoina Reaganin retoriikka oli hyvin vastapuolta kritisoivaa ja haastavaa, yleisesti hyvin neuvostokielteistä ja paikoittain jopa karkeaa. 1985 aikana puheisiin tuli varovaisen optimisia sävyjä ja retoriikka pehmeni merkittävästi johtajien kahdenvälisen tapaamisen ja tutustumisen jälkeen.

23.3.1983 Reagan virallisesti julisti SDI-ohjelman käynnistetyksi. Tämä oli hänen kaikkein rohkein ja ristiriitaisin turvallisuuspoliittinen aloitteensa. Televisiopuheessaan Reagan kertoi, miten hän oli vähitellen tullut yhä vakuuttuneemmaksi hankkeen tarpeellisuudesta. Hän näki mahdollisuuden tehdä ydinaseet tarpeettomiksi avaruuteen rakennettavalla suojausjärjestelmällä, vaikka myönsikin tämän olevan hyvin pitkäaikainen ja kaukainen tavoite. (Brownlee 2003, 102 - 103)

Tutkimuskohteena olen valinnut juuri presidentti Reaganin erityisesti sen takia, että hän on ollut retorisesti yksi Yhdysvaltain historian taitavimpia presidenttejä, joten hänen puheitaan on haasteellista ja mielenkiintoista tutkia. Samoin hänen aikanaan kylmä sota alkoi vähitellen tulemaan päätökseensä, vaikkakin varsinaiset ns. mullistukset, merkittävimpinä juuri Neuvostoliiton ja itäblokin luhistuminen sekä Berliinin muurin murtuminen tapahtuivat vasta hänen seuraajansa George H.W. Bushin presidenttikaudella 1989 - 1993. Reaganin merkitys silti kylmän sodan päättymisessä on hyvin merkittävä, vaikkei luonnollisestikaan ainoa eikä ehkä edes ratkaiseva tekijä. Erityisesti alkukauden muutos vuonna 1981 tarkoitushakuisesta liennytyksestä etäännytykselle ja myöhemmin 1985 uudestaan lähelle tätä linjaa palaamisella (joskaan ko. käsitettä ei koskaan julkisesti käytetty Reaganin toimesta) tekee Reaganin presidenttikaudesta ainutlaatuisen, vastaavaa ns. aalto liikettä neuvostosuhteissa ei tapahtunut kertaakaan aiemmin kylmän sodan aikana kenenkään muun presidentin kausina. Reagan on ainoa Yhdysvaltain presidentti,

joka on virkakaudellaan toiminut neljän eri neuvostojohtajan kanssa, ja tämä on itsessään tärkeä peruste tutkia hänen asenteidensa muuttumista. Kolme ensimmäistä neuvostojohtajaa olivat lyhytaikaisia, mutta Reaganin neljäs suhde vastapuoleen oli kaikkein näkyvin, jolloin konkreettisia muutoksia alkoi tapahtua. Reagan loi myös persoonana merkittävimmän kontrastin edeltäjiinsä erityisesti juuri retoriikan saralla. Hänen retoriikkansa oli aiempaa huomattavasti voimallisempaa ja siksi on hyvin mielekästä tarkastella retoriikan ja tapahtumien välistä yhteyttä.

Reaganin toisen presidenttikauden alkua on tarpeen tarkastella omana erillisenä ajanjaksonaan 1985 - 1987. Tutkimukseni aikaperiodina on 1981 - 1987 välinen aikajänne, jolloin pyrin etsimään toisen kauden alkupuoliskon puheista vertailupohjaa ensimmäisen kauden puheisiin ja peilaamaan näitä keskenään. Tutkimukseni päättyy ajallisesti joulukuuhun 1987, jolloin keskimatkan ohjusten rajoitus-sopimus solmittiin, enkä siksi tarkastele tutkimuksessani enää tämän jälkeisiä loppukauden puheita enkä myöskään turvallisuuspoliittisia päätöksiä Neuvostoliiton suhteen. Kahden presidenttikauden vertailu keskenään on tutkimuksessani hyvin mielekästä ja tarpeellista, koska näillä on keskenään suuria eroja sekä retoriikan että toteutuneen politiikan suhteen. Kuuden vuoden aikajänne riittää kattamaan Reaganin presidenttikauden keskeisimmät vaiheet ja tärkeimmät kysymykset suhteessa Neuvostoliittoon. En tutki kysymystä, miten Reaganin hallinto yleisesti politiikan muilla sektoreilla toimi suhteessa Neuvostoliittoon, enkä kysymystä mikä oli Reaganin mahdollinen rooli kylmän sodan päättymisessä, vaan keskityn tutkimaan miten retoriikka kehittyi 1981 - 1987 välillä ja mistä muutokset johtuivat. Samoin en pyri jäljittämään Reaganin motiiveja, vaan tutkimaan miten hän käytti retoriikkaa eri vaiheissa.

2.2. Human agency -teoria ja yksilötason lähestymistavat

Colin Wight on huomionut, että olemassa olevia identiteettejä ei voida vain tutkimalla järjestelmätason ilmiöitä, ei myöskään mistä nykyiset identiteetit tulevat ja mihin suuntaan ne kehittyvät. Lopulta pitää havaita, että ei ole mitään erillistä ulkoista järjestelmän ohjausrakennetta, olemme vain me ihmiset, jotka muokkaamme omia rakenteitamme. Eli kolmantena mallina voidaan nähdä henkilöiden vaikutus, ”human agency”. Barbara Farnham on tutkinut, miten Reaganin käsitysten muuttumista 1980-luvulla ennen kylmän sodan päättymistä. Kansainvälisen

politiikan tutkijat, kuten Jeffrey Checkel ovat selventäneet Venäjän sisäistä hallinnon rakennetta ja pyrkineet saamaan selville, ketkä henkilöt nousivat avainasemiin ja miten heidän toimintansa eri asemista vaikuttivat Mihail Gorbatšoviin. Farnham on vastaavasti tutkinut Yhdysvaltain hallintoa. Hän on tullut tutkimustulokseen, jonka mukaan kukaan Reaganin tärkeimmistä neuvonantajista ei neuvonut häntä luottamaan Mihail Gorbatšoviin, presidentti teki tämän täysin omaaloitteisesti. Moskovan huippukokouksessa 1988 Reagan sanoi seuraavaa:” Järjestelmät voivat olla brutaaleja, virkamiehet voivat epäonnistua. Mutta miehet voivat joskus nousta näiden yläpuolelle ja muuttaa historian kulkua, vaikka joskus näyttäisikin siltä, että heidät on tuomittu sivustakatsojiksi. Kaikki neuvostokansalaiset joita olen tavannut matkani aikana, ovat mielestäni täysin samanlaisia ihmisiä kuin amerikkalaisetkin.” (Hudson 2007, 12 - 13)

Gorbatšovilla oli myös hyvin emotionaalinen ja syvälinen lähtökohta tapaamisissaan Reaganin kanssa. Vuosia myöhemmin Edmund Morrisin haastattelussa hän kertoi nähneensä Reaganissa hyvin ainutlaatuisen henkilön, hänen silmissään auringonpaisteen ja kirkkaan taivaan. Myöhemmin politbyroossa Gorbatšov selitti seuraavaa:” Washingtonissa, ehkä ensimmäisessä tapaamisessamme, ymmärsimme selvästi miten tärkeä tekijä ihminen on kansainvälisessä politiikassa. Meille Reagan näyttäytyi aluksi konservatiivisena amerikkalaisen kapitalismin ja aseellisuuden edustajana. Mutta politiikan tekijät edustavat myös humaaneja arvoja, tavallisten kansalaisten intressejä ja toiveita ja johtajat voivat myös toimia puhtaasti näiden arvojen pohjalta. Tämä on hyvin tärkeä aspekti uudessa kansainvälisessä ajattelussa ja tämä on nyt tuottanut tuloksia.” (Hudson 2007, 14)

Margaret Hermann on luokitellut eri johtajatyyppejä heidän henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella. Käyttämällä omaa modifioitua koodiaan tutkimuksen viitekehyksenä hän on määrittänyt analyysinsä sisällön. Tässä mallissaan hän tutkii ja vertailee eri johtajien uskomuksia, intressejä, johtamis- ja päätöksentekotyyplejä sekä ihmissuhteita. Tämän kaiken tiedon hän yhdistää yhteen holvistiseen malliin, joka luokittelee johtajat seitsemällä eri tasolla. Ensimmäinen tekijä on alue, jolla hän toimii, toinen on kiinnostuksen aste ulkopolitiikkaan, kolmas toiminta kriisitilanteissa, neljäs päätöksentekoa epäselvissä ja epävarmoissa tilanteissa, viides tekijä määrittää johtajan diplomaattisten taitojen tason, kuudes tekijä määrittää erityissektoreiden vaikutuksen, seitsemäs johtamistyylin ja kahdeksas

ryhmän vaikutuksen päätöksentekoon. Viides, kuudes ja seitsemäs taso ovat hyvin lähellä toisiaan, nämä kuvaavat kaikki sitä, miten halukas johtaja on delegoimaan asioita eri sektoreille suhteessa siihen miten paljon hän luottaa vain omiin kykyihinsä ja haluaa keskittää päätöksentekoa. Kuudes taso kuvaa lähinnä, miten paljon esimerkiksi Yhdysvaltain presidentti haluaa nojata sotilassektorin neuvonantajien näkemyksiin ja arvioihin. Myös toinen taso eli kiinnostuksen aste ulkopolitiikkaan tutkii tätä, kuinka paljon johtaja haluaa johtaa tätä sektoria tai vastavasti delegoida asiaa. (Hudson 2007, 23, 38 - 39)

Richard Neustadtin mukaan huolimatta 1950-luvulla tekemästään puolueen vaihdoksesta demokraateista republikaaneihin, Reaganissa säilyi silti nuoruuden ajan identiteetti olemuksensa pohjalla. Nuoruudessa omaksuttu kiihkeä demokraattivaihe Franklin Rooseveltin aikana tuli esiin presidenttikautena samantapaisilla muoteilla: vankkana kansansuosiona, aloitteellisuutena, ohjelmien julistuksellisuutena ja muodollisena johtamisena samalla tiennäyttäjän roolissa ja kansakunnan äänenä. Reagan oli myös ensimmäinen presidentti, joka oli koskaan aiemmin toiminut televisiossa selostajana ja näyttelijänä. Luontainen uteliaisuus ja toisaalta halu delegoida ohjasivat hänen presidenttikautensa tärkeimpiä päätöksiä, kuten asevoimien uudistusta, SDI-ohjelmaa ja START-neuvottelujen käynnistämistä. Ei voida sanoa, että mikään Reaganin hankkeista olisi käynnistynyt ilman hänen vahvaa vakaumustaan ja myötävaikutustaan. Usein liioitellaan virheiden syntymistä puutteellisen tiedon takia, mutta nämä ovat silti luonnollisia tapahtumia, joita ei millään voi kokonaan välttää. (Neustadt 1990, 269 - 270)

James Barber on luokitellut Yhdysvaltain presidenttejä nelikenttäanalyysin avulla. Mallissa on kaksi akselia, aktiivinen -passiivinen ja positiivinen -negatiivinen ulottuvuus. Näistä ensimmäinen kuvaa johtajien aktiivisuutta ja energisyyttä sekä henkilökohtaista vaikuttamishalua. Jälkimmäinen kuvaa johtajan motivaatiota edetä uralla ja yleistä elämäntattomusta. Tämä tutkii myös onko hän miten optimistinen tai pessimistinen eri asioissa, luottavainen vai epäluuloinen, itsevarma vai epävarma, tehtävä – vai henkilösuuntautunut. Hänen mukaansa on tärkeää tutkia henkilön taustat tarkasti ennen kuin tästä on tullut presidentti, koska nämä asiat vaikuttavat siihen, miten hän toimii virassaan. Aktiivisiksi ja positiivisiksi presidenteiksi hän määrittelee Franklin Rooseveltin, Harry Trumanin ja John F. Kennedyn. Heillä ei ole ollut toiminnassaan pimeitä motiiveja, he ovat olleet uudis-

tusmielisiä ja tarvittaessa myös muuttaneet kurssiaan melko joustavasti. Toisaalta aktiivisiksi ja negatiivisiksi persooniksi hän määrittelee Woodrow Wilsonin, Herbert Hooverin, Lyndon Johnsonin ja Richard Nixonin. Nämä johtajat ovat hänen mukaansa olleet presidentteinä vallanhaluisia ja heissä on ollut syvälle juurtuneita riittämättömyyden ja hyljeksimisen tunnepatoutumia. He ovat jäykkiä ajattelusaan ja toiminnassaan eivätkä huomioi riittävästi muita. He voivat olla pelättyjä, mutteivät pidettyjä. He saattavat välttää yleisiä kokouksia ja kiertää jopa yleisiä sääntöjä ja lakeja ylläpitääkseen tai vahvistaakseen omaa asemaansa. Passiivisiksi ja negatiivisiksi presidenteiksi Barber luokittelee Calvin Coolidgen ja Dwight D. Eisenhowerin. Nämä johtajat ovat hänen mukaansa ottaneet virkansa vastaan lähinnä velvollisuudentunnosta, eivätkä niinkään halusta vaikuttaa ja hankkia valtaa. Viimeisenä ryhmänä passiiviset ja positiiviset johtajat edustavat ryhmää, joka on herkkä korruptiolle ja skandaaleille. Nämä johtajat ovat riippuvaisia muiden hyväksynnästä ja erilaisesta tuesta toiminnalleen. He saattavat kaivata jopa ohjausta ja saattavat kokea, että muut pyrkivät vaikuttamaan heidän ajatteluunsa. He voivat joutua ystäväpiirinsä manipuloimaksi. Barberin mukaan William H. Taft, Warren G. Harding ja Ronald Reagan ovat tämän tyyppisiä presidenttejä. (Hudson 2007, 54 - 55)

Reagania on arvioitu poliittisessa päätöksentekoprosessissa koskevilla tutkimuksissa myös ulkopoliittiselta taustaltaan hyvin kokemattomaksi ja passiiviseksi. Hänen neuvottelutaitojaan on pidetty rajallisina arvostusta ulkomailla melko vähäiseksi. Hänen vahvuuksinaan on toisaalta nähty juuri erittäin terävä kyky vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen ja kongressiin. Reagan on ollut hyvin paljon asioita delegoiva presidentti ja tämä on nähty myös toisaalta heikkoutena, hän on ollut altis joutumaan liiaksi muiden lähinnä oman henkilökuntansa ohjailtavaksi. Ensimmäisen virkakauden alussa ulkoministeri, kenraali evp. Alexander Haig pyrki ottamaan vahvan hallitsevan roolin paitsi oman sektorinsa esimiehenä, myös ulkopoliittisena suunnannäyttäjänä ja vaikuttajana erityisesti puolustussektorin asioissa. Toisin kuin Reagan, Haig oli palvellut aiemmin myös Nixonin ja Fordin hallinnoissa ja oli hyvin kokenut ulkopoliittikan sektorilla. Tämä johti konflikteihin muun henkilöstön kanssa, koska hänen koettiin sekaantuvan liiaksi oman sektorinsa ulkopuolelle ja näin samalla alentavan presidentin arvovaltaa. Haig erosikin lähinnä näistä syistä johtuen puolentoista vuoden jälkeen heinäkuussa 1982 ja ti-

lalle nimitettiin George Shultz. Reaganin ensimmäinen ulko- ja turvallisuuspoliittinen neuvonantaja Richard V. Allen oli hyvin kokematon paitsi omalla sektorillaan myös presidentin suojaamisessa ulkoministerin liialta vaikutukselta kabinetin sisällä. Siksi Reaganin – Haigin – Allenin johtamismallia on kuvattu hyvin negatiivisesti anarkistiseksi 1981 - 1982. (Crabb, Mulcahy 1986, 328, 347) Pitää huomioda, että presidentti Reaganilla oli Allenin jälkeen vielä viisi eri turvallisuusneuvonantajaa, William Clark, Robert McFarlane, John Poindexter, Frank Carlucci ja Colin Powell. Neuvonantajien tiheällä vaihtuvuudella ei ole havaittavissa yhteyttä Reaganin retoriikkaan eikä neuvostosuhteiden hoitoon ylipäättänsä.

Varapresidentti George Bushin mukaan Reagan oli ensimmäinen presidentti, joka rikkoi muodolliset rajat valtion kahden korkeimman viranhaltijan välillä ja heistä tuli tämän johdosta heti läheiset työtoverit. Aiemmin Kennedyn ja Johnsonin välit olivat viileät ja varapresidentti sai vain vähän luottamustehtäviä. Carter antoi Walter Mondalelle oman toimiston, mutta piti tämän silti etäällä joka suhteessa. Harry S. Trumanin mukaan varapresidentin roolina oli olla lähinnä ulkopuolinen, kun presidentti rakensi oman hallintonsa kokoonpanon. Riippumatta siitä, kuinka hyviä ystäviä nämä miehet saattoivat olla keskenään. Reagan kumosi tämän mallin. Bush koki tulevansa hyvin toimeen presidentin kanssa alusta alkaen, vaikka hän oli haastanut Reaganin republikaanien esivaalissa 1980. Heille ei silti jäänyt tästä minkäänlaisia kaunoja tai kilpailuasetelmia. Reagan valitsi Bushin yllätysnimenä varapresidenttiehdokkaakseen Gerald Fordin sijasta. Fordin valinnalla Henry Kissingerin vaikutusvalta olisi kasvanut epäsuorasti myös taustavaikuttajana Reaganin hallinnossa, koska Kissinger oli toiminut aiemmin myös Fordin hallinnon avainhenkilönä. (Bush 1987, 9 - 16, 222)

Reagan palautti Yhdysvaltain optimismin ja itseluottamuksen, joka oli pahoin kärsinyt 1970-luvun puolivälin jälkeen. Tämä itseluottamus näkyi myös hänen kabinetinsa rakenteessa, joka täyttyi vahvoista itsevarmoista persoonista. Heikompi presidentti olisi saattanut tuntea olonsa ja asemansa uhatuksi saman kokoonpanon keskellä. Ensimmäinen ulkoministeri Alexander Haig yritti muuttaa maan ulkopolitiittista suuntaa takaisin Nixonin-Fordin linjalle. (Bush 1987, 230 - 231) Falklandsaarten sodassa huhtikuussa 1982 presidentin ja ulkoministerin linjaerot tulivat selvästi esille, kun heidän välillään syntyi väärinkäsitys Yhdysvaltain roolista. Haig pyrki aikaan saamaan saarten väliaikaishallintoa ja Yhdysvaltain neutrali-

teettia asiassa, kun taas Reagan tuki varauksettomasti Margaret Thatcherin sota-toimia alueella. (Margaret Thatcher Foundation)

Hänet pian korvannut George Shultz erosi edeltäjästään temperamentiltaan, mutta ei sitkeydeltään. Puolustusministeri Caspar Weinberger oli terävä ja päättäväinen kokenut hallintomies. Kukaan näistä ei ollut ns. yes-mies, joka vain myötäilisi kaikissa asioissa. Reaganin kollegiaalinen johtamistyyli antoi kaikille mahdollisuuden puhua avoimesti ensin kaikki yleiset asiat presidentin kuunnellessa koko skaalan läpi. Tämän jälkeen mentiin perustavanlaatuisiin kysymyksiin yksityiskohtaisemmin. Useimmille ministereille viikkopalaveri oli ainoa mahdollisuus kertoa asiansa suoraan presidentille, joten Bush piti tarkoituksella kokouksissa matalaa profiilia, koska ainoastaan hänellä oli aina täysin vapaa pääsy presidentin puheille Oval Officeen. (Bush 1987, 230 - 231) Pitää huomioida, että Bushin oli jo pelkästään asemansa puolesta varapresidenttinä oltava ehdottoman lojaali esimiehelleen, joten hän ei juuri voi kirjoittaa mitään kovin kriittistä. Hänen kuvauksensa Reaganin hallituksen rakenteesta on kuitenkin hyvä kuvaus presidentin sisäpiiristä kuvattuna.

2.3 Aikaisempi tutkimus

Toinen luku käsittelee aiempaa tutkimusta, mitä liennytyksen käsitteenä tarkoitti ja mitä se piti sisällään. Reaganin suhde liennytykseen on tutkimuksellisesti tärkeää hahmottaa koska se ei käsitteenä ollut käytössä 1980-luvulla, mutta monissa puheissaan hän viittasi tähän. Aiemman tutkimuksen avulla Reaganin suhde edeltäjiinsä sekä näiden tekemiin päätöksiin määrittyy, samalla Reaganin retoriikkaa voidaan avata hieman edeltäjiin verrattuna. Tutkimusongelmana on tutkia Reaganin oman retoriikan kehittymistä, mutta aseistariisuntapolitiikan kokonaisuuden hahmottamiseksi on tarpeellista tuntea tämän sektorin taustat.

2.3.1 Liennytyksen merkitys käsitteenä ja tausta 1969 - 1981

Presidentti Richard Nixon keskitti hyvin voimakkaasti hallintonsa ja erityisesti maan ulkopoliittikan johtamisen itsensä sekä ulko- ja turvallisuuspoliittisen neuvonantajansa Henry Kissingerin käsiin. Nixon toteutti politiikkaa manipuloivalla tyyllillä, eikä aina ollut helppoa tunnistaa, milloin oli kyseessä sisä- vai ulkopoliittinen intressi. Liennytykspoliittikka säilyi pitkään ns. ad hoc-politiikkana, sillä ei ollut selkeää yleisesti kirjattua ra-

kennetta edes 1969 - 1972. Tästä oli osoituksena esimerkiksi Nixonin valmius tarvittaessa luopua toukokuussa 1972 sovitusta SALT I -sopimuksesta, mieluummin kuin Pohjois-Vietnamin pommituksista, jos olisi pitänyt valita jommankumman välillä. Maan poliittisessa rakenteessa liennytyks säilyi pitkään asteittaisena ja epävarmana linjauksena, vaikka Nixon ensimmäistä kertaa käyttikin sanaa jo 1970 YK:n yleiskokouksen yhteydessä. Nixon ja Kissinger näkivät liennytyksen ennen kaikkea strategiana, ei niinkään tavoitteena. (Garthoff 1994, 28 - 32)

Nixon pyöritti pitkään mielessään SALT:in ideaa ennen kuin päätti tehdä siitä omansa. Mutta kun hän oli lopulta tehnyt päätöksensä, hän lähti liikkeelle nopeasti, tarkasti ja tarmokkaasti. Nixonin seuraajan Gerald Fordin aikana SALT II oli jo työn alla. Ford tapasi Brežnevin Vladivostokissa marraskuussa 1974. Tuossa sopimuksessa hän ei suoraanaisesti antanut periksi, mutta suostui neuvotteluehtoihin, jotka heikensivät Yhdysvaltain asemaa ja johtajuutta. (Talbot 1984, 55 - 56) Nixon kohtasi puolueensa konservatiivisiltä paljon kritiikkiä liennytykslinjastaan, neuvotteluja vierastettiin ja ylipäättänsä geopolitiittinen lähestymistapa nähtiin huonona. Entisten ulkoministereiden Dean Achesonin – John Dullesin koulukunnan mukaan Neuvostoliiton piti ennen kaikkea luhistua ja ulkopolitiikan tuli siksi tähdätä vain ja ainoastaan tähän tavoitteeseen. Neuvottelut nähtiin jopa omia kansallisia arvoja ja moraalialia heikentävinä. Myöhemmin Reaganin kaudella nähtiin, että myös rohkeus kannatti Neuvostoliiton suhteen. (Kissinger 1994, 743,756)

Henry Kissinger uskoi, että suurvaltasuhteiden vahvistamisella voitaisiin saavuttaa sekä taktista että strategista joustavuutta, koska Neuvostoliiton vahvistuminen nähtiin väistämättömänä. Lisäksi hän halusi rakentaa uutta maailmanjärjestystä, jossa painopiste 1700- ja 1800-lukujen moninapaisesta maailmasta siirrettäisiin kaksinapaiseen. Kissingerin mielestä näin olisi paljon helpompi neuvotella kuin koalitiiossa. Nixonin strategia avata suhteet Kiinaan oli osa liennytykspolitiikkaa, näin pyrittiin taivuttelemaan Neuvostoliitto suostumaan neuvotteluihin koskien erityisesti aseistariisuntakysymyksiä. Liennytyksen yksi tärkein tavoite oli pyrkiä alentamaan ydinkonfliktin riskiä ja tässä linjauks myös onnistui. Liennytyksen oli tarkoitus rajata poliittinen ja ideologinen suurvaltakilpailu hallittaviin mittasuhteisiin ja määrittää pelisääntöjä, mitä saisi ja mitä ei saisi tehdä maailmanpolitiikan näyttämöllä. Tässä muodostuivat kuitenkin nopeasti ns. kaksoisstandardit, joiden mukaan molemmat osapuolet vahtivat enemmän toisen tekemisten oikeutusta kuin omiaan. Tavoitteena oli myös pyrkiä asteittain avaamaan suljettua Neuvosto-

liittoa enemmän suhteessa muuhun maailmaan esimerkiksi kaupan, kulttuurin ja matkailun suhteen. (Garthoff 1994, 33 - 37)

Ulkoministeri Alexander Haig oli tavannut Neuvostoliiton Yhdysvaltain suurlähettilään Anatoly Dobryninin jo 1970 Puerto Ricon konferenssissa palvellessaan presidentti Nixonin hallinnossa. He keskustelivat mm. Neuvostoliiton suunnittelemasta ydinsukellusveneiden tukikohdasta Kuubassa, jota Yhdysvallat vastusti. Haig oli tuolloin saanut ns. kunnan maineen vastapuolen diplomaattipiireissä, mutta he tapasivat 29.1.1981 uudelleen ja Kuuba oli jälleen asialistalla. Haig nosti esille Neuvostoliiton tuen Kuuballe, jonka joukkoja toimi Etiopiassa, Angolassa ja El Salvadorissa. Dobrynin toi esiin huolensa Reaganin käyttämästä retoriikasta ja kommunikaatiovaikeuksista uuden hallinnon kanssa. (Haig 1984, 100 - 108)

Reaganin hallinto irtisanoutui alusta lähtien selkeästi liennytyksestä, vaikka ulkoministerit Alexander Haig ja George Shultz yrittivätkin elvyttää liennytystermiä uudelleen henkiin. Kilpailun ja yhteistyön politiikalle tulisi luoda näkymiä, jos Neuvostoliitto hyväksyisi amerikkalaisten asettamat ehdot. Joka tapauksessa, vuosina 1981 - 1983 Reaganin hallinto tavoitteli selkeää vastakkainasettelun korostamista neuvostosuhteissa. Se pyrki voimakkaan propagandan, oman puolustusjärjestelmien uudistamisen ja taloudellisten sanktioiden kautta aikaansaamaan Neuvostoliitossa sisäisiä ja ulkoisia muutoksia. Reaganin toisella kaudella liennytysolempiikka vakiintui uudelleen kaikissa muissa muodoissaan, paitsi virallisena terminä, jona sitä ei edelleenkään käytetty. Tämä johtui suurelta osin johtajavaihdoksesta Neuvostoliitossa vuonna 1985, jolloin Mihail Gorbatšov tuli valtaan. Pitää huomioida myös ero julistuksellisen politiikan ja todellisten toimien välillä. Vuosina 1969 - 1972 Nixonin ja Kissingerin virallinen termi oli ”luoda edellytyksiä rauhanomaiselle rinnakkainelolle”, mutta samaan aikaan käytännön tasolla pyrkiä rajoittamaan Neuvostoliiton laajenemisytkimyksiä. 1972 - 1975 Nixonin, Fordin ja Kissingerin virallinen linja oli ”liennytysolempi”, mutta samalla jatkaa Neuvostoliiton patoamista. Vuonna 1976 Ford hylkäsi ”liennytysolempi”-termin ja siirtyi enemmän tai vähemmän kilpailevan rinnakkainelon piiriin. Carterin virallinen linja oli 1977 - 1979 liennytysolempi, kun tosiasiasa poliitiikka oli epätasainen sekoitus liennytysolempiä ja kilpailevaa rinnakkaineloa. 1980 Carter teki terävän siirron, julkinen linja oli nyt Neuvostoliiton laajenemisytkimysten estäminen, vaikkakin säilytettiin ovi avoinna edelleen liennytysolempiin Neuvostoliiton näin halutessa. Todellinen poliitiikka oli patoamisytkimiyttiikka vahvalla vastak-

kainasettelun sävyllä, sisältäen epäluuloisen asennemuutoksen 1970-luvun liennytystä kohtaan. (Garthoff 1994, 38 - 39)

Reaganin tullessa Valkoiseen taloon, neuvostoliittolaiset alkoivat nähdä saavutuksensa sotilaallisesta tasavertaisuudesta Yhdysvaltain kanssa vaarantuvan. Tosiasiassa muutos Reaganin ja hänen edeltäjiensä välillä oli paljon selkeämpi kahdenvälisessä aseriisunnassa kuin yksipuolisissa Yhdysvaltain oman puolustusjärjestelmän kehityshankkeissa. Reaganin paljon kohua herättänyt strateginen uudistusohjelma ei lopulta paljon poikennut edeltäjien viitoittamalta linjalta. MX, Trident II, risteilyohjushanke ja Stealth-pommikoneiden hankinta olivat kaikki Carterin kauden perintöä. Ainoa poikkeus oli B-I pommikoneiden hankinta, jonka Carter oli peruuttanut ja Reagan vuorostaan hyväksynyt. (Talbot 1984, 55 - 56) SALT II -sopimus edellytti strategisten ajoneuvojen määrän laskemisen aluksi 2400 kappaleeseen ja 1981 loppuun mennessä 2250 kappaleeseen. Neuvostoliitolla näitä oli 2504 kpl joten se joutui purkamaan osiin, muttei välttämättä tuhoamaan 254 ohjusta tai pommikonetta, Yhdysvalloilla oli velvoite purkaa vain 33 kpl. Yhdysvallat ei voinut sopimuksen mukaan lisätä siirrettäviä MX-valo-ohjuksia purkamiensa tilalle ennen sopimuksen umpeutumista 31.12.1985 (Duignan, Rabushka, 1980, 746)

Reaganin START-aloite kesäkuussa 1982 asetti Neuvostoliiton valinnan eteen: heidän piti joko hyväksyä molemminpuoliset leikkaukset asevoimiin, jotka saattaisivat tehdä Yhdysvallat haavoittuvammaksi ensi-iskun suhteen tai Yhdysvallat muuttaa yksipuolisesti strategista tasapainoa ja sijoittaa uusia aseita käyttöönsä. Toisin sanoen joko piti tehdä uhrauksia heti tai valmistautua kohtaamaan sotilaallisesti vahvistunut Yhdysvallat myöhemmässä vaiheessa. Reaganin START- aloitteen menestys riippui keskeisesti kolmesta eri tekijästä: 1) Ottaisiko Brežnevin jälkeinen johto muutoksen shokkina ja sen jälkeen ryhtyisi vastaehdotuksiin; 2) Olisiko Reaganin hallinto itse valmis tekemään kuinka paljon kompromisseja sopimukseen pääsemiseksi ja 3) Kuinka pitkälle kongressi tukisi presidentin suunnitelmia ja lisäisi joko-tai kannustimia Neuvostoliiton kanssa käytäville neuvotteluille. (Talbot, etc. 1982)

Vaalikampanjansa aikana elokuussa 1980 Reagan kysyi: ” Miten sotilaallinen ylivoima on vaarallista? ” Mistä asti Amerikalle on ollut väärin olla ensimmäinen sotilaallisessa voimassa mitattuna maailmassa?”

Reaganin turvallisuuspoliittisen neuvonantajan Richard V. Allenin luonnosteleva luottamuksellinen strateginen ohjausohjelma sisälsi ajatuksen jonka mukaan ” Samalla kun Yhdysvallat ei oleta kansainvälisen rauhan, vakauden ja vastuun toteutumista, mikään alue ei ole Yhdysvaltain intressien yläpuolella, mikäli se joutuu vihollisen vaikutuspiiriin ja amerikkalaisten turvallisuus olisi uhattuna tämän takia.” Tämän paperin mukaan Yhdysvaltain tulee tutkia mahdollisuuksia puolustautua ydiniskua vastaan investoimalla merkittävästi siviilipuolustukseen ja elvyttää antiballististen ohjusten rakennusohjelma. Yhdysvallat ei hyväksy pysyvää rajoitusta oikeudeltaan suojata kansalaisiaan mahdollisen ydiniskun vaikutuksilta. Samoin tarvittavan puolustuksellisen iskun kohteiksi pitää ottaa Neuvostoliiton sotilaskohteet, mieluummin kuin panostaa molemminpuolisen uhan ylläpitämiseen siviilien turvallisuuden kustannuksella. Neuvostoliiton Afganistanin miehitystä ei pidä hyväksyä eikä Yhdysvallat saa joutua liiksi riippuvaiseksi Nato-liittolaisistaan. Liittolaisuus ei saa rajoittaa mahdollisuuksia puolustautua tarvittaessa ilmankin näiden tukea. (Smith 1980, 87 - 88)

16.1.1984 presidentti Reagan puhui "rauhanomaisesta kilpailusta" ja supervaltojen "yhteisistä intresseistä" sodan välttämiseksi ja asemäärien rajoittamiseksi. Neuvostoliiton johtaja, NKP:n pääsihteeri ja Neuvostoliiton keskuskomitean puheenjohtaja suhtautui kriittisesti Reaganin avaukseen epäillen sen olevan vain sanahelelinää ja yksityisessä viimeisessä kirjeessään Reaganille 24.1.1984 hän korosti pallo suhteiden parantamisesta olevan ensisijaisesti Yhdysvalloilla. Andropov menehtyi 9.2.1984. Reagan korosti, että maailmanrauha ei ongelmista huolimatta ole vaarassa. Hän halusi valaa uskoa, että Neuvostoliitto ei halua riskeerata aseellisen konfliktin uhalla maiden suhteita, kun vaan Yhdysvaltain oma hallinto säilyttää itseluottamuksensa ja pysyy tarkkaavaisena sekä päättäväisenä hetkeäkään herpaantumatta. (Talbott 1984, 4 - 10)

2.3.2 Reaganin doktriinin sisältö ja tausta

Reaganin ulko- ja turvallisuuspoliittinen doktriini oli tiivistetysti ilmaistuna hyvin lyhyt. Kansallisen turvallisuuden päätösdirektiivi numero 75 tammikuussa 1983 ilmaisi: ”Yhdysvaltain politiikka pyrkii heikentämään Neuvostoliiton siteitä kolmannen maailman liittolaismaihinsa ja tukemaan demokraattisia liikkeitä ja pyrkimyksiä näissä maissa. Samalla pyritään pakottamaan maat poliittisiin uudistuksiin ja muutoksiin.” (Scott 1996, 7)

Reaganin hallinto määritteli suurvaltasuhteiden perusteet aluksi kuuden eri kulmakiven perustalle:

1. Yhdysvallat oli sotilaallisesti jäljessä Neuvostoliittoa.
2. Aiemmin aseriisuntaneuvottelut olivat edesauttaneet Yhdysvaltain jälkeen jääneisyyttä ja jos niitä jatkettaisiin, Yhdysvallat jäisi pysyvästi toiseksi sotilaallisessa asetelmassa.
3. Koska Yhdysvallat oli Neuvostoliittoa jäljessä ja koska aseriisuntapolitiikka nähtiin osittain syynä tähän, paras kurssinmuutos olisi lykätä kahdenvälisiä neuvotteluja ja panostaa yksipuoliseen Yhdysvaltain uudelleenvarustautumiseen. Kun Yhdysvallat olisi jälleen saavuttanut sotilaallisen tasaveroisuuden ja mieluummin myös yliotteen, ns. turvallisuusmarginaaliin Neuvostoliittoon nähden, sillä olisi enemmän voimaa ja paremmat neuvotteluedellytykset.
4. Mikäli Yhdysvallat joutuisi poliittisen tarkoituksenmukaisuuden vuoksi taipumaan aseriisuntapolitiikan jatkamiseen, siinä tapauksessa pitää löytää ratkaisu, joka mahdollistaisi samanaikaisen armeijan kehittämisen ja priorisoida nimenomaan näistä kahdesta jälkimmäistä.
5. Säännönmukaisuus mielekkyyden ja terveellisyyden välillä aseriisuntaneuvotteluissa edellytti aserajoituksia, suuria leikkauksia, parempia sopimuksia Yhdysvaltain intresseille ja vakautta suurvaltojen välisissä ydinase määrissä.
6. Yhdysvaltain pitää vaatia merkittäviä leikkauksia Neuvostoliiton uusimmista, moderneista jo sijoitetuista aseista, tähän ei tule soveltaa rinnakkaisia leikkauksia Yhdysvaltain asevoimiin. Asekontrolli pitää olla todellakin perusteellinen Neuvostoliiton asearsenaalin tarkastus huipulta ruohonjuuritasolle, toteuttaa muutokset ydinase määrissä eikä tämä saa aiheuttaa vahinkoa Yhdysvaltain omille puolustusohjelmille.

Tämä logiikka oli hyvin läpinäkyvä ja riittävän suoraviivainen: Mikäli Yhdysvallat ei pystyisi kohottamaan omaa puolustusvalmiuttaan merkittävästi, siinä tapauksessa Neuvostoliiton pitäisi tulla alemmaksi omasta nykytasostaan, jotta voitaisiin tunnustaa maiden sotilaallinen yhdenvertaisuus. Neuvostoliittolaiset myöntivät tunnustamaan, että ehkä presidentti Reagan ja hänen hallintonsa edustajat todellakin uskoivat siihen mitä sanoivat. Jääminen jälkeen asevarustelussa koetteli myös amerikkalaisten itseluottamus-

ta yleisesti. Pearl Harbourin syndrooma saattoi olla taustalla tässä ajattelussa. Tämä oli amerikkalaisten käsitys ja neuvostonäkökulmasta nimenomaan väärinkäsitys, koska Neuvostoliiton edustajien mielestä tämä asetelma antoi Yhdysvalloille oikeuden epäillä heitä hyökkäyssuunnitelmista. (Talbott 1984, 50 - 54)

David Hollowayn mukaan tämä ohjelma ei kuitenkaan tarjonnut dramaattista haastetta 1980-luvun alussa, koska Neuvostoliitolla oli mannertenvälisiä ydinohjuksia (ICBM) kolminkertainen määrä amerikkalaisiin verrattuna. Neuvostoliitolla oli myös mahdollisuus erilaisiin vastatoimiin, kuten sijoittaa enemmän taistelukärkiä sukellusveneisiin sekä sijoittaa aseisiin liikuteltavia ICBM -ohjuksia. Maa voi myös omaksua varoituslaukaussmallin tai lähettää vihjauksia tällaisesta valmiustilan nostosta. Tällöin Yhdysvaltain presidentti ei voi olla enää varma, ovatko ICBM-ohjukset siiloissaan, mikäli Yhdysvallat suunnittelisi ydiniskua. Neuvostoliitto voi myös vahvistaa ilmapuolustustaan risteilyohjusten varalta sekä sijoittaa uusia pommikoneita aseisiin Naton Euroopassa olevia ydinaseita vastaan. (Holloway, 1983, 173 - 174)

Presidentti Richard Nixonin hallinto pyrki myös palauttamaan Yhdysvaltain ylivoiman, mutta hän puhui vain ”riittävydestä” ydinasestrategiaa kuvaavana sanana. Nixon allekirjoitti NSDM 242-muistion tammikuussa 1974. Muistio perustui MAD-käsitteelle, mutta sisälsi Robert McNamaran mukaan ns. ”joustavia optioita” rajoitettua ydinsotaa ajatellen. Jimmy Carterin PD-59 määräys perustui samoille linjoille. Se määrittäi etukäteen mahdollisen ydinsodan kohteita ja pyrki myös kehittämään Yhdysvaltain iskukykyä löytää uusia hyökkäyskohteita mahdollisen ydinsodan aikana. Toisin kuin NSDM-242, joka korosti tarvetta halvaannuttaa Neuvostoliiton kyky toipua ydinsodasta, PD-59 pyrki erottamaan Neuvostoliiton kyvyn ylläpitää poliittista kontrollia ja samanaikaisesti jatkaa sotaa. Ronald Reaganin vahvistama NSDD-13 oli hämmästyttävän samanlainen kuin PD-59. Eroina edellisiin olivat Reaganin tavoite voittaa mahdollinen ydinsota ja toiseksi ballistisen ohjuspuolustusjärjestelmän uudelleen elvyttäminen. Ydinsodan voittamistavoitteesta tosin luovuttiin nopeasti, mutta SDI-ohjelmasta Reagan piti tiukasti kiinni loppuun asti. (Stoll 1990, 104)

Presidentti Carter allekirjoitti ”*Nuclear Weapons Employment Policy*” -direktiivin (PD/NSC 59) 25.7.1980. Se korvasi Schlesingerin opin ja ”jäi pääsääntöisesti voimaan ainakin kylmän sodan järjestelmän päättämiseen saakka”. Presidentti Reaganin hallinnon samanniminen direktiivi vuodelta 1981 tunnetaan lyhenteellä (*National Security Decisi-*

on Directive) NSDD-13. Carterin puolustusministeri Harold Brown käytti uudesta ydinasestrategiasta nimikettä "countervailing strategy". Sivonen kutsuu sitä vastavuoroisuusstrategiaksi, "jossa edellytetään varautumista monella laajuusasteella tapahtuviin vastavuoroisiin ydiniskuihin (ensisijaisesti *counterforce*) kestoltaan pitkittyvässä ydinsodassa Neuvostoliiton kanssa". Iskujen ensisijaisina kohteina olisivat olleet neuvostojohtajien komentobunkkerit, strategiset joukot komentokeskuksineen ja muut sotilaalliset kohteet. PD 59:n mukaan ydinasekonflikti saattoi venyä vuorokausista kuukausiin. (Forss 2006, 12)

Reaganin hallinto myös jatkoi ja kiihdytti Carterin aikakaudella aloitettuja varusteluhankkeita. Kymmenellä 300 – 475 kilotonnin taistelukärjellä varustetun tarkan MX-ohjuksen viralliseksi nimeksi tuli Peacekeeper. Se tuli palveluskäyttöön elokuussa 1986. Toinen, myöhemmin keskeytetty ICBM -hanke oli yhdellä kärjellä varustettu pienehkö liikuteltava Midgetman. Strategiselle sukellusvenelaivastolle alettiin kehittää Trident II (D-5) -ohjusta ja ilmavoimille huippusalaisen ja kalliin B-2:n lisäksi myös B-1B-pommikonetta. Ydinkärjillä varustettuja pitkän kantaman risteilyohjuksia otettiin käyttöön runsain mitoin ilmavoimissa ja vähemmässä määrin merivoimissa ja maavoimissa. Näiden lisäksi kehitettiin ilmavoimille uutta (Advanced Cruise Missile) ACM -risteilyohjusta. Presidentti Reaganille henkilökohtaisesti ydinasevarustelu ja ajatukset voitollisesta ydinsodasta lienevät olleet hyvin vastenmielisiä. Maaliskuun lopulla 1982 Reagan vastasi lehdistölle uskovansa, että ydinsodassa ei olisi voittajia vaan ainoastaan häviäjiä. Myöhemmin kuuluisaksi tulleen lauseen "*a nuclear war cannot be won and must never be fought*" hän kaikai lausui julkisesti jo 17.4.1982. Siksi ei ollut kovin yllättävää, että Reagan – joidenkin vaikutusvaltaisten neuvonantajien rohkaisemana – ryhtyi ajamaan strategista puolustushanketta (SDI) voimakkaasti maaliskuussa 1983. (Forss 2006, 13) Hankkeen teknis-fysikaalinen perusta oli tuolloin hyvin hatara, jollei peräti olematon, mutta siitä huolimatta annettiin direktiivi "*Eliminating the Threat from Ballistic Missiles*" (NSDD-85, March 25, 1983).

Reaganin doktriinin mukaan (NSDD, Directive 75, January 1983) Yhdysvallat tulee etsimään mahdollisuuksia heikentää Neuvostoliiton ja tämän liittolaisten keskinäisiä suhteita kolmannen maailman valtioissa sekä kannustamaan kansallista kehitystä ja demokraattisia uudistuksia kaikkialla missä tämä on mahdollista (Scott, 1996, 13)

Reagan painotti neuvottelujen edellytyksenä olevan riittävä voima, hän otti kirjaimellisesti tämän tavoitteen, joka oli tosin ollut käytössä Trumanin ja Eisenhowerinkin aikoina. Huolimatta kylmän sodan tiukasta retoriikastaan hän oli silti tarkka, että neuvotteluyhteys vastapuoleen säilyi koko ajan myös virkakautensa ensimmäisen kriittisen kahden ja puolen vuoden aikana, kun asevoimien modernisaatiota toteutettiin. (Gaddis 1992, 62 - 63)

Reaganin doktriinista tuli hyvin käyttökelpoinen sovellus hänen käyttämäänsä retoriikkaan. Se antoi salaista apua kolmannen maailman ns. vapaustaistelijoiden ja pyrki Carterin doktriinia voimakkaammin tukemaan neuvostovastaista taistelua. Toisaalta pitää huomioida, että myöskään Gorbatšov ei lakkauttanut maansa tukea vastapuolen taistelijoiden näissä valtioissa, kuten esim. Kuubassa, Vietnamissa, Etiopiassa ja Nicaraguassa. (Bialer, Mandelbaum, 1988, 432 - 433) Reaganin suhteet ensimmäisen neljän vuoden neuvostojohtajiin olivat hankalat, Brežnev ja Andropov tekivät kuolemaa ja myös Konstantin Tšernenko oli heikko ja heiveröinen sekä poliittisesti että fyysisesti. Ehkä eniten jatkuvuuden toivoa oli ministeritason suhteissa ulkoministeri Andrei Gromykoon, joka toimi virassaan heinäkuuhun 1985 asti sekä puolustusministeri Dimitri Ustinoviin, joka kuoli loppuvuodesta 1984. Toipuessaan keväällä 1981 häneen kohdistuneesta murhayrityksestä Reagan kirjoitti käsin kirjeen Leonid Brežneville, jossa hän muistutti tämän mieleen miesten tapaamisen kymmenen vuotta aiemmin presidentti Nixonin San Clementen talossa. ”Tartuit käteeni kaksin käsin ja vakuutit koko sydämelläsi, sielullasi ja mielelläsi pyrkiväsi täyttämään toiveet ja unelmat maailmanrauhasta.” Loppuosassa kirjettä Reagan meni kritiikkiin ja Brežnev vastasi tähän kirjeen osaan kylmäkiskoisesti. (Donovan 1985, 265)

2.3.3 Liennytysojitiikan yhteys Reaganin neuvostopolitiikkaan ja retoriikkaan

Strobe Talbottin mukaan Neuvostoliiton johtoa närästi, että Reaganin hallinto näyttäytyi aluksi heidän mielestään kompromissihaluttomana ja kaikkein anti-kommunistisimpana hallintona sitten II maailmansodan jälkeen, mutta toisaalta venäläiset olivat kyllin pragmaattisia tajutukseen, että heidän oli pakko päästä sopimukseen Reaganin kanssa tästä huolimatta. Reagan tarvitsi hallintonsa kovan linjan ns. "haukkojen" tukea kuitenkin myös, kun hän valmistautui 1984 huippukokoukseen Neuvostoliiton johdon kanssa aseriisuntakysymyksistä. Talbottin

mukaan Neuvostoliiton johdon on täytynyt oivaltaa, että ennen marraskuun presidentinvaaleja Reaganin kanssa on mahdollista päästä heidän kannaltaan parempaan sopimukseen, koska presidentti olisi tänä aikana eniten sisäpoliittisen vaalipaineen alla. Talbott tyrmää tuolloin esitetyt analogiat presidentti Richard Nixonin ja Leonid Brežnevin SALT 1 -neuvottelujen 1972 ja 1984 tilanteen välillä. 1972 molemmat johtajat olivat yhdessä päässeet yhteisymmärrykseen liennytyksen ehdoista ja sopimus konkretisoi tämän tuloksen. 1984 tilanne oli täysin päinvastainen. (Talbott 1984, 18 - 22)

Helsingin ETYK-päätösasiakirja elokuussa 1975 oli merkittävä virstanpylväs liennytyksen saralla Euroopassa. Julkilausuman liennytyksen puolesta allekirjoittivat kaikkiaan 35 valtion päämiehet mukaan lukien Yhdysvallat ja Neuvostoliitto. Kriitikkojen mukaan tämä ainoastaan vahvisti Neuvostoliiton tosiasiallisen oikeuden hallita ns. itäblokin maita Euroopassa mutta toisaalta maa sitoutui tässä konkreettisesti ihmisoikeuksien kattavaan valvontaan Itä-Euroopassa. Liennytyks tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että Neuvostoliitto kokee saavansa tasavertaisen statuksen maailmassa Yhdysvaltain rinnalla ja sen intressit tunnustetaan. Yhdysvallat on liennytyksen kautta viimein tunnustanut, että sen on muutettava politiikkaansa vastapuolen saartamisesta ja eristämisestä mukautumiseen ja yhteisymmärrykseen. Ei ole silti mitään viitteitä johtopäätökselle, että Reagan olisi 1980 - 1981 vuoden vaihteessa yrittänyt purkaa tätä sopimusta. (Talbott 1984, 28 - 30)

Johtajat joutuvat kohtaamaan usein hämmentäviä ja ristiriitaisia sekaannusta aiheuttavia tilanteita ja todisteita eri asioista. Heillä on usein tarpeettoman voimakkaat ennakko-oletukset ja käsitykset eri asioista. Siksi kyky nähdä vaihtoehtoisia selityksiä eri asioille, ymmärtämys myös sattumanvaraisten muutosten merkityksestä on äärimmäisen tärkeää. Näin voidaan vähentää väärinkäsitysten määrää neuvotte luissa ja kansainvälisessä politiikassa (Jervis 1976, 409)

Reagan erosi edeltäjästään Jimmy Carterista ja seuraajastaan George Bushista siinä, että hän rakensi ja ilmaisi poliittisen agendansa lyhyesti ja ytimekkäästi, eikä pitkätekstisesti ja monimutkaisesti kuten Carter ja Bush tekivät. Reaganin lanseeraama ”Kansallisten voimavarojen uudelleenrakentaminen” sisälsi sotilaallisen mahdin vahvistamisen lisäksi myös kuluttajien taloudellisen luottamuksen lisäämisen sekä amerikkalaisten yleisen itseluottamuksen vahvistamisen. Toisaalta ni-

mittämällä johtaviin virkoihin keskenään hyvin erimielisiä henkilöitä, kuten George Shultzin ja Caspar Weinbergerin, Reagan loi puitteet epäjohdonmukaiselle ja virhealttiille hallinnolle. Chester Pachin mukaan Reaganin tavoitteena ei ollut SDI-ohjelmalla pyrkiä saattamaan Neuvostoliittoa vararikkoon, mutta kahdenkeskisissä neuvotteluissaan Gorbatšovin kanssa hän takertui tähän hankkeeseen niin kiihkeästi, että epäonnistui samalla tavoitteessaan edistää ydinaseettoman maailman rakentamista. (Brownlee, 2003, 4 - 5)

Yleisen uskomuksen mukaan Reagan oli harvinaisen tehokas retorinen johtaja, häntä on nimitetty mm. ”loistavaksi viestijäksi” (Brownlee 2003, 61). Reagania on ylistetty sekä toimittajien että akateemikkojen taholta selkeästä ja kansantajuisesta viestinnästä osana johtamiskykyjään. Huolimatta silti tästä yleisestä käsityksestä hänen kyvyistään, on olemassa vähemmän konsensusta hänen retorisen johtajuutensa merkityksestä. Reaganin retoriikka oli osaltaan vetoamista kansalliseen yhtenäisyyteen. Esimerkiksi Robert Dallek kuvaa hänet puhemiehenä, joka osasi painostamatta myydä tavoitteitaan. Bert Rockman huomioi, kuinka Reagan käytti sulosointuisia puheita naamioidakseen näiden takana olevat todelliset pyrkimyksensä. Thomas Cronin mukaan Reagan osasi esittää vakavat asiat tuttavallisella ja ystävällisellä tavalla. Michael Kazin luonnehtii Reaganin konservatiivisen populismikauden huipennukseksi, joka alkoi Richard Nixonista. Kazinin mukaan Reagan käytti hyväkseen 1800-luvun populismia uudelleen tulkitsemalla tämän avulla ihmisten intressejä ja sovittamalla näitä tulkintoja omaan konservatiiviseen agendaansa. Richard Reeves kuvaa Reaganin populistiseksi ristiretkelijäksi yhdessä Andrew Jacksonin, William Jennings Bryanin, Franklin D. Rooseveltin ja George Wallacen kanssa. (Brownlee 2003, 61)

Reagan soveltaa puheissaan suhteellisen arkipäiväisiä poliittisen elämän yksityiskohtia ilmaistessaan uusia kertomuksellisia konteksteja. Hän vähentää kysymyksiä taloudellisesta ohjauksesta, perustuslaillisista tulkinnoista, kansallisesta puolustuksesta yms. asioista ja haluaa esitellä nämä osana hyvän ja pahan välistä taistelua. Ideologinen ja alueellinen konflikti Neuvostoliiton kanssa on juuri tällainen dramatisointi. Jopa suuremmissa viitekehyksissä eri asioista hän sisällyttää nämä kristillisyyden uskonnolliseen myyttiin. Hänen mukaansa sekä fasismi että kommunismi ovat tuhoon tuomittuja, koska nämä kieltävät Jumalan olemassaolon. (Erickson 1985, 72)

Dramaattinen jännitys Reaganin eepisisissä kertomuksissa tiivistyy ”taisteluun ihmisten ajatuksista, tärkeämpää on painottaa symbolista kamppailua kielen ja propagandan avulla eikä niinkään aseilla ja muilla pommeilla”. Kuten presidentti mainitsi puheessaan vangittujen kansojen viikolla 19.7.1982 ”Kaksi erilaista visiota maailmanjärjestyksestä ovat lukkiutuneet kiistaan.” Kun Reagan haluaa puolustaa amerikkalaista visiota, hän loihtii esiin mielikuvan, joka varoittaa sodasta kauhuskenaariona ja muuttaa maailman vertauskuvallisesti hyvän ja pahan väli-seksi taistelutantereeksi. Iowan maatilat tai amerikkalaiset kodit ovat hyvyyden perusta siinä missä Neuvostoliitto vastaavasti on ”pahuuden sydän” Näin hän konkretisoi hyvyyden keskittymän maataloihin vastakohtana Kremlille. Samoin kuin jaettu Berliini, jossa muuri jakaa Reaganin maailmankuvan kahteen osaan se samalla on suurin symboli järjen ja tunteiden välillä. Kun John Kennedy vieraili Berliinissä 1963, jolloin hän halusi puheellaan rakentaa Berliinistä idean länsiliitoutuman ja demokratian etuvartioasemana ”pitkässä hämärässä taistelussa” totalitarismia vastaan. ”Berliiniläisenä oleminen,” kuten Reagan totesi, ”tämä merkitsee elämistä keskellä historiallista taistelua nykyajassa, viimeisintä osaa ihmisen loputtomassa kamppailussa vapauden puolesta.” (Erickson 1985, 69 - 70)

3. Ronald Reaganin presidenttikausi periodilla 1981 - 1987

3.1 Ronald Reaganin ensimmäisen virkakauden pääkysymykset

Reagan saavutti vaalivoiton istuvasta presidentistä Jimmy Carterista marraskuussa 1980 paljolti syyttämällä presidenttiä epäonnistumisesta Iranin panttivankikriisin hallinnassa ja liian pehmeästä asenteesta Neuvostoliittoa kohtaan. Samoin lupaus talouden saattamisesta nousuun oli merkittävä tekijä. Reaganilla oli kyky esittää näkemyksensä yksinkertaisen suoraviivaisesti ja kansaan vetoavasti. Hän kuvasi Yhdysvallat vapaan maailman johtajaksi, jolla oli suuri tehtävä päästä voitolle kylmässä sodassa levittääkseen vapautta ja demokratiaa maailmalle. Siksi hänellä ei myöskään ollut tarvetta tehdä kompromisseja ”pahan valtakunnaksi” nimittämänsä Neuvostoliiton kanssa. (Visuri 2006, 259)

1980-luvun alun kehityssuunta antoi merkkejä Yhdysvaltain siirtymisestä kohti klassista strategiaa eli pyrkimään saamaan sotilaallisen yliotteen vastapuolesta. Konsensus vahvistui, koska Neuvostoliiton strategian nähtiin

olevan yhteen sovittamaton molemminpuolisen haavoittuvuuden ja joustavan maalin pyrkimysten suhteen. Nämä olivat olennainen osa ns. nollasummastrategiaa, joka tarkoitti käytännössä ydinaseiden käytön maksimikorkeaa kynnystä varmistamalla ydinkonfliktissa molempien osapuolten tuho. Neuvostoliitto oli haluton ylläpitämään tätä kauhun tasapainoa ja se omissa julkilausumissaan perusteli muutostaan Yhdysvaltain varustautumisella. Epäluulo oli siis vahvasti molemminpuolista toisen aikeita kohtaan. (Payne 1982, 205) Astuessaan virkaansa Reagan näki edessään kaksi vaihtoehtoa ydinhyökkäyksen suhteen: olla joko tekemättä mitään tai hyökätä takaisin. Siksi hän päätti rakentaa kolmannen mallin SDI-ohjelmasta. Vaikka tiedeyhteisö ei nähnyt tällä realistisia mahdollisuuksia toteutua, poliittisena aloitteena sillä silti ahdistettiin Neuvostoliittoa tiukemmalle neuvotteluissa. Reagan oli tämän hankkeen suhteen joskus varsin herkkä, eikä aina kunnolla kyennyt erottamaan mielikuvia ja fantasioita käytännön realiteeteista. (Rubenzer & Faschingbauer 2004, 182)

Presidentti Carterin kaudella käynnistetty PD-59 strategia oli Neuvostoliitossa merkittävä huolenaihe ja perustelu. Tämä strategia pyrki luomaan Yhdysvalloille mahdollisuuden ns. toiseen iskuun, mikäli maa joutuisi ydinhyökkäyksen kohteeksi. Se pyrki kartoittamaan, mitä Neuvostoliiton johtajat pelkäsivät eniten eli vahvistamaan Yhdysvaltain kykyä suojautua itse sekä tutkia miten Yhdysvallat pystyisi hajottamaan Neuvostoliittoa sisältä päin. Neuvostoliiton oma luottamus sotilaalliseen menestykseensä pyrittiin nakeramaan tällä doktriinilla, joka toimi myös Reaganin kaudella. Puolustusministeri Caspar Weinberger kehitti strategiaa Carterin neuvonantajan James Schlesingerin viitoittamalta pohjalta. (Kalki Gaur 7.9.2006)

Presidentti Reaganin strategia mm. asevoimien modernisoinnin osalta antoi myös viitteitä lähestymisestä klassista strategiaa kohti. Tämä mittava ohjelma sisälsi mm. laajan siviilien suojeleohjelman, ilmapuolustusjärjestelmien uusimisen ja puolustusbudjetin merkittävän lisäyksen. Puolustusjärjestelmien rakentaminen avaruuteen oli myös osa tätä suunnitelmaa. (Payne 1982, 207)

Reagan oli vastustanut aina MAD-ydinasepolitiikkaa suurvaltojen keskinäisen pelotteen perustana ja suhtautui siksi kriittisesti myös ABM-sopimukseen. Edward Tellerin kannustamana hän teki lopullisen irtioton tästä linjasta SDI-ohjelman julkistamisella keväällä 1983. Idea tämän hankkeen takana oli pyrkimys lähentyä kohti yleismaailmallista pelotetta ja kumota MAD. Kylmän sodan aikana sotilaalliset puolustusjärjestelmät olivat perustuneet lähinnä puolustuksellisille järjestelmille, ei offensiivisille, mitä SDI lähinnä edusti. (De Mesquita 2006, 377)

Vuoden 1983 aikana Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton keskinäiset suhteet olivat melko huonossa tilanteessa. Aiempi 1970-luvun liennytyks oli vaihtunut jäiseen kyttäilytilanteeseen. Vaikka aseriisuntaneuvotteluihin olikin ladattu aivan liikaa toivomuksia, tilanne oli huolestuttava, eikä tässä vaiheessa juuri edistystä vaikuttanut olevan näköpiirissä. Silti selvänä tosiseikkana säilyi, että aseriisuntaneuvottelut edelleen olivat ja niiden tuli jatkossakin säilyä keskinäisten suhteiden rakentamisen peruslähtökohtana. Neuvostoliitto lykäksi osallistumistaan kaikkiin kolmeen suunniteltuun aseriisuntaneuvotteluun Yhdysvaltain kanssa: kahteen strategisten ja keskimatkan ydinaseiden rajoittamista koskevaan neuvotteluun sekä tavanomaisten aseiden rajoittamista koskevan sopimuksen neuvotteluun Wienissä. Reaganin hallinto oli huolissaan itä-länsi suhteiden murtumisesta ja yritti luoda optimismia ongelmien keskellä. Alkuvuodesta 1984 esimerkiksi ulkoministeri George Shultz lähetettiin Tukholmaan 35 valtiota kattavaan yhteiseen aseidenriisuntakonferenssiin. (Talbot 1984, 3-4)

Neuvostoliitto oli aiemmin kiistänyt MAD-käsitteen eli molemminpuolisen tuhon mahdollisen ydinsodan seurauksena ja uskotteli kykenevänsä voittamaan tämän. Jo Carterin kauden lopulla alkanut Yhdysvaltain asevoimien kehityspaketti oli yhteensä 180 miljardin dollarin hintainen käsittäen mm. B1-pommikoneiden ja Trident II-ohjusten rakentamisen. Reaganin doktriini käsitti tämän uudistusohjelman lisäksi alueellisen turvallisuuden edistämisen. Tämä tarkoitti ns. vapaustaistelijoitten huomattavaa tukemista kolmannen maailman valtioissa, kuten Afganistanissa, Angolassa ja Nicaraguassa. Tämä nosti kylmän sodan panoksia ja jälkikäteen arvioiden se oli hyvin korkean riskin strategia. Samoin Puolan Solidaarisuus-liikkeen tukeminen

1981 lakkojen aikana ja Grenadan valtaus 1983 olivat osa tämän doktriinin toteuttamista. Reagan omien sanojensa mukaan halusi kehittää ja tiivistää yhteistyön muotoja, jotka paremmin vastaisivat Yhdysvaltain ja tämän liittolaisten turvallisuutta. (Berman 1990, 73 - 74)

Presidentti Carterin NNPA-aloite ydinmateriaalin leviämisen estämiseksi asetti muodollisesti veloitteen presidentille neuvotella olemassa olevat sopimukset tätä normistoa vastaaviksi, mutta luonnollisesti uutta presidenttiä ei sido edeltäjänsä tekemät sitoumukset. Reagan ei suoraan ensimmäisessä puheessaan 16.7.1981 viitannut tähän sopimukseen, mutta muuten hän vahvisti aloitteen hengen mukaisesti Yhdysvaltain olevan luotettava kumppani ja edellyttävän ydinmateriaalin leviämisen estämistä myös liittolaismailtaan. Hän viittasi myös IAEA:n pyrkimysten olevan yhdenmukaisia Yhdysvaltain kanssa. (Kegley etc. 1982, 301)

SALT I -sopimuksen vakavin ongelma oli porsaanreikä, joka mahdollisti ns. MIRV -monikärkiohjusproblematiikan syntymisen. Ainoastaan ohjusten lukumäärän jäädyttäminen ei estänyt sijoittamasta näihin useampia taistelukärkiä. Yhdysvallat kehitti risteilyohjuksen ja MX-ohjukset presidentti Fordin aikana. SALT II -neuvotteluissa kriittisimpiä kysymyksiä olivat Neuvostoliiton sijoittamat SS-20 keskimatkan ohjukset sekä Backfire-niminen strateginen pommikone. Carter jäädytti MX-ohjusten kehittämisohjelman, jonka Reagan käynnisti uudelleen, samoin kuin neutronipommin kehittämisen. Kongressi kieltäytyi hyväksymästä presidentti Carterin 1979 allekirjoittamaa SALT II -sopimusta, joka oli vakava arvovaltatappio Carterille, eikä Reaganilla linjalleen omistautuneena ollut vähäisintäkään intressiä pyrkiä tätä ratifiointia enää edistämään omalla kaudellaan. (Zetterberg 1988, 908)

SDI-ohjelma herätti kritiikkiä ja vastustusta myös Reaganin hallinnon sisällä, hanke ei saanut missään vaiheessa lähellekään yksimielistä varauksetonta tukea avainpiireiltä. Esimerkiksi aserajoitusneuvotteluista vastannut Gerard C. Smith vastusti hanketta voimakkaasti yhdessä Robert McNamaran, McGeorge Bundy ja George Kennanin kanssa. He lobbasivat yhdessä hankkeen jäädyttämisen puolesta perustellen sen vaarantavan aseriisuntaneuvottelujen tulevaisuuden vakavasti. He kirjoittivat hankkeen olevan epärealisti-

nen ja Yhdysvaltojen ampuvan kuvaannollisesti tällä itseään omaan jalkaansa. Smithin mukaan vuoden 1972 ABM-sopimusta rukattiin keinotekoisesti, jotta SDI saatiin mahtumaan sen puitteisiin merkittävän poliittisen paineen takia. SDI-ohjelma oli silti vähintään ABM-sopimuksen hengen ja tarkoituksen vastainen. (Smith 1996, 170 - 172)

Edustajainhuoneen puolustusvaliokunnan entisen jäsenen Joseph Cirincionen mukaan SDI- järjestelmän toimivuuteen uskottiin yleisesti valiokunnassa. Hänen tehtävänään oli 1980-luvun puolivälissä tutkia hankkeen toteutusmahdollisuuksia käytännössä. Cincincione sai johdolta tiedon, jonka mukaan kaikki muutkin merkittävät asejärjestelmät aiottiin tulevaisuudessa siirtää avaruuteen ja että Yhdysvaltain puolustusmekanismit olisi tavoitteena olla kaikki avaruudesta käsin ohjattuja vuoteen 2000 mennessä. Tekniikan uskottiin olevan saavutettavissa, mutta SDI ei kuitenkaan edennyt suunnitteluvaihetta pidemmälle. Projekti oli liiaksi edellä aikaansa ja ABM -sopimus esti sen edelleen kehittämisen. Pentagonin sotilasasiantuntijat tukivat voimakkaasti projektia, mutta tiedeyhteisö kyseenalaisti ja arvosteli tätä yhtä voimakkaasti. (Taistelu avaruudesta, Yle 12.4.2010)

Pääsihteeri Juri Andropov tuomitsi jyrkin sanakääntein SDI-ohjelman vastuuttomaksi, mielettömäksi ja ainoaksi piilotetuksi amerikkalaisten motiiviksi pyrkimykselle aloittaa ja voittaa mahdollinen ydinsota. Hän varoitti Yhdysvaltojen olevan vaarallisella tiellä ja Neuvostoliiton vastaavan tähän uuteen uhkaan. (Suomi 2005, 501) Iso-Britannian, Italian ja Saksan liittotasavallan parlamentit vahvistivat päätökset ottaa uusia amerikkalaisohjuksia alueilleen, mikä merkitsi ohjusten sijoittamisen alkamista. Tämän seurauksena Neuvostoliitto vetäytyi 23.11.1983 INF -neuvotteluista. Samalla se keskeytti osallistumisensa START-neuvotteluihin ja Wienissä käynnissä olleisiin Naton ja Varsovan liiton välisiin joukkojen supistamisneuvotteluihin (AVS). Juhani Suomen mukaan Neuvostoliitossa nähtiin Reaganin tavoitteleva ”voima-aseman” merkitys täysin toisin, mitä Reagan itse perusteli. Andropovin mukaan dialogi ei voi perustua voimaan, uhkauksiin tai painostukseen. Sen tulee lähteä tasavertaisuuden pohjalta. Moskovassa myös epäiltiin Reaganin luotettavuutta neuvottelu- ja sopimuskumppanina samoin valtion todellista halukkuutta päästä sopimukseen asevalvonta- ja aseidenriisun-

taneuvotteluissa. Euro-ohjusten sijoittaminen tulkittiin vahvaksi viestiksi neuvostovihamielisyydestä ja lisääntyneestä aggressiivisuudesta sekä epäiltiin Yhdysvaltain pyrkivän saartamaan Kiinan kanssa tehtävällä yhteistyöllä Neuvostoliittoa entistä enemmän. Neuvostoliiton mukaan tämä nähtiin yritykseksi järkyttää strategista tasapainoa. (Suomi 2005, 520, 565)

Reaganin aikana nykyisen uhan komission (CPD) asema vahvistui huomattavasti. Silti hänen vastenmielisyytensä lievennytykseen, SALT ja ABM-sopimuksiin sekä näiden perustalla olevaan MAD- ajatteluun oli selkeä jo ennen presidenttiyttä. Komitea silti vaikutti merkittävästi presidentin linjauksiin ja retoriikkaan. Tämän mukaan juuri ns. ”pakottava diplomatia” Kuuban kriisin tapaan oli välttämätöntä suhteessa Neuvostoliittoon. Komitea korosti bipolaristista maailmankuvaa, suurvaltojen keskinäisen kilpailun merkitystä, jossa kansainvälinen järjestelmä ja trilateraalisen komission merkitys jäivät taka-alalle. Oman maan dominanssi oli päätavoite. CPD oli kyyninen vastapuolen suhteen eikä Carterin tavoin oletanut toiveita maan muuttumisesta. Reagan inhosi aidosti ydinaseita Carterin tapaan, mutta siinä missä Carter uskoi sopimusten merkitykseen Moskovan kanssa, Reagan uskoi SDI-ohjelman olevan ratkaisun avain aseriisuntaan. Kansallinen turvallisuus ja ulkopoliittikka ovat tiiviissä yhteydessä presidentin ajattelussa. Reaganin asenteet ovat hyvin synnynnäisiä ja läpitunkemattomia, siksi hänen ajattelunsa oli hyvin yksinkertaista ja selkeää. Tämä saattoi olla yksi syy myös ulkopoliittiseen menestykseen. (Little, Smith 1988, 203 - 208)

3.2. Ronald Reaganin toisen virkakauden pääkysymykset

Reaganin toiseen kauteen liittyy paljon erilaisia kysymyksiä siitä, mitkä olivat Reaganin perimmäiset tavoitteet. Tarkoitukseni on verrata toisen virkakauden alkupuoliskoa ensimmäiseen kauteen ja pyrkiä löytämään yhtäläisyyksiä ja eroja näiden aikajaksojen puheiden retoriikassa. Kilpavarustelun suhde samanaikaisiin aseriisuntaneuvotteluihin tai ainakin niiden jonkinasteisiin pyrkimyksiin on luonnostaan hyvin ristiriitainen, nämä kaksi pyrkimystä kun sotivat toisiaan vastaan voimakkaasti. Reagan silti pyrki juuri yhdistämään näitä intressejä sekä retoriikkansa että hallintonsa käytännön toimissa. Miten pitäisi parhaiten perustella uskottavasti tarve kilpavarustella samanaikaisesti aseriisuntaneuvottelujen kanssa ja miten näin yhteen sovittaa ns. militaristiset pyrkimykset pasifististen kanssa, oli vaikea kysymys myös Reaganin toisella kaudella.

Kumpaa yleisö uskoisi enemmän ja miten presidentin tulisi asettaa sanansa tämän suhteen, asetti hänet tiukan paikan eteen.

Toisen kauden kolme keskeisintä toimintavaihtoehtoa olivat ensinnäkin tehdä vähän tai ei lainkaan Itä-Euroopan suhteen. Voitiin odottaa, että Neuvostoliiton suhteet liittolaisiinsa heikkenevät entisestään ja tämä parantaa mahdollisuuksia neuvotella Yhdysvaltain kanssa. Geneven huippukokous oli osa tätä strategiaa. Toiseksi voitiin tehdä mahdollisimman paljon läpimurron saavuttamiseksi, jos tilanne ensin menisi riittävän epävakaaalle pohjalle. SDI oli osa tätä strategiaa. Kolmanneksi voitiin pyrkiä aktivoimaan suhteet uudelleen laajalla pohjalla odottamatta Neuvostoliitossa tapahtuvia sisäisiä muutoksia. (Horelick 1986, 293)

Reaganin hallinto ei aluksi tiennyt mitä odottaa Gorbatšovin hallinnolta, mutta yleisesti oltiin varovaisen optimistisia. Gorbatšov teki lukuisia alennusehdotuksia, joiden perusteella alettiin uskoa, että uudet neuvottelut voitiin käynnistää huomattavasti aiempaa paremmilla edellytyksillä. Reagan teki aloitteen kaikkien ydinaseiden lakkauttamisesta Islannin tapaamisessa ja hän oli hyvin turhautunut, koska tähän ei päästy vaikka molemmat valtionpäämiehet ulkoministerit Shultz ja Shevardnadze mukaan lukien uskoivat tähän. Merkittävän tekijänä oli silti, että Reagan itse kieltäytyi tinkimästä SDI-ohjelmasta, vaikka Gorbatšov vaati tätä nimenomaisesti ydinaseettoman maailman rakentamisen edellytyksenä. (Lettow 2006)

Toisella kaudellaan Reagan näytti tulevan hieman huolestuneeksi omasta roolistaan maan historiassa, enemmän kuin laskelmoimaan lyhyen tähtäimen etuja ja eri ryhmien tuen vaikutusta politiikkaansa. Hylandin mukaan oli syytä epäillä, että Reagan olisi ollut tyypillinen uuskonservatiivi, häneltä puuttui urbaania terävyyttä, hän oli optimisti eikä teoreettisesti ja johdonmukaisesti yhtynyt kyseisen koulukunnan ideologiaan. Reagan toteutti hyvin pitkälle samaa politiikkaa Neuvostoliittoon kuin edeltäjänsä, mutta hänellä oli mahdollisuus näyttää hyveellisemmältä pitkälti myös hyvän onnen ansiosta. Hänellä ei ollut Vietnamin sotaa rasitteenaan kuten Nixonilla ja Fordilla eikä heikon liberaalin leimaa Carterin tapaan. Mikäli Reagan halusi toisella kaudellaan hylätä uuskonservatiivit tai nämä hänet, se mahdollistaisi paremmin suhteiden tiivistämisen Euroopan liittolaismaihin. Uuskonservatiivit kun näkivät liittolaiset hyvin pessimistisesti suomettumisen vaaravyöhykemaina. (Hyland 1987, 75 - 77) Reaganin hallinto suhtautui hyvin epäluu-

loisesti kaikkiin Neuvostoliiton aloitteisiin aseriisunnan sektorilla. Nämä kuitattiin yleensä ensi näkemältä virheellisiksi tai vajavaisiksi ja vain maan omia etuja palveleviksi. Osa hallinnossa halveksui avoimesti aseriisuntaprosessia ja Reagan oli vaikeassa asemassa, koska Yhdysvallat näytti jäävän alakynteeseen joka tapauksessa neuvotteluissa. Näiden seikkojen takia START- neuvottelujen aloittaminen oli hyvin vaikeaa. (Hyland 1987, 81 - 82)

Reagan ja Gorbatšov tapasivat ensimmäisen kerran Genevessä Sveitsissä marraskuussa 1985. Silloin keskusteltiin mm. ydinaseiden vähentämisen mahdollisuudesta ja ohjusten torjuntajärjestelmästä, mutta tapaaminen jäi tunnustelun luontoiseksi. Johtajat julkaisivat silti kolmiosaisen yhteislausuman, jossa molemmat osapuolet vakuuttivat olemaan tavoittelematta sotilaallista ylivoimaa, tunnustivat että ydinsotaa ei kukaan voi voittaa ja että kaikilla aseellisilla konflikteilla maiden välillä olisi katastrofaaliset seuraukset. (George etc. 1988, 669 - 670)

Reykjavikin tapaamiseen 11.10.1986 molemmat johtajat tulivat hyvin valmistautuneina. Reagan aloitti puheenvuoronsa esittelemällä suunnitelmaansa ohjusten torjuntajärjestelmäksi (SDI). Hän kuvasi sen yksinomaan puolustukselliseksi ja väläytti samalla mahdollisuutta supistaa tuntuvasti ydinaseistusta, jopa luopua kokonaan ballistisista hyökkäysohjuksista. Jäljelle jäisi vain sellaisia aseita, jotka eivät olisi käyttökelpoisia yllättävään ensi-iskuun ja jotka voitaisiin tarvittaessa kutsua takaisin – lähinnä siis pommikoneita ja risteilyohjuksia. Gorbatšov lupasi tutkia esitystä huolellisesti. Hän tarkisti, oliko edelleen voimassa esitys, että strategisten hyökkäysaseiden määriä voitaisiin vähentää puolella. Yhdysvaltojen taholta vastattiin, että katoksi voitaisiin hyväksyä 6000 taistelukärkeä (4500 ballistista ydinkärkeä ja 1500 risteilyohjusta). Gorbatšov ehdotti, että 50 prosentin vähennys koskisi kaikkia ydinaseiluokkia. Reagan yhtyi tuohon käsitykseen ja hyväksyi myös ehdotuksen kaikkien keskikantaman ydinaseiden poistamisesta Euroopasta, jos 0-ratkaisu laajennettaisiin koko maailman kattavaksi. Erimielisyyttä jäi vielä SDI:n toteuttamisesta, sillä Yhdysvallat ei ollut valmis luopumaan puolustuksellisista järjestelmistä. Lopuksi keskusteltiin vielä tiedon kulun vapauttamisesta ja samalla hyökkäävän propagandan lopettamisesta, mihin ei nähty mitään estettä. Parempaan tiedon varassa on Reykjavikin tapaamista sanottu jopa läpimurroksi Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton suhteissa sekä pyrkimyksissä kylmän sodan lopettamiseksi. Vaikka siellä ei päätetty mitään, keskustelussa esille otetut periaat-

teet otettiin neuvottelujen pohjaksi. Tosin Reaganin esittämää näkemystä hyökkäysohjusten poistamisen tarpeesta pidettiin utopistisena myös Yhdysvaltojen hallinnon sisällä. Toisaalta Neuvostoliitto ei voinut hyväksyä ohjustentorjuntajärjestelmän rakentamista. Joka tapauksessa ydinaseiden vähentämisprosessi pääsi alkuun. (Visuri 2006, 269)

Reaganille 50 prosentin alennus oli silti aluksi vaikea, koska Nato-liittolaisuus lähinnä Ranskaan ja Englantiin velvoitti yhteiseen puolustuskykyyn ja Yhdysvaltain leikatessa omia resurssejaan liittolaiset joutuisivat enemmän omilleen irti Yhdysvaltain pelotesuojan turvasta. Länsimaissa tulisi kovaa kritiikkiä, mikäli Yhdysvallat näyttäisi merkkejä isolationismista. ”Emme voi kohdella liittolaisiamme, kuin he olisivat mahdollisia vihollisia. Liittokunta on sitoutunut yhtä vihollista vastaan ja se on Neuvostoliitto” Reagan totesi ärtyneesti neuvonantajilleen 17.11.1985. (Morris, 553)

George Shultzin mukaan Reaganin toisen kauden alussa vallitsi raikas ja tuore, suorastaan odottavan kärsimätön tunnelma Yhdysvalloissa, mitä johtajavaihdos Neuvostoliitossa toisi tullessaan Reaganin politiikkaan. Neuvostoliiton taloudelliset ongelmat ja maan heikentyvä ote liittolaisistaan pantiin merkille länessä ja Reagan nähtiin uudella tuoreella virkamandaatillaan vahvaksi johtajaksi, jolla olisi muutoksen avaimet hallussaan erityisesti ydinasepolitiikan kurssin korjaamisen suhteen. (Hyland 100 - 101)

Richard Nixon valmisteli Reaganin huipputapaamisia Gorbatšovin kanssa ja hänen mukaansa tämä uusi neuvostojohtaja poikkesi merkittävästi edeltäjistään, hän oli huumorintajuinen ja omasi hyvän katsekontaktin, osasi pukeutua ja puhui sujuvasti toisin kuin esimerkiksi Nixonin vuonna 1959 tavannut Nikita Hruštšov. Nixonin mukaan 1980-luvulla oli tärkeää uskoa muutokseen, mutta samalla tiedostaa realiteetit. Neuvostoliiton kanssa voitiin neuvotella ja käydä ns. kauppaa mutta silti maiden erilaisuus ja kansainvälinen hankala kilpailuasetelma tuli huomioida. (Hyland 116 - 117)

Gorbatšov ymmärsi myös edeltäjiensä tavoin Yhdysvalloissa olevan perusidentiteetin, syvän antikommunismien merkityksen poliittisen, uskonnollisen ja taloudellisen perustan. Hän tiesi presidentin toimivaltaan liittyvät rajoitukset, mutta käytti silti marxismi-leninismiin liittyvää retoriikkaa esimerkiksi ydinaseriisuntaan liit-

tyvissä lausunnoissa. Hänen mukaansa sotilasteollinen kompleksi hallitsi Yhdysvaltain intressejä ydinasepolitiikan suhteen. Silti pitää huomioida että yleisen mielipiteen muokkaamiseksi Gorbatšov kollegoineen halusi myös paitsi noudattaa puolueen ideologiaa myös edistää omia päämääriään. (Sherr, 1988, 109)

Toisen virkakautensa lopussa Reagan uskoi noudattaneensa alkuperäistä ”käsikirjoitustaan” ja lunastaneen lupauksensa Yhdysvaltain vahvistamisesta. Kylmän sodan päättymisen oli Beth Fischerin mukaan kuitenkin yhtä lailla Gorbatšovin saavutus siinä missä Reaganinkin, koska he yhdessä olivat toteuttaneet neuvottelut ja etsineet rauhanomaisia ratkaisuja. Samuel Wellsin mukaan Reagan todella unelmoi ydinaseettomasta maailmasta ja neuvottelut Gorbatšovin kanssa onnistuivat ratkaisevasti juuri siksi, että hän halusi rauhaa ensisijaisena tavoitteenaan. Wellsin mukaan Reagan oli myös mahdollisesti ainoa amerikkalainen poliitikko, joka kykeni tekemään tarvittavat myönnytykset voittaakseen Gorbatšovin luottamuksen. (Brownlee 2003, 5)

Reaganin vakaan kaksivuotiskauden vastapainona olivat suuret muutokset ja ajoittainen epävakaus Neuvostoliitossa. Neuvostoliiton Leonid Brežnevin pääsihteeri-kausina 1964 - 1982 kattoi tapaamiset kolmen eri Yhdysvaltain presidentin kanssa, Reaganin kaudella Neuvostoliitossa oli neljä eri johtajaa, mikä oli ainutlaatuista. Voiko todella olla vain sattumaa, että Reagan lähestyi onnistumista neuvostosuhteiden läpimurrossa ainoastaan Gorbatšovin valtaantulon seurauksena? Tämä kysymys on tietoteoreettinen. On vaikeaa näyttää toteen, että A on ollut B:n vaikutuksen alaisena, koska aina on olemassa mahdollisuus, että A olisi seurannut ja jatkanut samaa kurssia joka tapauksessa. Lisäksi pitää huomioida, ettei Reaganin perintönä olleet ainoastaan sopimukset. Se on ennen kaikkea kyky neuvotella ja sopia asioista Neuvostoliiton kanssa. Usein neuvottelulähtökohdat ovat olleet heikkoja, koska vastapuolen vaatimukset on nähty yksinkertaisesti röyhkeinä ja mahdottomina. Jälkeenpäin tarkastellen näyttää yllättävämältä että Neuvostoliitto hyväksyi joitakin Reaganin aloitteista, kuin se että hän ylipäättänsä ehdotti niitä. Reagan onnistui luomaan uudenlaisen neuvotteluilmapiiirin, jonka ylläpitämisessä hänen seuraajillaan on haastetta jatkossakin. (Berman 1990, 72)

SDI oli poliittisesti ja retorisesti Reaganin suurin ja vaikein haaste. Muuten hänen politiikkansa nautti melko vankkaa luottamusta ja kansansuosiota lukuun ottamat-

ta Iran- Contra-skandaalin selvittelyä vuonna 1986. Julki tulleet salaiset ja laittomat ilman kongressin hyväksyntää tehdyt asekaupat Israelin kautta Iraniin vahingoittivat presidenttiä poliittisesti, mutta eivät tehneet hänestä toimintakyvyttöä, kuten Watergate-skandaali teki Richard Nixonista vuonna 1974 ja pakotti tämän eroamaan virastaan. Reagan säästy paljolti, koska asekauppoja junailnut eversti Oliver North otti päävastuun tapahtuneesta. (Brody & Shapiro 1989, 353 - 369) SDI:n avulla Reagan pyrki luomaan kauniin vision turvallisemmasta maailmasta, mutta mm. nämä asekaupat kertoivat tämän päivän reaalityodellisuudesta. Tämä todellisuus oli kaukana aseriisunnan ylevistä julkisista tavoitteista.

Joulukuussa 1987 Washingtonissa saavutettu INF- sopimus sinetöi maiden välisen uuden aikakauden alkamisen, vaikka aiemmissa neuvotteluissa Genevessä ja Reykjavikissa oli tullut myös erimielisyyksiä. INF oli tietyllä tavalla esiaskel ja luonnos myöhemmälle START I-sopimukselle, joka solmittiin 31.7.1991. Merkittävin erimielinen asia, oli SDI-ohjelma, josta Reagan ei suostunut tinkimään eikä hyväksymään siihen minkäänlaisia Neuvostoliiton ehdottamia rajoituksia. Kuitenkin näistä ongelmista huolimatta näytti selvältä, että Gorbatšov todella halusi ase- rajoitussopimuksia, koska vähitellen neuvostoliittolaiset alkoivat lämmitä Reaganin ehdottamalle sopimus pohjalle. Kysymys kuuluukin, oliko Reaganin strategia vain yksinkertaisen onnistunut, vai olisivatko samat ideat joka tapauksessa tulleet esille Neuvostoliiton taholta? Kaksi seikkaa ovat selviä: Ensiksi, saavutettu INF- sopimus noudatti pitkälti Reaganin jo 1981 ehdottamaa agendaa ja toiseksi tämä sopimus oli nollaoptio globaalissa mittakaavassa kattaen tiukat valvontamekanismit. START- prosessi käynnistyi ideasta, jonka pohjalta oli alun perin tarkoitus vähentää taistelukärkien lukumäärää, pois lukien laukaisimet ja alentaa asearsenaaleja kummaltakin osapuolelta 50 prosentilla. Sopimuksessa on olemassa sanktiot raskaille ohjuksille sekä ballistisille ohjuksille (joita Reagan piti erityisen epävarmoina). Maastalaukaistaville järjestelmille ei ole silti mitään lisäsanktioita, samoin huomioitaessa pommikoneet yhtenä kokonaisuutena, sopimuksen säännöt ovat hyvin lievät. Soluttautuvat koneet, jotka kuljettavat monia eri aseita, on las- kettu ainoastaan yhdeksi aseeksi. Jatkokeskustelua on käyty myös sellaisten pommikoneiden määrän vähentämisestä, jotka pystyvät ampumaan risteilyohjuksia ilmapuolustuksen kantomatkan ulkopuolelta. Siksi tämän porsaanreiän takia

molemmat osapuolet kuitenkin käytännössä kykenivät ylittämään 6000 taistelukärjen määrän rikkomatta sopimusta. (Bermann 1990, 81 - 82)

INF-sopimus ei kuitenkaan saanut pelkästään positiivista palautetta ja kiitosta. Entinen ulkoministeri Henry Kissinger varoitti joulukuussa 1987 kirjoituksessaan Newsweekissä tuudittautumasta ohimeneviin ihmisiin ja ilmiöihin Yhdysvaltain – Neuvostoliiton suhteissa. Hän pelkäsi, että aseriisuntaprosessi voisi vaarantaa Yhdysvaltain ydinpelotetta huolimatta Reaganin ja Gorbatšovin yhteisestä unelmasta tässä suhteessa. Hän kritisoi suoraan Reagania sanoen, että ”Tämä alun perin kaikkein konservatiivisimpana sodanjälkeisistä presidenteistä esiintynyt Reagan näyttää nyt päättävän kautensa purkamalla merkittävän osan konsepteja ja käytäntöjä, jotka ovat muovanneet läntisen liittoutuman strategiaa neljän vuosikymmenen ajan.” (Troy 2005, 314)

Siitä lähtien, kun Yhdysvalloilla on ollut ylivoima pommittajien lukumäärässä ja erityisesti enemmän kokemusta näillä operoimisesta, sopimus suosii tässä suhteessa eittämättä enemmän amerikkalaisia. Neuvottelut tavanomaisten aseiden vähentämisestä olivat vaikeita ja niitä jatkettiin Reaganin kauden jälkeen presidentti George Bushin johdolla. Gorbatšov omaksui myöhemmin juuri Reaganin mallin tavoitteesta, jossa ensisijaisesti halutaan alentaa mahdollisuutta kummankaan osapuolen yllätyshyökkäykseen. Reagan ei lopulta liikkunut kovin kauas marraskuun 1981 esityksestään. Toinen merkittävä seikka on, että Reaganin strategia oli käytännössä tyhjän päällä Gorbatšovin valtaantuloon asti. Selvästi on olemassa keskinäinen vuorovaikutus sillä itsepintaisuudella, jolla Reagan piti kiinni omista asemistaan ja toisaalta Gorbatšovin ilmaantumisella maansa johtoon. Koska meillä ei ole mahdollisuutta tutkia ns. mustaa laatikkoa, missä ja miten Neuvostoliiton päätökset tehtiin, jälkeinpäin tilannetta voidaan tutkia siinä kontekstissa, jossa Gorbatšov valtaan tullessaan viitoitti oman taloudellisen ja sosiaalisen uudistusohjelmansa. Tässä suhteessa Reagan oletettavasti halusi rajoittaa Gorbatšovin saatavilla olevia mahdollisuuksia niissä puitteissa kun se oli hänelle mahdollista ja pakottaa näin vastapuoli itselle suotuisiin neuvotteluasetelmiin. (Bermann 1990, 81-82)

4. Retorinen analyysi ja siihen käytettävä aineisto

Tutkimusmenetelmä, jota tulen käyttämään, on *retorinen analyysi*. Tämä on lähestymistapa, jolla pyritään tutkittavan kohteen kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen, koska tärkeimpänä lähteenä käytän Reaganin omaa puhekokoelmaa hänen presidenttikautensa tärkeimmistä puheista. Lisäksi täydennän tutkimustani yhdellä haastattelulla, jonka on tarkoitus valaista Reaganin henkilökuvaa hänet viran puolesta tavanneen henkilön, Max Jakobsonin näkökulmasta. Puheaineistoa on tarkoitus tarkastella monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti retorista analyysiä hyväksi käyttäen. Puheet ovat luonnollisia, todellisia tilanteita ja siksi ne mielestäni täyttävät hyvin kvalitatiivisen tutkimuksen induktiivisen peruslähtökohdat. (Hirsjärvi, etc. 2002, 155)

Tutkimukseni on tieteenmetodologisesti lähinnä relativistinen. Tiedollisen relativismin mukaan tieto tai totuus on aina suhteellista kulttuuriin, uskomusjärjestelmään, käsitteelliseen viitekehykseen tai muuhun sellaiseen nähden. Käsitteellisen relativismin mukaan erilaiset viitekehykset ovat yhteismitattomia; niitä ei voida vertailla eikä asettaa paremmuusjärjestykseen. Edellisessä tapauksessa esimerkiksi väitelauseen merkitys pysyy samana viitekehyksestä toiseen, mutta sama lause voi olla tosi tai oikeutettu yhdessä ja epätosi tai ei-oikeutettu toisessa viitekehyksessä. Jälkimmäisessä tapauksessa taas pintapuolisesti saman kielellisen ilmaisun merkitys vaihtelee viitekehyksestä toiseen, eikä ainakaan mitään suoraviivaista vertailun mahdollisuutta ole. Jyrkkä konstruktionismi taas joko kiistää, että mitään kielestä, käsitejärjestelmästä tai kulttuurista riippumatonta todellisuutta olisi olemassakaan (idealismi), tai ainakin väittää, että tuo todellisuus on täysin tietomme ja kieleemme tavoittamattomissa (kantilainen transsendentaalinen idealismi). (Raatikainen, 2004, 43, 45)

Suurvaltasuhteissa 1980-luvulla Yhdysvaltain kansalliset turvallisuusintressit kulminoituivat hyvin tiiviisti Neuvostoliittoon, olennaiset omat ulko- ja turvallisuuspoliittiset strategiat suhteessa havaittuihin ja analysoituihin uhkakuviiin määrittäivät ennen kaikkea sen mukaan, mitä Neuvostoliitossa sanottiin ja mitä tämä maa teki muualla maailmassa. Retoriikka on aina muokannut merkittävästi suurvaltajohtajien oman maan kansalaisille ja muulle maailmalle antamaa mielikuvaa heistä itsestään ja heidän johtamastaan maasta ja monipuolistuvan, koko ajan ke-

hittävän median kautta tämän merkitys on koko ajan tehostunut. Ronald Reaganilla oli presidenttikautenaan selkeästi Neuvostoliitto retoriikan pääpainopisteenä ulkopoliittisissa puheissa ja koko hänen agendansa perustana. Hänen neljä päätavoitettaan virkaan astuessaan olivat verojen ja sosiaalietuuksien leikkaaminen, maan asevoimien modernisointi, kommunismin torjuminen kaikkialla maailmassa ja amerikkalaisten patriotismin palauttaminen (Reeves 2005, 271). Näistä neljästä päätavoitteesta kolme viimeisintä liittyvät joko suoraan tai epäsuorasti Neuvostoliittoon. Neuvostoliitto oli toki merkittävästi myös hänen edeltäjiensä agendalla, mutta hieman erilaisilla painotuksilla. Vietnamin sekä aiemmin myös Korean sodat leimasivat ja rasittivat Reaganin useimpien edeltäjien kausia, eikä heidän siksi ollut mahdollista suhtautua Neuvostoliittoon samoista lähtökohdista. Reaganin asema oli siksi parempi, koska kotirintama oli selkiytynyt, eikä hänen enää edeltäjiensä tapaan tarvinnut keskittyä kuluttaviin suursotiin. Reagan käytti hyvin idealistista retoriikkaa ja halusi johtaa maataan nimenomaan antikommunistiselle ideologiselle ristiretkelle laajentuvaa kommunismia vastaan. Hän halusi muuttaa ihmisten mielikuvia Neuvostoliitosta sekä omassa maassaan että pyrkiä joissakin Neuvostoliitolle suunnatuissa puheissaan myös vaikuttamaan myös Neuvostoliiton kansalaisiin, ns. johtamaan maata sisäisiin muutoksiin. Siksi retorinen analyysi nimenomaan hänen kohdallaan on hyvin mielekäs tutkimusmetodi.

4.1. Argumentaation lähtökohdat ja tekniikat

Argumentaatiossa kaikkein tärkeintä on huomioda, että mikäli puhuja haluaa esityksellään olevan vaikutusta, hänen tulee sovittaa se yleisönsä mukaan. Argumentaatiossa ei pyritä todistamaan johtopäätöksiä, vaan siirtämään premisseille osoitettu hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä. Puhujan on onnistuakseen lähettävä liikkeelle riittävän hyväksynnän saaneista premisseistä: ellei hyväksyntä riitä, suostuttelua yrittävän on ensi töikseen pyrittävä vahvistamaan sitä kaikin keinoin. Hyväksynnän siirto nimittäin edellyttää tietyn sidoksen luomista premisien ja hyväksyttäväksi tarjottujen väitteiden välille. Jos johtopäätös kuitenkin on täysin vastoin kuulijan vakaumusta, tämä voi kernaammin luopua jostakin premisistä, jolloin puhujan ponnistukset valuvat hukkaan. Tulos muistuttaa tällöin *reductio ad absurdumina* tunnettua päättelyä, jossa kuulija pakotetaan luopumaan väärästä premissistä johtamalla siitä erheelliseksi tiedetty lausuma: argumentaatiossa tällaisen hylkäämisen syynä ei ole johtopäätöksen virheellisyys, vaan että sitä

ei voida hyväksyä. (Perelman 1996, 28) Reagan pyrki puheissaan juuri tämän yhteyden rakentamiseen päämäärän ja keinojen välillä, eli mikäli yleisö ensin hyväksyisi hänen esittämänsä tavoitteet, seuraavaksi piti yrittää myydä näitä vastaavat keinot.

Puhuja, joka ei argumentaatiossa huolehdi yleisön hyväksynnästä premisseilleen, syyllistyy erittäin pahaan virheeseen, joka tunnetaan nimellä *petitio principii* eli luvaton ennakkopäätelmä. Todistuksessa tätä vanhastaan loogisena pidettyä virhettä ei tavata, sillä siinä päättelyn muodostavien lausumien totuudella ei ole lainkaan merkitystä. Väite jos *p*, niin *p*, joka sanoo, että lausuma implikoi itsensä, ei ole vain tosi, vaan myös logiikan perustavia lakeja eli ns. *identiteetin periaate*. Argumentaation näkökulmasta asia on kuitenkin aivan toisin: siinä on kyse hyväksynnän hankkimisesta väitteelle *p*, jota ei voida pitää kuulijoiden ennalta hyväksymänä. (Perelman 1996, 29)

Louis Lavallen määritelmää lainaten voidaan sanoa, että arvo sopii käytettäväksi aina, kun asioiden välinen yhdenvertaisuus tai tasa-arvo murtuu, kun yksi on asetettava toisen edelle tai yläpuolelle tai katsottava muita paremmaksi tai ensisijaiseksi. Todellisuudessa arvoilla on universaali hyväksyntä vain sikäli kuin niitä ei määritellä: heti kun niitä pyritään täsmentämään soveltamalla niitä tiettyyn tilanteeseen tai konkreettiseen toimintaan, syntyy erimielisyyttä ja erityisryhmien vastakkainasettelua. Eugene Dupreel pitääkin yleispäteviä arvoja vain suostuttelukeinoina, eräänlaisina materiaalisina työkaluina, joilla ei ole mitään tekemistä sen kanssa, jota niillä voidaan työstää: ne edeltävät aina soveltamistaan eivätkä muutu sen tuloksena, jolloin niitä voidaan käyttää yhä uudestaan ja uudestaan. Argumentaatiossa tarvitaan välttämättä sekä abstrakteja että konkreettisia arvoja, mutta puhuja voi tilanteesta riippuen alistaa yhden toisille. (Perelman 1996, 33 - 35) Reagan käytti arvoja juuri puheidensa perustana, joiden pohjalle varsinaiset tavoitteet muodostettiin. Esimerkiksi amerikkalaiset aseohjelmat edistivät ”vapautta” ja neuvostoliittolaiset vastaavasti ”tyranniaa”. Neuvottelut edistivät taas lähinnä ”toivoa.”

Koska argumentaatiossa on kyse väitteistä, joilla on eri yleisöjen vaihteleva kannatus, siihen vaikuttavien tekijöiden asema ei voi olla annettu samaan tapaan kuin muodollisissa järjestelmissä, vaan riippuu itse asiassa juuri yleisön todellisesta tai

oletetusta kannatuksesta. Todellisuuden rakennetta luovissa argumenteissa jostakin annetusta tilanteesta tehdään ennakkotapaus, malli tai yleinen sääntö, johon päättely sitten voidaan nojata. (Perelman 1996, 57 - 61)

Politiikan alueella on kyse ennen kaikkea todellisuuden rakenteeseen perustuvasta argumentoinnista ja erityisesti todellisuuden rakennetta pyritään samalla luomaan sekä muokkaamaan omiin tarkoitukseen sopivaksi. Reaganin retoriikka pyrki juuri pelkistämään asioita hyvin yksinkertaisesti ja käyttämään erottamistekniikoita, kuten hyvän ja pahan keskinäinen vastakkainasettelu. Hän käytti myös paljon abstrakteilla arvoilla rakennettua retoriikkaa, joka väritti puheita.

Argumentaatio, joka lähtee ilmiöiden välisen seuraussuhteen toteamisesta, voi suuntautua joko syiden tutkimiseen, seurausten toteamiseen tai tosiseikan arvioamiseen seuraustensa valossa. Jos toiminta on tahallista, syyn toteamiseen liittyy myös tekoon johtaneen motiivin toteaminen. *Pragmaattisessa argumentissa* tosiseikkaa arvioidaan sen seurausten perusteella. Bentham pitää sitä ainoana mahdollisena argumenttina silloin, kun on kyse jonkin normin omaksumisesta, esimerkiksi pätevän perustelun esittämisestä laille? Seurauksista lähtevä argumentaatio näyttää siinä määrin itsestään selvältä, ettei se edes kaipaisi perusteluja. Seurauksia voidaan havainnoida tai ennakoita, todentaa tai olettaa. Pragmaattinen argumentti pelkistää syyn arvon sen seurauksiin, sijoittaa kaikki arvot tavallaan samalle tasolle: siten ajatuksen totuutta voidaan pragmatismissa arvioida vain sen vaikutuksilla, jolloin yhtä hyvin kokonaista ihmiselämää kuin erillistä hankettakin voidaan pitää järjettömänä tai epäaitona, jos ne epäonnistuvat. Kun keino muuttuu päämääräksi tai päämäärä keinoksi, niiden arvo samalla vähenee tai lisääntyy. (Perelman 1996, 93 - 101)

Kun yleisön hyväksymien ja puhujan puolustamien väittämien kuilu on liian laava voitettavaksi kerralla, ongelma kannattaa jakaa osiin ja pyrkiä tulokseen vähitellen: sen sijaan että etenisimme A:sta D:hen, ehdotamme kuulijalle siirtymistä ensin B:hen, sitten C:hen ja lopulta D:hen. Tästä voimme puhua vaiheittaisesta tai pienten askelten politiikasta. Vastaja puolestaan vastaa tähän tekniikkaan ohjauksella argumentilla: päättelyn jatko ennakoiden pyritään torjumaan sen ensimmäinen askel, jonka pelätään johtavan lopulta täydelliseen tappioon vievälle ”kaltevalle pinnalle”. Tämä dynaaminen näkökulma tuo argumentointiin uutta tulkinnal-

lisuutta: niinpä on kysyttävä, tyytyykö A:sta B:hen siirtymistä perusteleva tosiaan tähän, vai onko se hänelle vain askel tiettyyn suuntaan? Huomattakoon, että ehdotus ei suinkaan välttämättä johda C:hen ja myöhemmin D:hen siirtymisen helpottumiseen: tuloksena voi myös olla A-B- siirtymän yleistäminen ennakkotapaukseksi. Itse asiassa mitä tahansa ratkaisua voidaan tässä pitää ennakkotapauksena, joka vastaisuudessa helpottaa siirtymistä A:sta B:hen. Sitä vastaan puhuu puolestaan ennakkotapauksen pelko, joka ohjaavan argumentin tavoin panee torjumaan sinänsä siedettävään poikkeusratkaisun, jos se yleistettynä olisi sietämätön. Kun puhuja taas esittää välitöntä siirtymistä A:sta D:hen, vaikka todellisuudessa toivotaankin, että tälle ei tarvitsisi lähteä tai että B-ratkaisulla ainakin voitettaisiin aikaa ennen pelätyn lopputuloksen hyväksymistä. (Perelman 1996, 93 - 101)

Nämä neuvottelutekniikat ovat erityisen merkittävässä roolissa Reaganin ja Gorbatšovin välisissä neuvotteluissa, koska tuolloin molemmat osapuolet huomasivat rakentavan aloitteellisuuden merkityksen. Aloitteet pyritään argumentoimaan siten, että niille saataisiin mahdollisimman laajan yleisön tuki ja legitimeetti. Samalla kuitenkin näihin liittyvä argumentointi on retorista kamppailua, jolla vastapuolen pelitilaa pyritään kaventamaan ja saamaan tätä suostutelluksi lähemmäksi omia tarkoitusperejä. SDI-puolustusohjelman esittely on hyvä esimerkki pragmaattisesta argumentoinnista, jota Reagan ja Gorbatšov argumentoivat täysin eri näkökulmista, mutta samalla menetelmällä eli arvioivat hanketta sen etukäteen ennakoituista vaikutuksista käsin.

Argumentaatiossa yleisiä ovat ns. pidättämistekniikat, joissa teon merkitystä ja vaikutusta henkilöön tyydytään vain rajoittamaan. Esimerkkinä tällaisista voidaan mainita myönteiset ja kielteiset ennakkokäsitykset tai -luulot, joiden perusteella pyrimme mahdollisuuksien mukaan ylläpitämään henkilöstä muodostamaamme mielipidettä silloin, kun kohtaamme näköjään sitä vastaan sotivia tekoja. Tulkitsemme henkilön teon ennakkokäsityksemme mukaan eli tavalla, joka auttaa säilyttämään vastaavuuden sen ja henkilöstä muodostamamme käsityksen välillä. Puhujan sanat aina luovat hänestä kuvan, jonka merkitystä ei voi vähätellä. Aristoteles pohtii tätä kysymystä tarkastellessaan puhujan eetosta yhtenä kolmesta suostuttelun edellytyksestä, muiden ollessa logos eli vetoaminen järkeen argumenttien avulla sekä paatos eli yleisön intohimojen herättämiseen tähtäävät retoriset keinot. (Perelman 1996, 110 - 111)

Reagan tiedosti näiden kolmen osatekijän merkityksen hyvin ja käytti taitavasti sekä järkeen että tunteisiin vetoavia argumentteja kaikissa puheissaan. Puheita analysoidessani perehdyn tähän varsinaisesti miten nämä ilmenivät.

4.2. Retorisen pakottamisen malli

Retoriikka on keskeisesti politiikan ytimessä. Silti sitä on vaikea määritellä riittävän yksilöidysti ja monet mallit epäonnistuvat retoriikan vaikutusvallan kuvaamisessa sekä selittämisessä. Haaste syntyy sekä vastapuolen suostuttelusta ja taivuttelupyrkimyksistä omaa päämäärää kohti että myös taitavasti kyvystä kieltää vastapuolen periaatteellinen vastarinta. Oma pyrkimys pitäisi pystyä perustelemaan siten, että vastapuoli kykenee ja haluaa liikkua omasta periaatteellisesta ajattelumallistaan. Retorinen pakottaminen on poliittinen strategia, joka pyrkii kuvaanollisesti sanoen kääntämään käsivarret kielen avulla. Tässä kappaleessa selitetään tarkemmin, mitä retorinen pakottaminen tarkoittaa, miten se toimii ja millaisissa olosuhteissa se voi tulla vaikuttavaksi. (Krebs, Jackson 2007, 42)

Pitää olla kriittinen sen suhteen, miten hyvin tämä analyysi lopulta onnistuu voittamaan metodologiset esteet, kun pyritään todistamaan juuri tietynlaisen suostuttelun todella tapahtuneen. Tämä selitys olettaa, että joku voi päästä selvyYTEEN ”todellisista motiiveista” jotka ohjaavat henkilökohtaisia valintoja. Näin voitaisiin erotella erilaiset uskomukset ja käsitykset näistä, jotka on omaksuttu strategisista tai muista lähtökohdista. Silti todistusvoimainen näyttö suostuttelun merkityksestä jää hämäräksi, koska se vaatii välillisen yhteyden ihmisen mieleen. Esimerkiksi suostuiko Gorbatsšov Saksojen yhdistämiseen, koska hän oli tullut suostutelluksi uskomaan valtioiden itsemääräämisoikeuden valttikorttina, vai siksi, että hän oli laskelmoinut Yhdysvaltain vastustamisen tässä asiassa olevan enemmänkin haitallista Neuvostoliitolle? Samoin luopuivatko eurooppalaiset siirtomaistaan siksi, että olivat tulleet käsitykseen kyseisen hallintomuodon laittomuudesta vai siksi, että laskivat siirtomaiden pitämisen kannattamattomaksi? Virallisten lausuntojen tutkiminen ei ratkaisevasti helpota kysymykseen vastaamista, koska ajatusten ääneen ilmaiseminen on usein strategista, samoin kuin näiden vastineetkin. (Krebs, Jackson 2007, 40)

Retorisen pakottamisen mallin avulla ei pystytä suoraan tarkkailemaan, mitä ihmiset ajattelevat, mutta tämän mallin avulla voidaan tarkastella, mitä he sanovat ja

miten he reagoivat vaatimuksiin ja vastaväitteisiin. Tässä näkökulmassa ei ole merkitystä, mihin toimijat mahdollisesti uskovat tai mitä he sanovat, ovatko he motivoituneita ruohonjuuritason intressien pohjalta vai aidosta omakohtaisesta sitoutumisesta. Mikä on tärkeää, on se että miten kyseiset toimijat pystyvät taktikoimaan retorisesti vaikeissa erikoistilanteissa, saavat yleisön tukemaan heitä pyrkimyksissään ja löytämään erilaisia kauhuskenaarioita. Retoriikka vaikuttaa poliittisissa päätöksissä siinäkin tapauksessa, että kaikki toimijat ovat kyynisiä vailla merkittäviä intressejä ja harkintaa. Poliittisten asioiden läpivienti julkisen keskustelun ja prosessin kautta ei välttämättä tarvitse merkittävää toimijoiden välistä konsensusta. Julkisen retoriikan analysointi tässä merkityksessä pyrkii välttämään rahvaan materialismin raakuutta, käsitysten muodostamisen pelkistämistä ja vahvaa optimismia suostuttelun merkitykseen. Tätä voisi kuvailla ”pakottavana konstruktivismina” ideana yhdistää erilaisia lähestymistapoja. Toisin kuin materialistiset ja kuvitteelliset tulkinnat, tämän mallin mukaan kielellä on ratkaiseva merkitys poliittisissa päätöksissä. (Krebs, Jackson 2007, 42)

Taulukko 1.

Opposition vastaus ja retorisen kritiikin lopputulokset (Krebs, Jackson 2007, 43)

	viitekehyksen hyväksyminen	viitekehyksen hylkääminen
toteuttamisen hyväksyminen	tapaus 1: politiikka muuttuu	tapaus 2: sekoitettu
toteuttamisen kiistäminen	tapaus 3: kilpailu toteuttamisesta	tapaus 4: kilpailu viitekehyksestä

Mallia voidaan havainnollistaa selkeimmin esimerkeillä. Esittäjä (C) esittää argumentin oppositiolle (P) yleisön näkökulmasta (O) Mallin tarkoituksen mukaan ei ole merkitystä sillä, onko O:lla kontrollia toimiin asiassa (jos esimerkiksi O on hallitus ja jos C ja O jakavat vastuuta esimerkiksi poliittisten puolueiden muodos-

sa). Ainoa mikä merkitsee on että O:n toiminta ja vastustus on kriittinen lopputulokselle. C:n tekemä aloite sisältää kaksi osaa: viitekehyyksen, joka kuvaa asian pääpiirteissään sekä toteutuksen näistä tehtyjen johtopäätösten pohjalta. C voi olla esimerkiksi opiskelijaryhmä, joka protestoi sotaa vastaan, heidän argumenttinsa kuvaavat sodan C:lle ja P:lle tarpeettomana vihamielisyyksien lietsomisena (viitekehys) ja he vaativat joukkojen vetäytymistä (toteuttaminen). Vastauksena C:lle, O voi hyväksyä tai hylätä joko molemmat näistä tai hyväksyä toinen ja hylätä toinen. Ensimmäisessä tapauksessa O hyväksyy molemmat ja toteutettu politiikka muuttuu. Tämä on paras vaihtoehto C:n kannalta. Toinen tapaus on sekavampi. Tässä kohtaa O hyväksyy ehdotetut toimintamallit ja muutokset politiikkaan, mutta kieltää C:n päättelyn. Esimerkiksi jos ympäristöjärjestö vaatii hallitusta rajoittamaan metsähakkuita, hallitus voi suostua tähän, mutta oikeuttaa politiikkaan tehdyn muutoksen taloudellisilla perusteilla. Näin sen varaa mahdollisuuden jatkossa perua tekemänsä päätöksen yhtä helposti taloudellisen tilanteen mahdollisesti muuttuessa. Näin saavutettu tulos on vain osittain C:n tavoitteita vastaava. Sekä tapaus 1 että 2 edustavat yleensä prosessin päätepisteitä, lyhyen tai keskipitkän aikavälin prosesseja, jotka tosin saattavat myöhemmin aktivoitua uudestaan. (Krebs, Jackson 2007, 43 - 44)

Tapaukset 3 ja 4 ovat pidemmän aikavälin tapahtumia. Kolmannessa tapauksessa O hyväksyy C:n argumentit, mutta kieltää toimet, joita C vaatii tehtäviksi. Neljännessä tapauksessa poliittiset puolueet ovat erimielisiä keskustelun termeistä yhtä lailla kuin toteutetusta politiikastakin ja samalla heidän retoriset pyrkimyksensä tähtäävät siihen että poliittiset vastustajat hyväksyisivät heidän ajamansa tärkeimmän asian ikään kuin toteutettujen toimien sivutuotteena. Ilman selkeästi rajattua keskustelun viitekehystä, tällainen retorinen sananvaihto, kilpailu viitekehystä on paljon epävakampi, hajanaisempi ja syvällisempi kuin kilpailu toteuttamismuodosta. Politiikka on hyvä esimerkki kilpailusta viitekehysistä. Esimerkiksi kaksikielisen opetuksen kannattajat vetoavat erilaisuuteen ja erilaisten kulttuurien kunnioittamiseen, samalla kun kritisoidaan, että kaikki muut kuin valtakielen vahvistamispyrkimykset voivat vahingoittaa kansallista identiteettiä. Vastaavasti abortin vastustajat kuvaavat abortin sikiön, syntymättömän lapsen surmaamisena ja kannattajat taas lääketieteellisenä prosessina. Kannattajat kuvaavat itsensä naisten oikeuksien puolustajina. Sekä kilpailussa viitekehysistä että to-

teuttamismalleista, C tavoittelee väitteillään ja vastaväitteillään suotuisaa ilmapii-riä, jonka keskiöön hän kykenisi siirtämään tämän keskustelun eri vaatimuksi-neen. Vaikka ideaalutilanne C:n kannalta olisi saada O suostutelluksi pyrkimyksiinsä, hänen pitää myös huomioida mahdollisuus, että tämän yrityksen epäonnistuessa on silti mahdollisuus päästä siedettävään lopputulokseen. Toimintastrategia pitää muovata tämän mukaisesti. Yleisö näyttelee ratkaisevaa roolia: kummankin osapuolen pitää pystyä esittämään ajatuksensa ja tavoitteensa uskottavasti yleisölle. Jos C kykenee muuttamaan retorista perustaa, jonka kautta O on oikeuttanut asenteensa yleisöön nähden, C:lle avautuu tätä kautta mahdollisuus rajoittaa O:n liikkumavaraa tämän vastausten ja poliittisten vaihtoehtojen suhteen. C voi näin nousta aiemman viitekehys- ja toteuttamiskilpailun yläpuolelle. Yksinkertaisesti, retorinen pakottaminen on todistanut merkityksensä parhaiten juuri silloin, kun tämä strategia osoittautuu onnistuneeksi – jolloin O, riippumatta tämän omista uskomuksistaan ei voi enää ylläpitää julkista vastarintaansa. (Krebs, Jackson 2007, 43 - 44)

Tässä tutkimuksessani tukeudun tähän malliin niiltä soveltuvin osin, kuin tämä nelikenttä vastaa tutkimusongelmaani. Strategiset aseriisuntaneuvottelut ovat aina pitkän aikavälin prosesseja ja niillä kumpikin osapuoli hakee itselleen hyötyä nimenomaan pitkällä aikavälillä, koska käytännön toteutus ja valvonta vievät jo itsessään aikaa runsaasti. Kylmän sodan aikana pyrittiin pääsääntöisesti nimenomaan nollasummapeliin, jossa kumpikaan ei saisi minkäänlaista hyötyä tai voittoa toisen kustannuksella. Luonnollisesti kumpikin pyrkii silti samalla ainakin ylläpitämään, ellei samalla vahvistamaan omaa suurvalta-asemaansa. Tämä oli paradoksaalinen tilanne ja retorisen pakottamisen mallissa lähinnä 3. ja 4. tapaukset tulevat eniten käyttöön. Tosin 1. ja 2. mallejakin pyrin hyödyntämään mahdollisuuksien mukaan. Nämä eivät välttämättä yhtä hyvin vastaa tutkimuskysymykseeni, miten presidentti Reaganin retoriikka pyrki kilpailemaan viitekehyksistä ja samalla politiikan toteuttamismuodoista Neuvostoliiton johtajien kanssa. Samoin pitää huomioida, että retorinen kamppailu oli molemminpuolista, Neuvostoliitto aktivoitui erityisesti pääsihteeri Gorbatsšovin aikana uudistuksilla ja aloitteilla, joista tärkein oli ydinaseriisunnan aloittaminen. Molemmat osapuolet pyrkivät saamaan omien kansalaistensa ja myös liittolaismaiden tuen politiikalleen eli kamppailemaan aloitteillaan eri yleisöjen suosioista ja tuesta itselleen pyrkien sa-

malla kaventamaan vastapuolen mahdollisuuksia uusiin avauksiin. Koska tutkin vain toista osapuolta eli Reagania, tässä tutkimuksessa painottuu luonnollisesti enemmän retorisen kamppailun ns. amerikkalainen näkökulma.

Retorinen kamppailu pitää sisällään osapuolten yritykset taktikoida itselleen mahdollisimman hyviä asemia retorisessa maastossa samalla kun pitäisi pyrkiä sulkemaan vastapuolen mahdollisuudet vastaväitteisiin. Retorinen pakottaminen on onnistunut, kun C:n retoriset siirrot riistävät O:lta riittävästi materiaalia, jolla tämä voisi vastata esitettyihin vaatimuksiin yleisön hyväksymissä rajoissa. Lopulta O on asemassa, jossa sen kannattaa harkita vakavasti joko esitettyjen vaatimusten tukemista tai ainakin niiden passiivista hyväksymistä, riippumatta siitä mitä O on aiemmin lausunut julki. Vaihtoehdot, lopullisen ratkaisuvallan jättäminen yleisölle tai pyrkimys luoda uutta keskustelua ovat liian kalliita ja aikaa vieviä tässä vaiheessa. (Krebs, Jackson 2007, 44 - 45)

Tämä johtuu kahdesta syystä. Ensinnäkin poliittiset toimijat ottavat harvoin todellisia askeleita tai etenevät asemistaan ilman oikeutusta ja tukea toiminnalleen, lyhyesti ilmaistuna ilman riittävästi viitekehystä. Molempien osapuolten pitää tässä kamppailussa pyrkiä jatkuvasti legitimoimaan omat asemansa ja pyrkimyksensä, aikomukset ja merkitykset eivät muuten välity, koska on kyse toimijoiden välisyydestä. Toiseksi, puhujat eivät voi sanoa mitä tahansa julkisuudessa; retoriikka on jäsentynyttä eikä loputtoman joustavaa. Jokainen diskursiivinen tilanne sisältää erilaisia latteuksia ja tuttuja tunnettuja fraaseja, jotka samalla sekä mahdollistavat että rajoittavat puhujien retorisia mahdollisuuksia. Pitäisi siis puhua kansantajuisesti, selkeästi ja ymmärrettävästi, mutta välttää liiaksi käyttämästä jo tunnettuja arkipäiväisyyksiä. Toistoa pitää olla, mutta toisaalta nämä latteudet voivat viedä uskottavuutta puheelta. C ja O voivat selostaa näkemyksiään näissä eri tilanteissa vapaasti, mutta he eivät voi vapaasti hyödyntää näitä toisen arvostelemiseen. Nämä yritykset usein epäonnistuvat ja menevät kuuroille korville. Uusia, kiistanalaisia ehdotuksia ei kannata tuoda esiin, koska tila retorille kilpailulle on rajattu. Vetoomukset pitää rakentaa käytännössä retoriikan rahastosta, joka on lyhyellä tähtämellä sekoitettu molempien käyttöön. (Krebs, Jackson 2007, 44 - 45) Reagan käytti hyvin paljon toistoa puheissaan, tämä tietyllä tavalla tehosti viestin läpimenoa. Toisaalta puheissa käytettiin hieman erilaisia ilmaisuja riippuen keille ne olivat milloinkin suunnattuja.

Retorisen pakottamisen mallin logiikka on tarkoitus selittää kaksi olennaista tekijää. Ensiksi, onko P relevantti osapuoli C:n aloitteille ja vaatimuksille? Muistutus siitä, että C:n vaikutusvalta perustuu P:n puolelleen voittamiseen on merkittävä uhka joko epäsuorasti tai suorasti. C:n kyky tehdä tämä riistää O:lta mahdollisuuden kieltäytyä C:n vaatimuksista. Mutta ellei C kykene ratkaisemaan tätä uhkatekijää uskottavasti ja voittamaan P:tä riittävästi puolelleen, O voi olla välittämättä C:n vaatimuksista riippumatta siitä, kuinka hyvin nämä on perusteltu. Toiseksi pitää huomioida, kuinka rajattuja ovat maailmanlaajuiset retoriset sanonnat? Olemme väittäneet, että toimijoiden pitää kaikissa erityisesti esitysten tekemisissä rakentaa vetoomuksensa käyttämällä olemassa olevia sanontoja, jotka sisältyvät yleisten legitiimien viitekehysten sisään. Kun näiden viitekehysten rajoja rikotaan, avautuu lukematon määrä uusia retorisia säikeitä käytettäväksi, mikä varmistaa että O voi myös lähes aina esittää pätevän vastaväitteen C:lle. Tällaisissa olosuhteissa, väittelyn termit ovat hädin tuskin lainkaan määritettyjä. (Krebs, Jackson 2007, 47 - 48) Reaganin ensimmäisellä kaudella molemmat osapuolet lähinnä hakivat viitekehysten rajoja, joista voisi alkaa neuvotella. Toista osapuolta ei vielä otettu vakavasti ja lähinnä provosoitiin toista. Toisella kaudella Gorbatšov oivalsi retoriikan merkityksen ja lähti aktiivisesti haastamaan länttä omilla rakentavilla aloitteillaan. Hän menestyi juuri näiden viitekehysten muodostamisessa. Esimerkkinä termi ”eurooppalainen talo.” Tämä muodostui tärkeäksi viitekehyykseksi monissa ulkopoliittisissa ratkaisuissa.

Retoriikan avaintekijät usein korostuvat kansainvälisen politiikan areenoilla: valtioiden johtajat puhuvat kansainvälisille yleisöille, he ovat vaikutusalttiita näiden yleisöjen reaktioille ja pyrkivät hakemaan puheillaan laajaa oikeutusta toiminnolleen. Retorinen pakottaminen on näkynyt merkittävästi kylmän sodan aikaisissa neuvotteluissa esimerkiksi Mihail Gorbatšovin ehdotuksissa ydinaseriisunnan suhteen. Retorinen pakottaminen, samoin kuin muut poliittisen kommunikaation muodot ovat lähtökohtina poliittiselle yhteisölle, joka jakaa vähintään tiettyä tietotasoa ja rajoja hyväksyttävistä diskursseista. Mitä tiukemmin yhteen kiinnittynyt yhteisö on, sitä paremmat mahdollisuudet on olemassa retorille pakottamiselle. Näin ollen ei ole yllättävää löytää tällaista mekanismia alueellisten ryhmittymien joukosta, joilla yleensä on suhteellisesti vahvat edellytykset legitimaatiolle. Neuvostoliitto pyrki pitkään oikeuttamaan johtajuutensa kommunistisen blokin sisällä

sillä, että maa pyrki näyttäytymään maailmanrauhaan pyrkivänä todellisena voimana ja sen pyrkimykset kansainväliseen ydinaseriisuntaan vahvistivat tätä pyrkimystä; neuvostokenraalit eivät voineet julkisesti kiistellä Gorbatšovin kanssa tästä aloitteesta heikentämättä samalla maan auktoriteettia kommunistisen regimin sisällä. (Krebs, Jackson 2007, 55) Reaganin asema omassa maassaan oli erilainen verrattuna neuvostojohtajiin, koska valtioiden valtarakenne oli erilainen, toki kummankin piti koko ajan huolehtia asevoimien tilasta. Edes valtion päämies ei voi puhua mitään ottamatta huomioon omien puolustusvoimien ja liittolaismaiden näkemyksiä.

Machiavelli tunnetusti neuvoi, että johtajalla ei tarvitse olla kaikkia positiivisia ominaisuuksia, mutta hänen pitää näyttää muille omaavansa silti nämä. Hänen pitää näyttäytyä yleisölle, joka kuuntelee häntä rehellisenä, totuudenmukaisena, sympaattisena ja uskonnollisenakin. Realistit tulkitsevat Machiavellin opin varoituksena moraalisen harkinnan sallimiselle, joka estäisi tarvittavat toimet poliittisen vallan tavoittelulle. Samoin, kuten konstruktivistit retorisen pakottamisen mallikin haluaa lisätä sosiaalisen identiteetin merkitystä poliittisissa päätöksissä, riippumatta sisäistäkö toimija itse näitä tekijöitä. Johtaja, joka pyrkii toimimaan riittämättömällä yleisön oikeutuksella, kohtaa väistämättä lukuisia ongelmia ja retoristen ominaisuuksien puute voi haitata hänen työskentelyään. Konstruktivistien tavoin malli taas pyrkii vakuuttamaan, että sosiaaliset normit ja sosiaalinen identiteetti vaikuttavat ja niillä on merkitystä yksilön toiminnassa. Realistien tavoin malli kiistää, että riippumatta siitä onko toimija sisäistänyt normatiivisia periaatteita vai ei, tällä ei olisi kausaalista merkitystä. Sosiaalitieteilijöiden tavoin malli vastaavasti yhtyy siihen, että näitä tilanteita yhdistämällä voidaan tarkastella julkista kielenkäyttöä, miten normatiiviset periaatteet näkyvät julkisessa keskustelussa ja sanomisten sekä tekemisten välistä yhteyttä voidaan tutkia näiden avulla – tosin ihmisten uskomuksia on vaikeaa, ellei mahdotonta tutkia. Retorinen pakottaminen voi tapahtua vain silloin kun yleisö on osana tätä keskustelua ja milloin vaatimuksen esittäjä uskottavasti vaikuttaa yleisöön. Toiseksi, kaikki diskurssirakenteet eivät ole tämän mallin kannalta toimivia. Tämä malli toimii parhaiten silloin kun nämä rakenteet ovat suhteellisesti rajoittavia kuin löyhiä ja sallivia. Edelleen, tämä malli ei voi selventää retorista kamppailua kahdessa eri tilanteessa: ensinnäkin milloin vastapuoli hyväksyy vaatimuksen ilman argumenttia ja toiseksi

milloin vastapuoli hyväksyy argumentin toteutuksen mutta ei sen muotoa. Silti tämän mallin mukaan pystytään tarkastelemaan merkittävän suurta osaa sosiaalisesta ja poliittisesta elämästä. (Krebs, Jackson 2007, 57 - 58) Reagan perusti hyvin pitkälle ulkopoliittikkansa Machiavellin oppien perustalle, vaikka ei koskaan julkisesti tuonut tätä esiin. Hän halusi olla pidetty mutta samalla kunnioitettu, suosittu mutta samalla arvostettu. Hän puki taitavasti ulkopoliittiset tavoitteet eri hyveiden välineiksi, mutta ei silti unohtanut pelotteen merkitystä.

5. Reaganin käyttämä retoriikka Neuvostoliitosta

Reaganin retoriikka Neuvostoliitosta on retorisen analyysin perusta, joten tässä luvussa käydään läpi pääpiirteet esimerkkien avulla taustoittaen, millaisia puheita ja kommentteja presidentti antoi julkisuudessa vastapuolesta. Luvun ensimmäisessä kappaleessa kartoitetaan pintapuolisesti myös Reaganista kuvaa ihmisenä, arvioiden joitakin hänen henkilökohtaisia luonteenpiirteitään. Tämän on tarkoitus tukea retoriikan tutkimisessa, oppia tuntemaan minkälainen mies oli puheiden takana. Tämä sisältää kahden Reaganin henkilökohtaisesti tavanneen henkilön arviot. Toisessa kappaleessa perehdytään olennaisimpiin neuvotteluprosessin vaiheisiin ja esitellään neuvotteluun kuuluvia erilaisia taktiikoita. Pyrin myös soveltamaan, miten nämä taktiikat mahdollisesti ilmenivät Reaganin ja Neuvostoliiton edustajien välillä.

5.1. Ronald Reaganin retoriikan luonne ja erityispiirteet

Presidentti käytti hyvin kovaa ja karkeaa retoriikkaa Neuvostoliitosta heti virka kautensa alussa. Ensimmäisessä lehdistötilaisuudessaan hän nimitti ”Neuvostoliittoa sellaisten miesten johtamaksi, jotka katsoivat itsellään olevan oikeuden syyllistyä mihin tahansa rikokseen, valehteluun ja petkuttamiseen” Toukokuussa 1981 West Pointin sotilasakatemiassa Reagan totesi Neuvostoliiton olevan ”pahan voima”. Kesäkuussa 1982 puheessaan YK:n yleiskokouksessa hän arvosteli Neuvostoliittoa ”tyranniaksi” ja konferenssissa kristityille fundamentalisteille Orlandossa Floridassa hän totesi Neuvostoliiton olevan ”pahuuden keskittymä nykymaailmassa, pahuuden valtakunta”. (Talbot 1984, 32)

Reagan puhui 1982 ”vapauden ristirekstä” ja ”demokraattisesta kehityksestä” maailmassa. Pitää silti huomioda, että hän puuttui hyvin vähän puhetekstiensä

valmisteluun. Lähes aina nämä oli valmisteltu yksinomaan puheidenkirjoittajien, Valkoisen talon henkilökunnan ja muiden byrokraattien puolesta. (Allison, etc. 1992, 103, 310)

Kesäkuussa 1982 Reaganista tuli ensimmäinen Yhdysvaltain presidentti, joka vieraili Iso-Britannian parlamentin täysistunnossa. Hänen tulevaa puhettaan parlamentissa valmisteltiin tavanomaisen rutiinin mukaisesti. Anthony Dolan, joka toimi presidentin puheiden pääkirjoittajana riitaantui tuohon aikaan pragmaattisen linjan henkilöiden kanssa hallinnon sisällä. William Clark välitti presidentille silti Dolanin luonnoksen, jota Reagan tapansa mukaan editoi mieleisekseen. Hän lisäsi sivuja, poisti kappaleita ja poisti viittauksia mm. Neuvostoliitosta ”Pahan Valtakuntana”. Reagan halusi tehdä muutoksia, eikä toistaa kaikissa puheissaan samoja asioita. Puheidenkirjoittajien roolina kun usein oli käytännössä lähinnä plagioida presidentin vanhoja puheita ja hiukan muunneltuina tarjota niitä takaisin muissa yhteyksissä. (Schlesinger 2008, 324 - 325) Peggy Noonan kirjoitti myös presidentin puheita ja sai kunnian auttaa Reagania läksiäispuheensa valmistelussa. Noonan tapasi Reaganin Oval Officessa loppuvuodesta 1988, kun George Bush oli valittu uudeksi presidentiksi ja Reagan valmistautui omaan lähtöönsä Valkoisesta talosta. Noonan neuvoi presidenttiä sanomaan runon omaisesti uusilla tavoilla vanhoja asioita muistuttaen samalla hienovaraisesti kansalaisia omasta merkityksestään. Noonanin mukaan ensimmäistä kertaa sitten Kennedyn amerikkalaiset joutuivat luopumaan rakastamastaan presidentistä. Huolimatta siitä, että Reagan oli edustanut selkeää ideologista linjaansa myös oman hallinnon sisällä ja hänen tyylistään enimmäkseen pidettiin, hän säilyi etäisenä ja mysteerisenä miehenä lopulta myös omille puheidensa kirjoittajille. (Schlesinger 2008, 359)

Vaalikampanjansa aikana 1980 Reagan sanoi ”että Yhdysvallat on haavoittuvuuden ikkuna” ja ”Uskon, että olemme tulossa lähes samanlaiseen tilanteeseen, kuin mihin Iso-Britannian entinen pääministeri Neville Chamberlain oli päätenyt Münchenin neuvotteluissa 1938.” Neuvostoliiton kanssa käydyissä neuvotteluissa molemmat osapuolet unohtivat John F. Kennedyn neuvon: ”Toinen puoli haluaa neuvotella ulos pelon vaikutuksesta, samalla kun toinen puoli pelkää neuvotella.” Frances FitzGeraldin mukaan Reaganin saarnaaminen oli matalamielistä populismia ja hän kritisoi Reagania avuttomaksi, kevytmieliseksi ja vähälahjaiseksi muiden johdateltavissa olevaksi johtajaksi. Hänen mukaansa SDI-ohjelma oli pre-

sidentin ympärillä olevan pienen sisäpiirin pakkomielle, johon Reagan oli värvätty keulakuvaksi. Itse hankkeen toteutumisesta hän piti epärealistisena toiveunena ja Reagan suhtautui muutenkin hänen mukaansa presidenttiyteen kuin yhteen pitkään Hollywood-elokuvaan. Reagan uskoi SDI-ohjelman olevan mahdollisuus rakentaa tietynlainen venttiili avaruuteen ja tiukentaa valvontaa, mutta ei itsekään uskonut järjestelmän olevan koskaan täysin luotettava ja läpipääsemätön. (Greenberg 2000)

Reagan kirjoitti muistelmissaan, miten hänen ehdotuksensa Genevessä lähteä kahden ulkoilemaan kukkuloille Gorbatšovin kanssa auttoi heitä löytämään välillä yhteistä säveltä. Johtajat sopivat pian seuraavista tapaamisista ja saavuttivat yhteisymmärryksen ydinaseriisunnan välttämättömyydestä. Reagan ei ollut koskaan hyväksynyt MAD-strategiaa eli molemminpuolisen tuhon ajattelua. Samoin hän kertasi miten välttämätöntä oli kyetä neuvottelemaan riittävän vahvoista asemista. Asevoimien modernisaatio 1981 oli välttämätön, koska hävittäjät ja sotalaivat eivät kyenneet aina toimimaan varaosien puutteiden takia ja hyvät sotilaat erosivat joukoittain armeijasta laskeneen moraalien takia. Samoin strategiset aseet, ohjukset ja pommikoneet olivat pitkään jo olleet pysähdyksissä kehityksestä. (Reagan 1990, 11 - 15) Richard Nixon yritti 1980-luvulla taivutella Reagania syventymään keskusteluun Neuvostoliiton strategiasta ja marxismin ideoista, mutta Reagan ei halunnut tätä vaan mieluummin hän vitsaili tuottamattomasta neuvostomaataloudesta. Nixon arvosteli Reaganin realismin puutteesta ja sanoi, ettei Neuvostoliitto tule kaatumaan, missä hän tosin huomasi melko pian erehtyneensä. Pitää huomioida silti, ettei Reagankaan ollut osannut ennakoita Neuvostoliiton luhistumista ainakaan julkisesti. Robert McFarlane ja George Shultz pohtivat myös, miten vähän Reagan lopulta tiesi ja miten paljon hän silti toteutti eri asioita. (D'Souza 1997, 9)

Reagan otti ja sai vaikutteita omaan ideologiaansa Alexis de Tocquevilleltä, joka kirjoitti nimenomaan vapaasta yhteiskunnasta ja vapaan miehen toiminnan perusteista. Reagan kertoi tästä kiinnostuksen lähteestään julkisesti mm. Neuvostoliiton silloiselle ulkoministerille Eduard Shevardnadzelle. Reagan myös osallistui aktiivisesti puheidensa kirjoittamiseen ja valitsi tarkkaan, ketkä milloinkin kirjoittivat hänen puheitaan. Eli sikäli puheet olivat todella hänen omiaan ehkä vielä keskimääräistä enemmän. (Busch 2001, 19)

Reaganilla oli oma taustansa ”Radio Free Europe” ja ”Radio Liberty” palveluksessa nuorempana ja 1.4.1985 tavattuaan radion johtajan James Buckleyn Valkoisen Talon Oval Officessa hän vastaanotti tältä viestin, jonka 100 neuvostoliittolaista poliittista naisvankia olivat raapustaneet paperille. Viestinä oli vetoamus presidentille muistuttaa heidän olemassaolostaan. ”Hyvä Luoja, hitto vieköö, se on todella pahan valtakunta” presidentti totesi tämän viestin saatuaan. (Doyle 1999, 271 - 272)

Reagan ymmärsi yhteiskuntansa tärkeimmät vaikuttimet ja intressit toisin kuin Gorbatsšov myöhemmin. Reagan oli persoonana hämmästyttävä, lähes käsittämätön ihminen omassa asemassaan akateemisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Hän tiesi hyvin vähän historiasta, mutta käytti silti vähäisen tietomääränsä perusteella näitä raamatullisia tekstejä oman retoriikkansa lähteinä, kuten juuri ”Pahan Valtakuntaa” ja ”Harmageddonin taistelua.” Reagan oli myös kompleksinen persoona, hän oli samalla lämminhenkinen ja vetäytyvä, täynnä me- hurraa henkeä, mutta samalla yksinäinen ratsastaja, kuten monet aiemmat näyttelijätoverinsakin. Hän kertoi seurassa sujuvasti vitsejä lähinnä myös välttääkseen puheen keskittymistä henkilökohtaisesti itseensä. Reagan totesi kahdenvälisessä keskustelussaan Gorbatsšoville tällä olevan yhteistä paljon Saksan Otto von Bismarckin kanssa, koska nämä molemmat pyrkivät pois keskusjohtoisesta talousjärjestelmästä. Henry Kissinger neuvoi häntä olemaan koskaan mainitsematta samaa saksalaisen yleisön kuullen. Reagan ei jaksanut paneutua yksityiskohtiin, mutta hänellä oli käsittämättömän taitava kyky vedota amerikkalaisiin ja yhdistää maata kansakuntana. Geopoliittinen ympäristö ei ollut oleellisesti muuttunut Reaganin astuessa virkaansa verrattuna hänen kolmeen edeltäjäänsä, mutta hänellä oli täysin oikein valittu taktikka, joka kymmenen vuotta aiemmin olisi nähty liiallisena negatiivisena sotainoiluna ja kymmenen vuotta myöhemmin vanhanaikaisena. (Kissinger 1994, 762 - 776)

Erkki Raatikaisen mukaan Reagan oli persoonana loistava puhuja, joka oli kuitenkin asioissa hieman sivulla enemmän kuin sisällä. Hän antoi vaikutelman ulkopuolisesta tarkkailijasta, joka tavallaan vieraannutti yleisöä itsestään. Reagan oli teflon-tyyppinen ihminen, johon juuri mikään ei näyttänyt tekevän syvää vaikutusta. Hän oli sivussa ja samalla kaiken keskellä, hän oli tapahtumien päähenkilö, mutta samalla niiden seuraaja. Hän saattoi sanoa yhtä ja jättää sen teoissa toteut-

tamatta. Erikoisin ominaisuus hänessä oli nimenomaan tietynlainen etäisyys jopa lähimpiin ihmisiin, huolimatta siitä että hän oli hyvin suosittu ja kertoi omista tunteistaankin myös julkisesti. Jopa vaimolleen Nancy Reaganille hän vaikutti olevan lopulta jonkinlainen mysteerinen mies. (Raatikainen 1981, 255, 332)

Pitää huomioida, että Reagan ei ollut koskaan itse käynyt Neuvostoliitossa ennen toista virkakauttaan. Hän oli ensimmäinen Yhdysvaltain presidentti, joka oli aidosti kiinnostunut neuvostoliittolaisista ihmisistä, tapaamaan tavallisia kansalaisia ja näkemään miten nämä elävät. Neuvostoliitossa kansalaiset puhuivat hallinnosta aina sanalla ”he” ja kansalaisyhteiskunnasta sanalla ”me”. Tämä oli tärkeä merkitsevä asia. (Massie, 2008, 4)

Retorinen analyysi Reaganin presidenttikauden retoriikkaan paljastaa hänen kaksiulotteisen, ns. risteytetyn strategiansa virkaanastujaispuheiden takana. Vaikka Reagan jatkoi populistisen kuvakielen vahvistamista, hän rajasi populisminsa kahdella olennaisella tavalla. Ensiksi hän varasi yleisesti populistiset vetoamukset rajatuille vastaanottajayleisöille. Esimerkiksi veropolitiikasta puhuessaan hän usein muotoili vetoamuksensa vastakkainasettelun termein, painottamalla veronmaksajien etuja tarpeella alentaa hallinnon määrää liittovaltiossa. Kuitenkin kyseessä ollessa asiat, jotka olisi ollut mahdollista käsitellä populistisin sanakäyttein, kuten sosiaaliset, kulttuurilliset tai puolustuspolitiikkaan liittyvät asiat, Reagan valitsi konsensuskseen pyrkivän, kattavan retoriikan. Tämä linja pyrki kumoamaan radikalismia haasteen. Toiseksi, Reagan taitavasti räätälöi retoriikkansa kulloisenkin yleisön mukaan. Kun hän puhui maanlaajuisesti, hän korosti rooliaan kansallisena valtionpäämiehenä ja yhdistävänä tekijänä, jolloin hän välitti populistisia vetoamuksia. Puhuessaan vastaavasti rajatuille ryhmille hän käytti populistista retoriikkaa. Tämä kaksiulotteinen strategia mahdollisti äärimmäisyyksien välttämisen ja uusien äänestäjäryhmien kosiskelun omien puheiden taakse. (Brownlee 2003, 68)

Reaganin retoriikka varsinkin ensimmäisellä presidenttikaudella antoi keskeisen aseman hyvän ja pahan taistelun traditiolle ja tuon tradition uskonnolliselle perusvärille. Samalla hän jakoi maailman kahtia hyviin (meihin) ja pahoihin (heihin). Reagan antoi ”tämän siunatun maan” ja ”pahan valtakunnan” vastakohtaisuudelle

harvinaisen johdonmukaisen kielellisen asun. Hugh Rank (1984) on tarkentanut neliasteisella ryhmittelyllä ystävien ja vihollisten erottamistekniikoita.

1. Ylistäminen tarkoittaa omien hyvien toimintojen esittämistä ei vain hyvinä vaan vielä parempina.
2. Puhdistaminen tarkoittaa omien kielteisten toimintojen esittämistä parempina kuin ne todellisuudessa ovat
3. Parjaaminen tarkoittaa vastustajan kielteisten toimintojen esittämistä vielä pahempina.
4. Vähätteleminen tarkoittaa vastustajan hyvien toimintojen vähättelemistä.

Ylistäminen luonnehti Reaganin poliittista kieltä silloin, kun hän puhui Yhdysvalloista, parjaaminen silloin, kun mainittiin Neuvostoliitto. Reaganin julkilausuma oli Amerikan tekeminen jälleen suureksi sekä omien että muiden silmissä. Reaganin politiikan perusta oli perinteisissä arvoissa: vapaudessa ja uskonnossa. Hän viritti amerikkalaisten isänmaallisia tunteita, pyrkien lisäämään kansalaisten isänmaanrakkautta maataan kohtaan. Reagan ei puhunut niinkään Yhdysvalloista vaan Amerikasta, joka maantieteellisestä epämääräisyydestään huolimatta sopi paremmin hänen retoriikkansa tarkoitukseen. Tämä alle voitiin helpommin käsittää yleisesti myös muut ”länsimaat” ja ”läntinen vapaa maailma”. Käsitteet ”vapaa” ja ”vapaus” olivat keskeisiä Reaganin retoriikassa. Vapaus tulee muita arvoja ennen ja toimii siis siten ehtona muiden ihanteiden toteutumiselle. Uskonto, Amerikka ja vapaus liittyvät toisiinsa. Reaganin mukaan ”Jumala tarkoitti meidät elämään vapaina, ihmisellä on syntyessään Jumalan antamat oikeudet.” Amerikka on siten ”Jumalan alaisuudessa elävä kansa ja sillä on jumalallinen tehtävä maailmassa.” Vapauden vahvistaminen on näistä kaikkein keskeisin. ”Voimalla” oli Reaganin kielessä kaksi toisiinsa kytkeytyvää merkitystä. Se antoi kuvan vastustajan sotilaallisista voimista ja väkivaltaisuudesta, mutta yhtä hyvin merkitsi uskonnollista viitettä Viholliseen, Saatanaan. Tähän liittyy juuri hänen vuonna 1983 käyttämänsä termi Neuvostoliitosta ”Pahan Valtakuntana”. Reaganin mukaan venäläisillä ei ole Jumalaa, sosialismi on heidän uskontonsa. ”Sosialismi on ateistinen, se kieltää Jumalan lisäksi siis vapauden ja itsenäisyyden. Se kieltää siten myös perusihmishyväisyyden ja inhimillisyyden. Sosialismi asettaa valtion ihmisten yläpuolelle, se lu-

paa vallankumousta, mutta asettaa tyranniin sijalle totalitarismin.” (Harle 1991, 102 - 105)

Ministeri Max Jakobsonin mukaan presidentti Reaganin retoriikka poikkesi merkittävästi edeltäjiensä tyyleistä, sikäli että se alussa 1981- 1985 haastoi suoraviivaisesti Neuvostoliittoa ja pyrki painostamaan vastapuolta puolustuskannalle. Tähtien Sota-ohjelma oli yksi merkittävä osa tätä politiikkaa, joka ensi kertaa vei kilpavarustelun avaruuteen asti. Jakobsonin mukaan Reagan oli pitkään aliarvostettu mm. Yhdysvaltain omissa diplomaattipiireissä varsinkin ensimmäisen kautensa aikana. Silti hän oli piristävä poikkeus juuri retoriikaltaan ja puhetaidoissa hän esiintyi vahvasti edukseen esimerkiksi Carteriin ja Bushiin verrattuna. Tähtien Sota-ohjelma oli Jakobsonille itselleen diplomaattina silti yllätys ja hän arvioi Gorbatsšovin neuvotteluaseman lähtökohtaisesti Reagania heikommaksi jo vuonna 1985. Neuvostoliitto oli suurissa taloudellisissa ja sisäisissä vaikeuksissa ja johtajan piti siksi tehdä kaikkensa säilyttääkseen maansa rapistuvan kansainvälisen uskottavuuden, siinä määrin kuin tämä oli mahdollista. (Jakobson 6.9.2010)

Reagan saattoi kielensä tehoa lisätäkseen suhtautua vähättelevästi ja sääliävästi venäläisiin. Hän vaati Neuvostoliittoa käyttäytymään ”kunnolla” siten kuin kasvattaa ja opettaa lapsia. Näin Reagan antoi kuvan omasta ja amerikkalaisesta moraalista ylemmydestä. Tärkeintä oli silti vastustaa kaikin keinoin vihamielisen kommunismin totalitarismia ja sen vaikutusvallan laajenemista maailmassa. Hän pyrki rinnastamaan kommunismin sairauteen, jonka leviäminen on estettävä. Reaganin poliittisessa kielessä otetaan kantaa todelliseen hyvän ja pahan taisteluun todellisessa maailmassa. Sen vuoksi Reaganin antama kuva aseista noudattaa samaa vastakohtaisuuden logiikkaa. Yhdysvalloille aseet olivat puolustuksen, Neuvostoliitolle laajentumisen välineitä. ”Puhdistaminen” ja eufemismit ovat hänelle tyypillinen keino amerikkalaisista aseista ja varustelusta puhuttaessa. Reagan pyrki järjestelmällisesti estämään kielteiset kytkennät silloin, kun hän puhui amerikkalaisten sotilaallisesta voimasta. Kielteiset assosiaatiot sopivat vain neuvostoaseisiin. Toisen presidenttikauden aikana suurvaltapoliittinen tilanne muuttui ja tämä alkoi heijastua myös Reaganin poliittiseen kieleen. Reagan ei voinut olla ottamatta kantaa Neuvostoliiton hyviin tekoihin, jotka hän oli aiemmin voinut jättää kokonaan huomiotta. Reaganin kielessä tämä näkyi Rankin mainitseman neljännen kielellisen strategian, eli vähättelyn esiinmarssina. (Harle 1991, 105 - 107)

5.2. Neuvottelutaktiikat ja neuvotteluprosessin keskeiset vaiheet

Neuvotteluissa on erilaisia neuvottelutärppejä. Nämä tarkoittavat tekijöitä, joiden kautta voi avautua yhteisiä intressejä sopia tietyistä asioista. Asat, joissa voidaan tehdä myönnytyksiä tai sopia päittäin esim. vaihtokaupoista.

1) Yksi äärimmäinen esimerkki on ase, joka on niin tärkeä, että siitä on suuri intressi pitää kiinni hinnalla millä hyvänsä. Toisaalta jos vastapuolella on yhtä vahva halu vastustaa tätä, se voi tehdä joukon runsaita tinkimisehdotuksia omalta puoleltaan.

2) Erilaiset projektit, joihin toisella osapuolella on vahva intressi, mutta vastapuolen vastustus saattaa ylittää positiivisen intressin, kannattaa ja pitää säilyttää neuvottelupöydällä, niin pitkään kun ratkaisuvaihtoehtoja ei näy.

3) Lisäksi on olemassa asiat, joihin vastapuolella on suurempi positiivinen intressi kuin itsellä. Näissä ei ole mitään keksittyä tai teennäistä, mutta ne kannattaa pitää pöydällä.

4) Neljäs ryhmä ovat puhtaat neuvottelutärpit, aseet, joihin itsellä ei ole aitoa kiinnostusta, mutta ovat epäaitoja pyrkimyksiä vastapuolen hämäämiseksi. Valtio voi esittää tuomittavaksi ja hävitettäväksi asetta ja toivoa että vastapuoli yhtyy tähän. Tarkoituksena on estää, ettei asetta myytäisi eteenpäin ja että siitä luovuttaisiin. Voidaan ylikorostaa ja teeskennellä aseiden aiheuttamaa ilmeistä uhkaa vastaan jne. (Long, etc. 1976, 194 - 195)

Cassen ja Deolin mukaan neuvottelutyylit voidaan luokitella neljään eri pääryhmään. Faktuaalisessa tyyliissä neuvottelija tuo esiin faktoja neutraalilla tavalla. Intuitiivisessa tyyliissä neuvottelija keskittyy mielikuvituksen ja luovuuden käyttämiseen sekä uusiin ideoihin ja avauksiin. Normatiivisessa tyyliissä neuvottelu on lähinnä tinkimistä, asioita arvioidaan mittaamalla näitä erilaisten arvojen mukaan. Tämäkin taktiikka voi sisältää merkittävästi erilaista tunteisiin vetoamista. Analyttisen tyylin mukaan neuvottelija keskittyy etsimään loogisia perusteluja johtopäätöksilleen. (Lehtonen, Kortetjärvi-Nurmi 1996, 69)

Reagan käytti lähinnä intuitiivista tyyliä julkilausumissaan, hän nimenomaisesti halusi luoda suuria linjoja, rakentaa ideologioita ja mielikuvia kansalaisille, ta-

voitteita toiveiden takana. Kahdenkeskisissä neuvotteluissa Gorbatšovin kanssa neuvottelut olivat taas lähinnä normatiivisia, molempien osapuolten hallinnot olivat valmistautuneet huolellisesti omista lähtökohdistaan neuvotteluihin ja pyrkivät tinkimään parhaansa mukaan. Toisaalta Reagan halusi nimenomaan saavuttaa neuvostojohtajien ja erityisesti Gorbatšovin kanssa henkilökohtaista yhteisymmärrystä, positiivista henkilökemiaa ja samanhenkisyttä neuvottelujen tueksi.

Reaganin SDI-ohjelma oli juuri ase, josta hän oli valmis pitämään kiinni hinnalla millä tahansa. Ydinaseiden määrän puolittaminen oli esillä sekä Genevessä että Reykjavikissa, mutta lopullisesti tämä kariutui Reaganin peräänantamattomuuteen tinkiä SDI-ohjelman kehittämisestä, jota presidentti ei suostunut lakkauttamaan edes merkittävän sopimuksen toivossa. SDI ei näin ollen ollut ns. neuvottelutarppi missään vaiheessa, Reagan uskoi tähän aidosti ja rakensi retoriikkansa myös tämän mukaisesti. SS-20 ohjukset olivat todellinen uhka sekä Länsi-Euroopalle että Yhdysvalloille johtavana Nato-valtiona. Samoin Neuvostoliitto koki, kuten Reaganin tarkoitus olikin, euro-ohjukset yhtä suurena uhkana. Ns. joutavia joukkotuhoukseita ei kummallakaan osapuolella ollut, kaikki olivat potentiaalisia uhkia vastapuolelle, vaikka toista saatettiin uskotella.

SDI muodosti ilmeisen paradoksin. Jos tämä koko Euroopan kadehtima järjestelmä toteutuisi, se tarkoittaisi samalla kilpavarustelun loppua. Miten järjestelmän johtaminen yhdistettäisiin vallitsevan puolustusstrategian kanssa, jos koko strategia menisi täysin uusiksi? Reagan saattoi maaliskuussa 1982 vain todeta, että ”Neuvostoliitolla on joka tapauksessa riittävä marginaali aseelliseen ylivoimaan” (Gray 1986, 170)

Margaret Thatcherin mukaan SDI-ohjelma oli ratkaiseva käänne, joka pakotti neuvostoliittolaiset ymmärtämään, ettei heidän sotilaallinen riskinottohalunsa enää kannattanut yrityksenä tasapainottaa näin omaa taloudellista ja sosiaalista epäonnistumista. Yritykset reformoida mahdotonta valtiota johtivat pian tämän ”pahan valtakunnan” murentumiseen. (Weinberger & Schweizer 1996, 9) Kuitenkaan SDI ei ollut syy, miksi Gorbatšov muutti maan kurssia ja lähti rakentaviin kahdenvälisiin neuvotteluihin. Johto ei vain perääntynyt amerikkalaisten paineen alla, vaan se koki, ettei Yhdysvallat ollut enää samanlainen uhka kuin aiemmin. Uusi ajattelu tuli valtaan Kremlissä. (Kupchan 1994, 497)

Yhdysvaltain presidentti näyttölee merkittävää roolia paitsi oman suoran poliittisen valtansa ja laajojen valtaoikeuksiensa kautta, myös vaikuttamalla yleiseen kansalaismielipiteeseen julkisuuden kautta. Eri intressiryhmien lobbaus on merkittävässä roolissa, kun presidentti tekee esim. virkanimityksiä ja sisäpoliittisia päätöksiä. Ulkopoliittisissa asioissa merkittävin intressiryhmä on aseteollisuus. (Reilly, etc. 1976, 49) Siksi pitää huomioida, että aina kun aseita vähennetään, aseeteollisuudelle tulee samalla tilausta kehittää uusia korvaavia aseita. Aseeteollisuus on maailman suurimpia ja rahakkaimpia teollisuuden aloja eikä se käytännössä voi pysähtyä koskaan paikoilleen aseriisuntasopimuksista ja erilaisista neuvotteluista huolimatta. Pelkästään laillinenkin asekauppa on monille valtioille korvaamattoman tärkeä sektori.

Reagan kieltäytyi ulkoministeri George Shultzin neuvosta huolimatta osallistumasta pääsihteerin Leonid Brežnevin hautajaisiin marraskuussa 1982. Brežnev hallitsi Neuvostoliittoa 18 vuotta vuodesta 1964 Hruštšovin syrjäyttämisen jälkeen aina kuolemaansa saakka eli hän edusti pitkää periodia maansa johdossa. Shultz sen sijaan osallistui Yhdysvaltain hautajaisdelegaatioon. Tämä vuosi oli myös Reaganille monessa suhteessa vedenjakaja, koska välittömästi alettiin puolittain ja toisintunnustella vastapuolen aikomuksia. Juri Andropov nousi joulukuussa 1982 esiin omalla ”rauhanaloitteellaan” Tällä hän yritti ahdistaa Reaganin hallinnon pinteesseen ehdottamalla suunnilleen samansuuruisia leikkauksia SS-20 ohjuksiin, mitä Ranskan ja Iso-Britannian ydinasejärjestelmät olivat yhteensä. Ehdotuksen mukaan näihin maihin ei saisi jäädä yhtään amerikkalaisia risteilyohjuksia tai Pershing II- ohjuksia. Oli selvää, että tällaiseen ei kukaan amerikkalainen johtaja voisi suostua, Euroopan Nato-liittolaisten puolustusjärjestelmät eivät olleet vertailukelpoisia neuvosto-ohjusten kanssa. (Knight 1983, 537)

Korkean tason tunnustelut maiden välillä alkoivat jo hieman ennen Gorbatšovin nousua puoleensa johtoon 11.3.1985 eli syksyllä 1984. Neuvostoliiton Yhdysvaltain suurlähettiläs Anatoli Dobryninin, Reaganin ulko- ja turvallisuuspoliittisen neuvonantajan Robert McFarlanen ja varapresidentti George Bushin toimesta. Gorbatšov halusi tietää, miten ideologinen versus pragmaattinen Reagan olisi neuvottelukumppanina. Presidentti Reagan tapasi myös ulkoministeri Andrei Gromykon ensimmäistä kertaa syyskuussa 1984 ja Andropovin kauden jälkeen myös Yhdysvalloissa nähtiin mahdollisuuksia suhteiden parantamiselle. Gor-

batšovin hallinnon strategiana oli pyrkiä muuttamaan Neuvostoliiton imago paremmaksi, saamaan tunnustusta eräänlaisena rauhanlähettiläänä ja samalla ase-riisunta-aloitteilla pyrkiä eristämään Yhdysvallat tärkeimmistä Nato-liittolaisistaan, lähinnä Ranskasta ja Iso-Britanniasta. Samalla haluttiin vahvistaa Neuvostoliiton legitimitettä kolmannen maailman valtioissa, joissa käytiin kamppailua vaikutusvallasta ja joihin Reaganin doktriini erityisesti pureutui. Dobrynin painotti, että tärkeintä on saada aikaan toimiva neuvotteluyhteys, yksimielisiä päätöslauselmia tai julistuksia oli turha tavoitella vielä pitkään aikaan. (Jackson 1999)

Loppuvuodesta 1985 Gorbatsšov ehdotti ydinaseiden määrän laskemista 6000 kappaleeseen, siten että tästä 3600 olisi ICBM-ohjuksia. Lisäksi SDI olisi kielletty kokonaan. Myöhemmin 1987 hän teki tarjouksen, jossa ABM-sopimuksen puitteissa SDI-täyskiellosta joustettaisiin. Tämä sallisi ohjelman laboratoriotestaamisen 15 - 20 vuoden aikana. Sopimuksessa osapuolilla olisi puolen vuoden irtisanomisaika, jonka puitteissa yllättävien tekijöiden vuoksi kansallisten etujen vaarantessa sopimuksesta voitaisiin irtautua. Tässä mallissa asemäärät jäisivät korkeammalle, 8000 kappaleeseen, joista 4800 saisi olla ICBM-ohjuksia. Reagan teki heinäkuussa 1987 hämmästyttävän vastatarjouksen, jossa olisi jopa kielletty kaikki ballistiset ohjukset. Hän piti kuitenkin järkähtämättömästi kiinni SDI:stä. (SIPRI Yearbook 1987, 328)

Neuvottelutaktiikkana Yhdysvalloille vaihtokauppa näiden ns. euro-ohjusten poistamisesta Euroopasta Neuvostoliiton sijoittamia SS-20 -ohjuksia vastaan oli tekosyy. Kun Neuvostoliitto suostui tarjoukseen, amerikkalaiset olivat edistyneet neuvottelutavoitteensa mukaisesti. Gorbatsšov teki virheen julkistaessaan liian tarkasti ennen Reykjavikia neuvottelutavoitteensa, eli SDI-ohjelman kieltämisen vastapainoksi lakkautettaisiin kaikki strategiset ydinohjukset. Hän ei esikuntineen osannut ennakoida, että Reagan kävelisi ulos kokouksesta, jos sopimuksen hintana olisi SDI:n lakkauttaminen. Toisaalta strategia olla hyväksymättä aseista luopumista, mikäli SDI jatkuisi, oli pitkälti neuvostoesikunnan ns. sotilashaukkojen tavoite. Gorbatsšov tiesi sekä oman että maansa asema käyvän liian heikoksi suostumalla tällaiseen sopimusmalliin, jossa vastapuoli saa liikaa myönnytyksiä oman maan etujen kustannuksella. (Kissinger 1994, 777 - 791)

Gorbatšov ei tullut valtaan tarkoituksenaan alun perin hyväksyä Reaganin ehtoja aserajoituksissa. Tosiasiassa hänen ensimmäinen aserajoitusehdotuksensa oli omi-
tuinen yhdistelmä vanhan neuvostoajan aserajoitusmallia (sisältäen esim. ydinva-
paiden vyöhykkeiden perustamisen ja ydinkokeiden lykkäämisen) sekä toisaalta
villejä epärealistisiakin ehdotuksia mm. kaikkien ydinaseiden hävittämisestä vuo-
teen 2000 mennessä. Hänen ensimmäinen yrityksensä jättää Reagan varjoonsa oli
ehdotus yksipuolisesta ydinkokeiden lykkäämisestä vuonna 1986. Reagan ei hy-
väksynyt täydentävää testikieltoa ja hän piti kiinni tästä seikasta. Huolimatta Neu-
vostoliiton yrityksistä tämä ehdotus hylättiin lopullisesti puolitoista vuotta myö-
hemmin. (Bermann 1990, 83)

Gorbatšov ymmärsi valtaan tullessaan maansa vaikean tilan ja kipeät uudistustar-
peet. Avainongelma oli kynnyksellä irtaantumaan stalinistisesta työvoiman kes-
kittämisestä ja raaka-ainepohjaisesta yksipuolisesta ja tuottamattomasta teollisuu-
desta. Jälkitekollinen vallankumous oli tarpeen ja juuri tämä teknologinen kilpailu
mahdollisesti osaltaan selittää yhteyden Neuvostoliiton halulla hyväksyä ase-
riisuntaprosessi ja toisaalta Gorbatšovin kotimaisilla uudistustavoitteilla. Neuvos-
toliiton ollessa johtava valtio sotilaalliselta varustelutasoltaan Gorbatšov olisi voi-
nut lykätä armeijan uudistamista ja jättää asian pöydälle, koska Neuvostoliitto oli
toteuttanut valtavan varusteluohjelman 1965 - 1975 välillä. Neuvostoliiton puo-
lustusbudjetin todellisesta käytöstä on paljon erimielisyyttä, arviot liikkuvat 12 ja
18 prosentin välillä. Neuvostoliitto oli kaikilla mittareilla sotilaallinen suurvalta,
mutta silti maan sotilaallinen johto, marsalkat ja kenraalit vaativat lisää. Tämä oli
epäilemättä turhauttavaa Gorbatšovin näkökulmasta. Sotilaallinen yhdenvertai-
suus oli tunnustettu muodollisesti, mutta Yhdysvaltain asevoimien uudisohjelma
1980-luvun alussa haastoi taloudellisesti pysähtyneen ja taantuvan Neuvostoliiton
varustelukilvan toiselle kierrokselle. Neuvostoliiton mahtiasema alkoi olla van-
hentunutta ja näkyi enemmän vain paperilla. Reaganin D 5 ja MX-ohjelmat mm.
laivaston ohjuskannan vahvistamiseksi sekä B1-pommikoneiden rakennushanke
saattoivat Neuvostoliiton kovan haasteen eteen. Neuvostoliitto tarvitsi myös siksi
tätä jälkitekollista vallankumousta kyetäkseen vastaamaan lasereilla ja muilla ns.
älyaseilla käytävään kilpailuun. Aiempi sotilaallinen ylivoima alkoi käydä van-
hentuneeksi kalustoltaan. (Bermann 1990, 83)

On myös muita olennaisia kysymyksiä. Esimerkiksi oliko presidentti todella aikomassa purkaa kaikki ballistiset ohjukset, kun hän ehdotti nollaohjusratkaisua Reykjavikissa? Jos näin oli, oliko ehdotus harkittu huolellisesti loppuun asti ja oliko riittävät edellytykset olemassa tämän toteuttamiselle siinä tapauksessa, että vastapuoli olisi vastannut myöntävästi? Ehdotuksilla, joilla on tarkoitus tehdä vaikutusta julkiseen mielipiteeseen vailla riittävää pohjustavaa tutkimusta sotilassektorilta ja substanssia tämän alan asiantuntijoilta, tekevät aseriisuntaprosessista entistä mutkikkaampaa. Lopuksi kysymys SDI-ohjelmasta nousi tärkeään rooliin kaikissa Reaganin neuvotteluissa Gorbatšovin kanssa. Hankkeen teknologisessa ja taloudellisessa määrittelyssä ei onnistuttu riittävästi, siksi ohjelman tarkoituksenmukaisuuden riittävässä perustelemisessa epäonnistuttiin. (Bermann 1990, 86 - 87)

Reagan ei kyennyt hankkimaan riittävän laajaa konsensusta ohjelmansa taakse lukuisista yrityksistään huolimatta. Kaikista haitallisinta politiikkaa tässä suhteessa oli pyrkimys kiirehtiä ABM- sopimuksen uudelleentulkittamisessa, koska se ei alkuperäisenään olisi sallinut SDI-ohjelman tapaisia järjestelmiä. Mahdollisesti olisi voitu soveltaa joitakin muita strategioita, löytää ehkä yksipuolisia tai kahdenvälisiä menetelmiä, joilla olisi voitu sallia ohjelman testaaminen, mutta pyrkimyksellä pakottaa sopimuksen perustuslaillinen argumentti presidentin harkintavaltaan samalla aikaa, kun kongressin olisi pitänyt käsitellä ja ratifioida INF-sopimusta, tehtiin merkittävä poliittinen virhe. Reaganille kävi selväksi, että pyrkimyksellä soveltaa ABM- sopimusta SDI-ohjelman edistämisen kannalta hyödyllisesti hän joutuisi poliittiseen kamppailuun kongressin kanssa ja siksi INF-sopimuksen onnistuminen asetettiin ykkössijalle SDI:hin nähden. Joka tapauksessa Reagan onnistui luomaan uusia yhteistyön muotoja Neuvostoliiton kanssa, neuvottelukulttuuri kehittyi ja valvontamekanismeista tehtiin tiukempia. Ensi kertaa aseiden määrää todella vähennettiin, eikä ainoastaan rajoitettu asemäärien lisäyksiä. (Bermann 1990, 86 - 87)

SDI-ohjelman oli tarkoitus olla ratkaiseva käänne suurvaltojen välisessä asevarustelukilvassa, jonka kautta Yhdysvallat saisi yllötteen Neuvostoliitosta ja siirtyisi ainoaksi todelliseksi ydinasevallaksi. Tällä argumentilla puolustusministeri Caspar Weinberger perusteli hanketta senaatille helmikuussa 1984. Lausunto oli sinänsä täydellisessä ristiriidassa presidentti Reaganin julkisuuteen antaminen pe-

rustelujen kanssa. Hanke oli silti hankala paitsi teknologisesti ja taloudellisesti myös poliittisesti, koska kysymykseen nousivat ristiriidat vuoden 1972 ABM -sopimuksen kanssa ja oli epäselvää, miten paljon suunniteltu ”avaruussateenvarjo” suojaisi esimerkiksi Euroopan Nato-liittolaismaita ja muuta Eurooppaa. Siksi START- neuvottelut olivat hyvin vaikeita ja INF- sopimuksen valmistelu monimutkaista. Gorbatšovin piti muuttaa neuvottelukytkentä keskimatkan ohjuksista avaruusaseisiin, vaikka SDI:n perimmäinen tarkoitus tekisi tyhjiksi ko. sopimusten merkityksen ja kiihdyttäisi asevarustelua. Hänen piti myös poistaa neuvottelukytkentä Iso-Britannian ja Ranskan ydinaseista ja keskittyä Yhdysvaltain keskimatkan ohjuksiin. INF- neuvottelujen alkaessa maaliskuussa 1985 kumpikaan osapuoli ei liikkunut asemistaan suhteessa näiden maiden aseisiin. Yhdysvallat ei halunnut laskea näitä mukaan neuvotteluihin, kun taas Neuvostoliitto edellytti tätä. Tammikuussa 1986 Gorbatšov kuitenkin teki aloitteen, joka luopui laskemasta näiden Nato-maiden ydinaseita mukaan neuvotteluihin, mutta edellytti ettei Yhdysvallat saa siirtää teknologiaansa näihin maihin jatkossa. Tämä herätti Nato-maissa epäilyksiä Neuvostoliiton aikeista erottaa Nato-maita toisistaan sopimuksen avulla. Seuraava merkittävä askel oli ”turvallisuus”-käsitteen uudelleen muotoilu. Gorbatšov toi agendalle käsitteen ”yhteinen eurooppalainen talo” Tämä metafora oli kaikkein tärkein retorinen aloite Neuvostoliiton taholta. (Chilton 1996, 242 - 243)

INF- sopimus salli Yhdysvalloille keskimatkan ohjusten ja laukaisualustojen yhteismääräksi 2178 ja Neuvostoliitolle 3518 kappaletta. Neuvostoliitolle jäi siis näitä vielä enemmän, mutta pitää huomioida, että maa joutui vähentämään määriään huomattavasti Yhdysvaltoja vähemmän. (INF-Treaty 1987) Yhdysvalloilla oli ICBM-ohjuksia vuonna 1970 1054 kpl ja 1980 1052 kpl kun Neuvostoliitolla vastaavat luvut olivat 1487 kpl ja 1398 kpl. Yhdysvallat siis säilytti johdon näissä, kun taas SLBM-ohjusten lukumäärässä Neuvostoliitto ohitti Yhdysvallat 1970-luvulla. Vuonna 1980 Neuvostoliitolla oli näitä aseita 950 kpl Yhdysvaltain 576 vastaan. Ydintaistelukärkien määrää molemmat lisäsivät huomattavasti 1970-luvulla, joissa Yhdysvallat kuitenkin säilytti etumatkansa, samoin kuin pitkän kantaman pommikoneiden määrässäkin. Tämä selittää, että Yhdysvalloilla on ollut suurempi intressi nimenomaan keskimatkan ohjusten alennusta koskeviin neuvotteluihin, koska juuri näissä maa oli Reaganin aikana jäljessä. 1980 Yhdysval-

loilla oli kaikkiaan 9200 taistelukärkeä Neuvostoliiton 6000 vastaan. (SIPRI Yearbook 1981, 21) 1970-luvulla Neuvostoliitto kuitenkin lisäsi konventionaalisten aseiden määräänsä kolmanneksella. 1970-luvulla Varsovan liitolla oli 60 000 panssarivaunua ja yli 244 divisioonaa verrattuna Naton 22 600 panssarivaunuun ja 76 divisioonaan. (Haig 1984, 224) Liennytyks ei siis joka suhteessa merkinnyt Yhdysvaltain sotilaallista heikkenemistä, riippuen miltä sektorilta asiaa tarkastellaan.

James Bakerin mukaan jokainen saavutettu sopimus usein sisältää kuitenkin uusiin kiistanalaisten tekijöiden syntymistä. INF- neuvotteluissa lyhyen kantaman SNF- ohjukset olivat Gorbatšovin valttikortti, jotka jätettiin sopimuksen ulkopuolelle, tämä oli strateginen voitto juuri Neuvostoliitolle. (Baker 1995, 84) Saksan Liittotasavallan ja myöhemmin yhdistyneen Saksan varaliittokanslerina ja ulkoministerinä vuosina 1974 -1992 toiminut Hans- Dietrich Genscher arvioi samansuuntaisesti SNF-ohjusten aiheuttaman turvallisuuspoliittisen uhan vuonna 1982. Hän ilmaisi tuolloin voimakkaasti, että uutta ns. vihreää vyöhykettä ei saa syntyä INF- neuvotteluissa, eikä Neuvostoliiton saa antaa kehittää näitä aseita samanaikaisesti, kun keskimatkan ohjusten rajoituksista neuvotellaan. (Genscher 1982, 9)

6. Presidentti Ronald Reaganin puheet ja niiden analyysit aikavälillä 1981-1987

Kuudennen luvun ensimmäisessä kappaleessa on esitelty 20 valitsemaani julkista presidentti Reaganin presidenttikauden aikaista puhetta periodilla 1981 - 1987. Toisessa kappaleessa analysoin puheet tukeutuen retoriseen analyysiin. Sovellan tässä tarvittavin osin retorisen pakottamisen mallia. Puheet on jaettu alalukuihin sen mukaan pidetäänkö ne suoraan yleisölle vai tiedotusvälineiden välityksellä, koska median kautta viestiä on joissain tapauksissa helpompi korjata ja tehostaa halutulla tavalla. Tämä ei tosin koske suoria lähetyksiä. Jaossa on huomioitu myös vastaanottava yleisö, onko kyseessä amerikkalainen yleisö vai ulkomaiset kansalaiset. Näin pystytään paremmin havaitsemaan mahdollisesti erilaisia painotuksia puheiden välillä näiden määritelmien jäsentämänä.

6.1 Presidentti Reaganin kotimaassa suoraan yleisölle pidetyt puheet

1. Ensimmäisen virkakauden virkaanastujaispuhe, Washington D.C.

20.1.1981

Virkaanastujaispuheessaan 20.1.1981 presidentti Reagan ei maininnut suoraan Neuvostoliittoa kertaakaan nimeltä, vaan puhui ”vapauden vihollisista”. ”Kärsivällisyyttämme ei tule ymmärtää väärin. Haluttomuuttamme aseellisiin konflikteihin ei tule tulkita väärin tahdonvoiman puuttumisena. Kun kansallinen turvallisuutemme on uhattuna, me toimimme. Aiomme pitää riittävää voimaa uskottavuuden ylläpitämiseksi. Ennen kaikkea meidän pitää ymmärtää, että mikään asemahti maailmassa ei voi horjuttaa vapaan miehen ja naisen tahtoa eikä heidän moraalista rohkeuttaan.” (Reagan 1988, 36 - 37)

Reagan käytti virkaanastujaispuheessaan hyvin pragmaattisia argumentteja, jotka rakensivat todellisuutta realistisen machiavelliläisen maailmankatsomuksen vaaraan. Sotilaallinen voima on tämän opin mukaan perusta, joka määrittelee valtioiden keskinäisiä suhteita ja siksi tätä voimaa pitää olla riittävästi, jotta voitaisiin neuvotella uskottavalta pohjalta. Hän vetosi kansalaisten logoon eli järkeen luodakseen bipolaristista maailmankuvaa Neuvostoliitosta Yhdysvaltain ainoana ja selkeänä uhkana. Puhe oli siis ensisijaisesti suunnattu amerikkalaisille, mutta siinä piti huomioida muun maailman reaktiot yhtä lailla.

Reagan rakensi käänteisen mielikuvan kautta kuvaa Yhdysvalloista rauhantahtoisena valtiona, ja vetosi yksittäisiin kansalaisiin korostaessaan vapautta naisten ja miesten olemassaolon ja elämän perustana. Tämäkin voidaan katsoa negaation kautta piikittelyksi Neuvostoliitolle ihmisten vapauden rajoittamisesta. Silti diplomaattisesti oli tärkeää olla mainitsematta Neuvostoliittoa nimeltä, jotta puhetta ei Moskovassa voitaisi tulkita suoraksi sodalla uhitteluksi. Vapaus on abstrakti arvo, johon Reagan myös tässä erityisen tärkeässä puheessaan viittaa, vapaus on amerikkalaisille tietynlainen pyhä asia ja arvo, koska maan identiteetti perustuu siirtomaiden ikeestä vapautumiselle ja oman maan rakentamiselle lähes tyhjästä. Vapaan miehen ja naisen rooli on tässä myyttisen ja mittaamattoman arvokas teki- ja. Tällä retorisella termillä Reagan rakentaa yhteyden maansa syntyyn ja nykyyhetkeen, jossa tämä kansalaisten vapaus edelleen toimii perustavana kulmakivenä maailmalta kumpuaville uhkakuville.

Ulkoministeri Alexander Haig neuvotteli kollegansa Andrei Gromykon kanssa New Yorkissa syksyllä 1981, jolloin keskustelun pääaiheena oli SS-20 ohjusten sijoittaminen Eurooppaan. Haig selitti Gromykolle, että vaikkei ko. aseiden kantamatka yltänyt Yhdysvaltoihin asti, Naton kollektiivisen puolustusvelvoitteen johdosta aiheutettu uhka Länsi-Euroopan Nato-liittolaisia kohtaan koski yhtä lailla Yhdysvaltoja. Naton ns. kahden raiteen päätös vastata SS-20 ohjuksiin sijoittamalla Länsi-Eurooppaan 464 uutta maasta laukaistavaa ohjusta sekä korvata vanhat Pershing-ohjukset tehokkaammilla Pershing II-mallin vastaavilla sekä samalla neuvotella järjestönä Neuvostoliiton kanssa alennuksista tehtiin jo joulukuussa 1979 Saksan Liittotasavallan liittokansleri Helmut Schmidin aloitteesta. Haig piti puolustusministeri Caspar Weinbergerin ajamaa ”nollaoptiota” epärealistisena. Hänen mukaansa oli absurdia kuvitella, että vastapuoli purkaisi juuri asentamansa ohjukset ja 1100 taistelukärkeä vastineeksi pelkästä amerikkalaisten lupauksesta olla tästä hyvästä sijoittamasta omia ohjuksiaan Eurooppaan. Reagan kuitenkin hyväksyi 18.11.1981 nollaoption neuvottelujen lähtökohdaksi. Haigin mukaan ratkaiseva moraalinen kysymys on: Onko ainoa moraalisesti oikea politiikka Yhdysvalloille ja muille vapaille valtioille politiikka, joka estää sodan. Lähes neljän vuosikymmenen ajan, rauha ja keskinäinen pelote suurvaltojen välillä ovat kulkeet käsi kädessä. Tämä osoittaa, että pyrkimyksessä tehdä sodan aloittaminen kannattamattomaksi vastapuolelle pelotteen avulla, pelotteella ja sodan läsnäololla on olemassa kiinteä yhteys. Ennen kuin tätä yhteyttä aiotaan murtaa, pitäisi miettiä pitkään ja hartaasti. (Haig 1984, 226 - 234) Naton kahden raiteen päätös oli siten hyvin johdonmukainen Reaganin linjan kanssa, koska aloite tuli nimenomaan huolestuneilta Nato-liittolaisilta Euroopasta. Käytännössä siis Yhdysvaltain linja ”Aseista ja neuvottele” oli myös Naton linja. Reagan juuri SDI-aloitteellaan pyrki murtamaan tämän Haigin mainitseman yhteyden. Strategisten ydinaseiden vähentämisneuvottelut olivat käytännössä osa samaa politiikkaa.

2. Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksessa pidetty puhe, New York 17.6.1982

YK:n yleiskokouksen aseidenriisuntaa käsittelevässä istunnossa New Yorkissa 17.6.1982 presidentti Reagan toi esiin huolestuneisuutensa Neuvostoliiton suhteen. Reagan vetosi kaikkien osapuolten yhteisvastuuseen, jotta konflikteihin ei jouduttaisi ja erityisesti ydinaseiden käytöstä pidättäytymiselle. Hän nosti esiin

Neuvostoliiton rikkomukset Jaltan sopimusta kohtaan ja toimet Itä-Euroopassa II maailmansodan jälkeen, Unkarissa ja Tšekkoslovakiassa sekä parhailaan meneillään olleen Afganistanin miehityksen. Reagan nimitti myös Neuvostoliittoa ennätykselliseksi tyranniaksi. Reagan kritisoi liennytystä voimakkaasti mainiten, että tänä aikana 1970-luvulla Neuvostoliitto kasvatti massiivisesti noin 40% asevoimien määrää, samalla kun Yhdysvallat rajoitti yksipuolisesti omaa asetuotantoaan. Samoin Neuvostoliitto yritti tukahduttaa rauhanliikkeitä sekä koti - että ulkomailta. (Reagan 1988, 174)

Reagan nosti samassa puheessa esiin myös Yhdysvaltain konkreettiset saavutukset aseidenriisunnan saralla. Esimerkkeinä vuoden 1946 presidentti Trumanin aikaisen Baruch-suunnitelman ydinasekontrollin lisäämiseksi ja 1955 presidentti Eisenhowerin "Open Skies" aloitteen keskinäisen ilmatiedustelun yhteistyömuodoksi. Neuvostoliitto hylkäsi molemmat. Samoin hän mainitsi vuoden 1963 rajoitetun ydinsulkusopimuksen ja vuoden 1970 ydinaseiden leviämistä estävän sopimuksen. Reagan nosti esiin tuolloin ajankohtaiset Yhdysvaltain tekemät aloitteet aseistariisunnan saralla:

1. Maasta laukaistavien keskimatkan ohjusten hävittäminen. Reagan teki tästä aloitteen 18.11.1981. Helmikuussa 1982 virkamiestasolla käytiin neuvotteluja asiasta. Yhdysvallat lupautuu sopimusluonnoksen mukaan peruuttamaan Pershing II-mallisten ballististen ja maasta laukaistavien ohjusten sijoittamisen vastineena, että Neuvostoliitto hävittää SS-20, SS-4 ja SS-5 ohjukset.
2. Strategisten ballististen taistelukärkien määrän alentaminen kolmanneksella, molemmilla osapuolilla noin 5000 kärjen vähentäminen.
3. Merkittävät vähennykset Naton ja Varsovan liiton maa- ja ilmavoimien yhteenlasketussa määrässä. Seitsemän vuoden siirtymäajalla Naton ja Varsovan liiton maavoimien yhteislukumäärä olisi 700 000 ja 900 000 maa- ja ilmavoimien henkilöstömäärä yhteenlaskettuna.
4. Uudet turvamekanismit sodan vahingossa syttymisen estämiseksi.

Reagan viittasi puheessaan myös tarpeeseen solmia uusi, pitävälle pohjalle perustuva kemiallisten aseiden kieltosopimus, koska Neuvostoliitto oli hänen mukaansa rikkonut Geneven tätä koskevaa sopimusta vuodelta 1925 ja 1972 biologisten

aseiden kieltosopimusta Laosin ja Kamputsean sodissa sekä Afganistanissa. (Reagan 1988, 175 - 177)

YK:n yleiskokouksessa pidetty puhe on suunnattu koko maailmalle, siksi puheen sävy on diplomatiaan tähtäävä. Hugh Rankin teorian mukaan tässä erottuu selkeimmin omien tekojen, kuten erilaisen saavutettujen sopimusten ylistäminen ja vastapuolen parjaaminen, eli omien saavutusten kiillottaminen ja vastapuolen mustamaalaaminen eli tämän tekojen näkeminen vielä yleisestikin totuttua pahempina. Reagan moittii Neuvostoliittoa tyranniaksi ja arvostelee jälleen mennyttä liennytysspolitiikkaa. Tällä sidosmuotoisella premissillä ”liennytys on epäonnistunut” hän pyrkii siirtämään hyväksynnän saamisen suoraan myös johtopäätökseen, eli oman uuden ulkopoliittisen linjansa legitimoimiseen. Puhe paljastaa myös selkeästi Reaganin hyvin taitavasti rakennetun johdonmukaisen linjan ulkopoliitiikan takana; hän ei missään vaiheessa halunnut vaarantaa maiden välistä neuvotteluyhteyttä ja toimi aina niin, että neuvottelukontakti pyrittiin suojaamaan kaikin keinoin huolimatta kovista sanoista ja nokittelevasta sävystä monissa puheissa. Reagan oli kirjeitse yhteydessä myös Leonid Brežnevin kanssa, vaikka tämä maansa pitkäaikaisinta johtoa Stalinin jälkeen edustanut mies oli monessa suhteessa menneisyyteen jämähtänyt, nykytodellisuudesta jonkin verran vieraantunutkin keulakuva. Brežnev myös suhtautui Reaganiin julkisuudessa hyvin kylmäkiskoisesti ja varoitti useissa julkisissa puheissaan maailman maita uudesta amerikkalaisten masinoimasta asevarustelukierteestä sekä uusista antisosialistisista virtauksista. Puolan sotatilän vuoksi Yhdysvaltain ja Reaganin määräämä amerikkalaisten satamien käyttökielto Neuvostoliiton aluksilta kiristi maiden välejä juuri 1981 aikana. Reagan halusi puheessaan tuoda esiin ns. keppi-porkkana mallin. Yhdysvallat halusi jatkaa neuvotteluja, mutta itselleen paremmista lähtökohdista. Ohjusten sijoittamisesta Reagan esitti siksi selkeitä vaihtokauppoja vastapuolelle arvioitavaksi. Vaikka Reagan rakensi puheisiinsa hyvin paljon ideologisia ja tunteisiin vetoavia argumentteja, tämä oli kuitenkin selkeästi pragmaattista reaalipolitiikkaa.

Reaganin aloitteet oli suunnattu neuvottelutaktisesti siten, että ne kohdistuivat erityisesti keskimatkan ohjuksiin, joissa Neuvostoliitolla oli merkittävä ylivoima Yhdysvaltoihin nähden ja näillä aseilla maa tuotti ensisijaisen pelotteen Yhdysvaltain Naton Eurooppa-liittolaisille ja samalla koko Länsi-Euroopalle. Aloite myö-

hemmin johti tosin INF-sopimukseen, mutta tuolloin 1982 aika ei ollut vielä kypsä edes juuri rakentaviin neuvotteluihin asiasta. Ristiriitaista oli, että hän viittasi samassa puheessaan presidentti Nixonin solmimaan 1970 kemiallisten ja biologisten aseiden leviämistä estävän sopimuksen merkitykseen. Tämä sopimus kun juuri edusti Reaganin parhaamaa liennytysspolitiikan aikakautta.

3. Puhe Kansallisten evankelistojen kokouksessa 8.3.1984

Kansallisen evankelistojen yhdistyksen kokouksessa 8.3.1984 Reagan mainitsi seuraavaa: ”Ensimmäisessä lehdistötilaisuudessa vastauksena suoraan kysymykseen totesin, että kuten kunnan marxisti-leninistit, nykyiset neuvostojohtajat ovat suoraan julistaneet tunnustavansa kommunistisen maailmanvallankumouksen edistämisen ainoaksi toimintansa moraaliseksi oikeuttajaksi ja lähtökohdaksi. Tämä noudatti johdonmukaisesti heidän oppi-isänsä Leninin puhetta vuonna 1920, jolloin tämä julisti kommunistien kiistävän kaiken uskonnon ja moraalin, moraalit on alistettu luokkasodalle ja kaikki moraalinen ja uskontoon viittaava on olennaisesti hävittää vanhan sosiaalisen järjestyksen tuhoamiseksi ja proletariaatin yhdistämiseksi”. (Erickson 1985, 162)

Reagan halusi pehmentää puheitaan vuoden 1983 lopulla ja ilmoitti, ettei hän enää jatkossa aio puhua niin sanottuja ”Darth Vader”-puheita Neuvostoliittoa koskien. Hän pyrki uuteen, vähemmän poleemiseen retoriikkaan erityisesti puheessaan 16.1.1984, vaikka hän silti kieltäytyi hylkäämästä ja kumoamasta vanhoja puheitaan. ”Me emme kieltäydy neuvottelemasta, vaikka neuvostoliittolaiset kutsuvat meitä imperialistisiksi hyökkääjiksi tai vielä pahemmiksi, koska he takeruvat haavekuvaansa kommunistisesta menestysmarssista demokratian yli”. Tässä oli selvä signaali vastapuolelle, että myös heidän tulisi harkita uudelleen käyttämänsä retoriikkaa amerikkalaisista. (Talbot 1984, 82, 114)

8.3.1984 evankelistoille pidetty puhe on suunnattu kotimaiselle yleisölle, uskonnolliselle yhteisölle, joten se hyvin loogisesti vetoaa moraaliseen arvopohjaan ja pyrkii hakemaan oikeutusta uskosta amerikkalaiseen paremmuuteen. Siksi on luonnollista, että presidentti vetoaa juuri marxismi-leninismiin ateistiseen ominaisuuteen, uskonnon kieltämiseen. Tämä on helppo nähdä kaikkein paheksuttavimpana ja tuomittavimpana eleenä juuri uskonnollisen yhteisön silmissä. Oman puolen nostaminen ja vastapuolen parhaaminen sisältyvät tähän puheeseen myös sel-

västi. Puhe on selvästi päätökseen eli tunteisiin vetoava. Kirkko ja isänmaa ovat molemmat konkreettisia arvoja, moraalit ja oikeus vastaavasti abstrakteja arvoja. Reagan käyttää molempia yhdistäen niiden merkityksen keskenään. Pragmaattisena argumenttina Reagan muistutti silti neuvotteluvalmiudestaan.

Presidentti Richard Nixonin aikana konservatiivit pelkäsivät käyttämästä puheissa mitään marxismiin viittaavaa tms. koska pelättiin tämän vahingoittavan liennytyttä. Kissingerin mukaan Reagan muistutti Woodrow Wilsonia siinä, miten hyvin hän osasi vedota kansan tunteisiin, kun taas Richard Nixon muistutti enemmän pragmaattista Theodore Rooseveltia. Huolimatta julkisesti käyttämästään kovasta retoriikasta kautensa alussa, Reagan lähetti henkilökohtaisesti kirjeen 11.7.1983 Juri Andropoville, jossa hän kirjoitti maiden välisistä ongelmista rakentavaan sävyyn. (Kissinger 1994, 762 - 776)

4. Puhe Georgetownin yliopiston strategian ja kansainvälisten opintojen keskuksessa, Washington D.C. 6.4.1984

Georgetownin yliopiston strategian ja kansainvälisten opintojen keskuksessa pitämässään puheessa Washington D.C:ssä 6.4.1984 Reagan eritteli ulkopoliittikan-
sa pääperiaatteita:

1. Realismi. Maailma ei ole aina läheskään sellainen kuin toivomme, todellisuus on usein raaka, meidän pitää tunnistaa tämä voidaksemme tehdä jotakin.
2. Voima. Voima itsessään ei riitä, lisäksi tarvitaan diplomatiia ja neuvotteluja, mutta ilman voimaa näillä ei ole riittävästi edellytyksiä saavuttaa rauhaa, turvallisuutta ja demokratiaa. Päinvastoin, heikkous ja toiveikas passiivisuus voivat myötävaikuttaa aggressioiden ja epävakauden syntymiseen, jota ne alun perin pyrkivät välttämään.
3. Talouskasvu on tärkeää sekä koti- että ulkomailla.
4. Tehokas tiedustelu takaa onnistuneen politiikan ja ajanmukaisten oikeiden päätösten tekemisen.
5. Jaettu vastuu liittolaisvaltioiden kanssa.

6. Ei-aggressiivisuus. Meillä ei ole alueellisia pyrkimyksiä, emme valloita vieraita maita. Rakennamme omaa sotilaallista voimaamme ainoastaan vahvistaaksemme pelotevaikutustamme.
7. Dialogi vastapuolen kanssa. Meidän pitää aina olla valmiita ylläpitämään keskusteluyhteyttä huolimatta erilaisista näkemyseroistamme.
8. Kaksipuoluejärjestelmän toimivuus kotimaassa toimii myös onnistuneen ulkopolitiikan takeena.

Reagan perusteli vuoden 1983 Grenadan miehitystä välttämättömällä tarpeella turvata siviilien elämä väkivaltaisessa tilanteessa ja siksi demokratia ja vapaus piti palauttaa maahan voimatoimin. Yhdysvallat lähti maasta heti kun vakaus oli saavutettu, eikä jäänyt miehittäjävaltioksi, kuten Neuvostoliitto teki Afganistanissa. ”Kun SALT- neuvottelut aloitettiin vuonna 1969, Neuvostoliitolla oli 1500 ydinasetta, tänään vuonna 1984 yli 15 000 ja silti nämä pysyvät SALT I ja SALT II-sopimusten raameissa. Siksi ydinkonfliktin riskin alentaminen pitää perustua kahden väylään; uskottavaan pelotteeseen sekä todelliseen aseistariisuntaan ja luotettavaan valvontaan. Tästä syystä olemme halunneet edistää Naton kahden väylän päätöstä vuodelta 1979, jossa ydinaseiden määrää vähennetään Euroopasta samalla, kun käymme START-neuvotteluja Neuvostoliiton kanssa. Keskinäiset ja tasapuoliset aseriisuntaneuvottelut Wienissä (MBFR-neuvottelut meidän ja Nato-liittolaistemme edustamina) pyrkivät lisäämään luottamusta meidän ja Neuvostoliiton välillä, samalla kun halutaan alentaa riskiä joutua sotilaalliseen kriisiin.” (Reagan 1988, 105 - 108)

Puhe on suunnattu kotimaiselle yleisölle, ensisijaisesti ulko- ja turvallisuuspoliittisiin asioihin keskittyneelle ja omistautuneelle tiedeyhteisölle yliopistomaailmassa. Siksi puhe on rakenteeltaan pragmaattinen ja argumentoinniltaan faktoihin perustuva. Puhe painottaa realismin, sotilaallisen voiman, monikansallisen vastuun ja neuvotteluyhteyksien tärkeyttä. Reagan puhuu sodan riskin alentamisesta, mutta ei mainitse julkisesti nollasummapelin ideasta. Puhe ei tuo esiin amerikkalaisten pyrkimystä saavuttaa sotilaallista yliotetta Neuvostoliittoon nähden, eikä viittaa SDI-ohjelmaan lainkaan. Puheen tarkoitus on vedota logokseen eli yleisön järkeen ensisijaisesti. Puheen eriteltyt osat ulkopolitiikan pääperiaatteista koskevat nimittäin Neuvostoliittoa. Presidentti jättää mainitsematta tässä kohtaa koko-

naan ulkopoliittisen doktriininsa sisällön, joka nimenomaan pyrkii aktiiviseen kommunistisen regiimin murtamiseen kolmannen maailman valtioissa tukemalla aseellisesti ja taloudellisesti erilaisia oikeistolaisia poliittisia liikkeitä sekä sissijärjestöjä. Tämä puhe on lähinnä luento, joten se ei sisällä merkittäviä retorisia innovaatioita tai pyrkimyksiä joilla hankkia yleisön hyväksyntää. Yleisön legitimaation saavuttamiseen ei tässä puheessa näytä olevan suurta tarvetta, presidentillä on ollut riittävä auktoriteetti jo pelkästään asemansa puolesta.

5. Toisen virkakauden virkaanastujaispuhe, Washington D.C. 20.1.1985

Toisen virkakauden avajaispuheessaan 20.1.1985 Reaganilla oli hieman erilainen retoriikka Neuvostoliittoa koskien: " Yksi kansakunta, Neuvostoliitto on toteuttanut suurimman sotilaallisen kehitysaskelen miesmuistiin rakentamalla kunnioitusta herättävän määrän hyökkäysaseita. Olemme tehneet ohjelman palauttaaksemme puolustuskykymme. On olemassa ainoastaan yksi keino turvallisesti ja legitimiin alentaa kansallisen turvallisuuden kustannuksia ja se on turvallisuustarpeen alentaminen itsessään. Siksi käymme neuvotteluja Neuvostoliiton kanssa. Emme keskustele ainoastaan rajoituksista ydinaseiden määrän nostamisesta, vaan näiden kokonaislukumäärän konkreettisesta alentamisesta. Pitkän aikavälin visionamme on jonain päivänä luoda kokonaan ydinaseeton maailma. Nyt, useita vuosikymmeniä olemme eläneet molemminpuolisen uhan alla, jonka ideana on yläläpittää kykyä yhtä tuhoisaan vastaiskuun, mitä vastapuoli mahdollisesti tekisi meille. Olen hyväksynyt tutkimusohjelman löytääksemme, jos mahdollista turvallisuuskilven, joka tuhoaisi mahdolliset vihollisen ydinohjukset ennen niiden maaliin osumista. Se säästää ihmishenkiä ja tuhoaa aseita. Ohjelma ei militarisoi avaruutta, vaan auttaisi vähentämään asearsenaalia Maan päältä. Samalla se tekisi ydinaseet tarpeettomiksi. Aiomme tavata Neuvostoliiton edustajien kanssa ja pyrkiä sopimukseen ydinaseuhan alentamisesta." (Reagan 1988, 61 - 65)

Puhe on suunnattu ensisijaisesti kotimaiselle yleisölle, mutta myös yhtä lailla Neuvostoliiton johdon tietoon. On tärkeää huomata ajankohta 20.1.1985, jolloin Neuvostoliitossa sairas ja heiveröinen Konstantin Tšernenko toimi vielä muodollisesti NKP:n pääsihteerinä ja maansa johtajana viimeisiä viikkojaan ennen menettymistään. Puhe vetoaa tunteisiin, mutta myös järkeen ja on yleissävyltään pragmaattinen. Puhe oli johdonmukainen aiempien puheiden kanssa korostaen voi-

makkaasti amerikkalaisten oman neuvotteluvoiman vahvistamisen merkitystä. Reagan puhuu turvallisuustarpeen alentamisesta kustannussäästöjen perusteena. Tämä on siksi perusteltua, että hän yrittää lieventää kritiikkiä 1,6 triljoonaa dollaria maksavaa asevoimien modernisaatio-ohjelmaa ja SDI:tä kohtaan. SDI:stä lopullisia tarkkoja kustannusarvioita ei vielä edes ollut esitettäväksi. Reagan oli johdonmukaisesti kritisoinut aiemminkin SALT-sopimuksia epäedullisiksi ja halusi siksi korostaa pyrkimystään saavuttaa todellisia alennuksia näiden joukkotuhousoiden lukumäärissä. Visio ydinaseettomasta maailmasta on pasifistinen ja jyrkässä ristiriidassa asevarusteluohjelmien kanssa, siksi puhujan pitää todella panostaa retoriseen innovaatioon löytääkseen sopivia ilmaisutermejä yleisön luottamuksen voittamiseen.

Verrattuna tätä ensimmäiseen virkaanastujaispuheeseen neljä vuotta aiemmin, puheen retoriikka oli hyvin erilainen. Puhuja viittaa Neuvostoliittoon nimeltä, jota hän ei tiennyt edellisessä puheessaan. Samoin Reagan korostaa koko ajan käytäviä neuvotteluita ja puhuu huomattavasti enemmän konkreettina tasolla. Ensimmäisessä puheessa oli lähinnä symboliikkaa ja paatoksellisia asioita, kun taas toinen oli käytännönläheisempi. Vaikka Neuvostoliitossa oli edelleen vanhoillinen kaarti johdossa, Reaganin oma asema oli muuttunut. Hän oli maansa historian vanhimpana viranhaltijana onnistunut uusimaan mandaattinsa marraskuun 1984 presidentinvaaleissa vieläpä ennätysellisen murskaavalla marginaalilla demokraattihaastajaansa Walter Mondalea vastaan ja oli siksi jälleen uudessa tilanteessa. Siinä missä ensimmäinen virkaanastujaispuhe oli lähinnä kepin heiluttelua, toinen oli porkkanan varovaista ojentamista vastapuolelle. Neuvottelustrategisesti Reaganilla ja amerikkalaisilla oli tiedossa, että Neuvostoliiton johto suhtautuisi SDI:hin mahdollisimman kielteisesti riippumatta maassa vallitsevasta johdosta. Ohjelma oli kuitenkin siinä suhteessa perusteltu ja realistinen, että sen oheistuotteena pyrittiin lähentymään ja saavuttamaan edistystä aseriisuntaneuvotteluissa.

Reagan muisteli myöhemmin, kuinka Gorbatšovin kanssa hän koki ensi kertaa saaneensa mahdollisuuden esittää omia aloitteitaan riittävällä auktoriteetilla ilman byrokraattien väliintuloa. Reagan oli idealisti ja pohjimmiltaan pasifisti, joka uskoi neuvostojärjestelmän muuttamiseen eikä asteittaiseen kehittymiseen. Doktriini demokratian edistämisestä kolmannen maailman valtioissa tuki tätä linjaa, huolimatta että monetkaan liittolaiset eivät olleet lähelläkään demokratiaa. Yhteinen

vihollinen oli tärkein nimittäjä, tässä suhteessa doktriini oli machiavellilaisen realismin mukainen. Saksan liittokansleri Helmut Schmidt oli jo Carterin aikana vedonnut amerikkalaisten läsnäolon merkitykseen Euroopassa, josta juontui Reaganin päätös sijoittaa keskimatkan ohjuksia juuri varsinkin Saksaan. Aiemmin peruttu neutronipommin rakentaminen huolestutti saksalaisia ja tämä siksi piti kompensoida jollakin muulla tavoin. (Kissinger 1994, 762 - 776)

6. Selonteko Yhdysvaltain kongressille Geneven huippukokouksen jälkeen, Washington D.C. 21.11.1985

Tässä puheessa presidentti Reagan teki selkoa kongressin jäsenille Geneven huippukokouksesta marraskuussa 1985, jossa hän oli tavannut Neuvostoliiton pääsihteerin Mihail Gorbatšovin.

”Viime päivien aikana vietimme yhteensä 15 tuntia pääsihteerin Gorbatšovin kanssa erilaisissa tapaamisissa ja neuvotteluissa, joista noin viisi tuntia puhuimme kahden kesken. Tämä kahdenkeskinen takkatulikeskustelumme oli kokouksen paras osa. Tapasimme, kuten meidän piti tavata. Peräänkuulutin aiemmin uutta, rai-kasta alkua ja me teimme tämän. En voi väittää, että ajatuksemme olisivat kokouksessa perustavanlaatuisesti yhtäläisiä, kuten ideologian ja kansallisten intressien suhteen, mutta nyt ymmärrämme silti toisimme paremmin. Tämä on avain rauhaan. Sain paremman perspektiivin asioista; uskoisin hänen tuntevan samoin. Se oli rakentava tapaaminen. Siksi toivotan herra Gorbatšovin tervetulleeksi Yhdysvaltoihin ensi vuonna. Olen lisäksi hyväksynyt hänen kutsunsa mennä Moskovaan seuraavana vuonna. Sovimme tämän ulkona parkkipaikalla. Sain käsityksen, että Gorbatšov on neuvostopolitiikan energinen puolustaja. Hän on vaikuttava puhuja ja hyvä kuuntelija. Asiasisältömme neuvotteluissa perustui tämän vuosisadan tosi-asioille. (Reagan 1988, 273)

”Viimeksi kuluneet 40 vuotta eivät ole olleet helppoja länsimaille eikä muulle maailmalle. Emme voi elätellä harhakuvia Neuvostoliitosta tai odottaa heidän järjestelmänsä muuttuvan. Olennaista on, että kilpailumme pysyy rauhanomaisena. Kun ensimmäistä kertaa otin viran vastaan, aloimme neuvotella aiempaa realistisemmalta pohjalta Neuvostoliiton kanssa, aloimme vahvistaa kongressin myötävaikutuksella talouttamme, palauttaa kansallista tahtoamme sekä jälleenrakentaa puolustustamme ja liittolaissuhteitamme. Tämä huippukokous ei ollut ainoastaan

muutaman kuukauden, vaan viiden vuoden mittaisen politiikan tulos. Olen tyytyväinen voidessani ilmoittaa, että olemme menneet eteenpäin ydinase neuvotteluissa. Sovimme Gorbatsšovin kanssa Genevessä, että kumpikin osapuoli leikkaa ydinaseistustaan 50% nykytasosta. Edistyimme myös neuvotteluissa ydinaseiden leviämisen estämiseksi. Olemme myös avanneet dialogin kemiallisten aseiden leviämisen ja lopullisen kieltämisen puolesta. Lopuksi sovimme perustavamme riskiä alentavia valvontakeskuksia. SDI-ohjelmaan liittyen Gorbatsšov esitti epäilyjään, että voisimme käyttää tätä strategista puolustusjärjestelmäämme sijoittaaksemme avaruuteen hyökkäysaseita. Tein selväksi, että SDI:llä ei ole tällaisia tarkoituksia, sen tarkoitus on olla ainoastaan puolustuksellinen. Kerroin, että me ja liittolaisemme olemme puolustuskannalla, emme hyökkäämässä. Emme etsi ydinaseyivoimaa, emmekä ensi-iskun hyökkäysetua Neuvostoliittoon nähden. Esitin, että voimme yhdistää resurssejamme SDI-projektin laboratoriotutkimuksessa ja tieteellisten mahdollisuuksien kartoittamisessa. Olemme myös sopineet konsulaatin perustamisesta Kiovaan Ukrainaan ja vastaavasti Neuvostoliitto avaa konsulaatin New Yorkiin. Olemme yhdessä Japanin ja Neuvostoliiton kanssa tehneet Tyynenmeren lentoturvallisuutta lisäävän sopimuksen. Samoin kuin meidän pitää välttää itse luomasta harhaluuloja Neuvostoliiton suhteen, meidän pitää yrittää torjua myös heitä erehtymästä meidän suhteemme. Luotan Gorbatsšoviin tässä suhteessa.” (Reagan 1988, 274 - 277)

Puhe on suunnattu kotimaiselle yleisölle eli kongressille ja se on hyvin pragmaattinen vedoten ensisijaisesti järkiargumentteihin. Puhe korostaa myös voimallisesti neuvottelujen merkitystä ja presidentin saamaa myönteistä ensivaikutelmaa uudesta neuvostojohtajasta. Puhe ei sisällä mitään merkittäviä retorisia innovaatioita, koska se on lähinnä matkaraportti eikä tavoittele mitään uusia asioita hyväksyttäväksi tms. Mielenkiintoisin yksityiskohta puheessa on Reaganin maininta 50% molemminpuolisista leikkauksista ydinaseistuksessa. Tämä on ollut korkeintaan ainoastaan johtajien kahdenkeskinen suullinen lupaus tai aikomus, koska tässä muodossaan myöhempiä sopimuksia ei solmittu. Toteutuessaan tämä olisi ollut hyvinkin merkittävä ja radikaali askel. Silti tämä huippukokous oli merkittävä siinä suhteessa, että tässä luotiin ensi kertaa toimiva kontakti maiden johtajien välille. Reagan ei koskaan tavannut Gorbatsšovin edeltäjiä henkilökohtaisesti eikä osallistunut itse myöskään näiden hautajaisiin 1982-1985 välillä.

6.2 Presidentti Reaganin kotimaassa tiedotusvälineiden kautta pidetyt puheet

6.2.1 Kotimaiselle yleisölle suunnatut puheet

1. Televisiopuhe kansakunnalle, Washington D.C. 22.11.1982

Televisioidussa puheessaan Washington D C:ssä 22.11.1982 Reagan käsitteli strategisten aseiden rajoittamissopimusta ja ydinpelotteen merkitystä. Hän korosti Yhdysvaltain hankkineen ainoana vahingoittumattomana teollisuusmaana ydinaseen 2. maailmansodan jälkeen rauhan takaamiseksi. Yhdysvallat toimi kumppanimaiden talouden nostamiseksi ja auttoi ennen kaikkea Nato-liittolaismaitaan. Yhdysvallat halusi pitää kiinni keskinäisestä rauhasta huolimatta Neuvostoliiton voimakkaasta sotilaallisesta varustautumisesta sodan jälkeen. Nyt yli 30 vuotta myöhemmin Yhdysvallat pyrkii edelleen jatkamaan sotilaallisen ylivoiman kasvattamista Neuvostoliittoon uhan ennaltaehkäisemiseksi. Reagan puhuu rauhasta tavoitteena, ei politiikkana. Hän kumoaa usein toistetun väitteen, että Yhdysvallat ja Neuvostoliitto olisivat asevarustelukilpailussa.

”Rahassa mitattuna 1960-luvulla Vietnamin sota nosti Yhdysvaltain puolustusbudjettia. 1970-luvulla tämä alkoi laskea, mutta Neuvostoliitto on koko tämän ajan kasvattanut omaansa huolimatta maan talousvaikeuksista. Neuvostojohtajat investoivat 12 - 14 % maan bruttokansantuotteesta sotilastarpeisiin, noin 2 - 3 kertaa enemmän mitä Yhdysvallat. Kennedyn presidenttikaudella 46 % liittovaltion koko budjetista meni puolustusmenoihin. Viime vuosina vain noin neljäsosa on mennyt puolustusmenoihin, samalla kun sosiaalimenojen osuus on lähes kaksinkertaistunut. Lisäksi suurin osa puolustusbudjetista kuluu henkilöstöön, ei aseisiin. Yhdysvaltain pelotevoima on laskenut tämän suhdannekehityksen myötä. Neuvostoliitto on sijoittanut esimerkiksi kolmanneksen enemmän maasta laukaistavia mannertenvälisiä ohjuksia mitä Yhdysvallat. 1965 jälkeen niitä ei ole sijoitettu ainuttakaan. Vuonna 1972 kun SALT 1 -sopimus allekirjoitettiin, voimasuhteet olivat miltei tasan, mutta eivät enää tänä päivänä 1982. Neuvostoliitto on asettanut 60 uutta ballistista ohjusta sukellusveneisiin 15 viime vuoden aikana. Viime vuoteen asti Yhdysvallat ei asettanut ainuttakaan. Neuvostoliitto on samoin rakentanut yli 200 modernia ennakkosytyttimellä toimivaa pommikonetta ja rakentaa vuodessa 30 kappaletta lisää. Yhdysvallat ei ole 20 vuoteen rakentanut yhtään uutta strategista pommikonetta. Useat B-52 pommikoneista ovat vanhempia, kuin

niiden pilotit. Neuvostoliitolla on tällä hetkellä 600 ohjusta mukaan lukien maalle sijoitettavat keskimatkan ohjukset. Yhdysvalloilla ei ole ainuttakaan. Yhdysvallat veti pois keskimatkan ohjukset Euroopasta lähes 20 vuotta sitten. Maailma on nyt nähnyt Neuvostoliiton ennalta -arvaamattoman voimakkaan sotilaallisen nousun tavanomaisten aseiden suhteen. He ovat edellä Yhdysvaltoja tankkien, tykistön, ilmavoimien ja laivojen määrässä. Tätä asiaa ei tule vähätellä. Siksi asevoimien modernisointi ja vanhan aseistuksen korvaaminen uudella on välttämätöntä tasapainon palauttamiseksi ja riittävän pelotevoiman palauttamiseksi. Tässä on rauhaan pyrkimisen ydin, estetään vihollista edes suunnittelemasta iskua. Mannertenvälisten ohjusten uudelleen tuotanto, MX-ohjelma on osa Yhdysvaltain vastausta Neuvostoliiton kasvanutta kapasiteettia kohtaan.”(Reagan 1988, 181 - 183)

Yhdysvallat haluaa pitkällä tähtäimellä vähentää aseiden määrää koko maailmassa, mutta tämä edellyttää oman sotilaallisen kapasiteettimme uudelleenrakentamista ja sotilaallisen voimatasapainon palauttamista. Ilman näitä uudistuksia Neuvostoliiton edustajilla ei ole intressiä neuvotella kanssamme, koska meillä ei ole mitään ns. pelinappuloita, joilla neuvotella. Vuonna 1969 Neuvostoliitto ei aluksi halunnut neuvotella antiballististen ohjusten kieltävästä sopimuksesta. Hieman tämän jälkeen, kun senaatti niukasti hyväksyi esityksen rahoittaa antiballististen ohjusten ohjelma, vastapuoli alkoi neuvotella ja sopimus syntyi. Olemme yrittäneet useita kertoja vähentää omaa aseistustamme toivoen, että Neuvostoliitto tekisi samoin, mutta tulos on aina ollut päinvastainen. INF-neuvotteluissa Genevessä parhaillaan halutaan rajoittaa keskimatkan ohjusten määrää, joista maastalaukaistavat ovat suurin uhka. Näitä Neuvostoliitto on sijoittanut Eurooppaan, Lähi-itään ja Aasiaan. 1972 näissä neuvosto-ohjuksissa oli 600 taistelukärkeä ja Yhdysvalloilla 0. 1977 tilanne oli sama. Neuvostoliitto alkoi rakentaa SS-20-ohjuksia huomattavalla nopeudella. 18.11.1981 ehdotin näiden ohjusten totaalista, kansainvälistä tuhoamista. Ehdotin, että Yhdysvallat ei sijoita kilpailevia, vuoteen 1983 asti ohjelmassa olemassa ohjuksia, mikäli Neuvostoliitto purkaa omansa. Euroopan maiden hallitukset tukivat voimakkaasti aloitettani, tästä huolimatta neuvostojohto ei ole osoittanut asiaan toistaiseksi kovin suurta kiinnostusta. Kesällä 1982 aloitimme myös neuvottelut strategisten aseiden rajoittamisesta, eli teimme ns. START- aloitteen. Tämä käsittää mannertenväliset ohjukset. Ehdotin myös toukokuussa, että vähentäisimme taistelukärkien määrää noin 4700 ja noin 2250 oh-

justa eli noin kolmasosan nykytasosta. Tämän lisäksi käymme neuvotteluja tavanomaisten aseiden rajoittamisesta. 40 valtion aseistariisuntakonferenssissa Genevessä työskentelemme tehokkaampien ydinkoerajoitusten ja kemiallisten aseiden rajoittamisen puolesta. Ydinriskiä on tarkoitus alentaa maiden välillä eli pyrkiä eri keinoin minimoimaan ydinsodan syttymisen mahdollisuus vahingossa. Ensinnäkin etsimme sopimusta, joka velvoittaisi molemmat osapuolet ilmoittamaan toisilleen kaikista mannertenvälisen ohjusten testilaukauksista. Lisäksi pyrimme sisällyttämään tähän myös sekä maalta että mereltä laukaistavat ballististen ohjusten ja keskimatkan ohjusten testi-ilmoitukset. Toiseksi olemme ehdottaneet Neuvostoliitolle, että informoisimme toisiamme kaikista suuremmista sotaharjoituksista väärinkäsitysten välttämiseksi. (Reagan 1988, 184 - 186)

Puhe on suunnattu Yhdysvaltain kansalle juuri Leonid Brežnevin kuoleman jälkeen ja se on luonteeltaan hyvin pragmaattinen sisältäen yllättävänkin paljon sotilasstrategista informaatiota. Reagan pyrkii vahvistamaan omaa eetostaan, eli moraalista uskottavuuttaan kansakunnan johtajana esittämillään toimilla sekä vetoamaan tässä enemmän ihmisten logokseen eli järkeen. Tilastolliset luvut ovat yleisiä politiikassa ja niillä on helppo yksinkertaistaa asioita, koska suuri osa kansasta ei useinkaan täysin hahmota, mitä konkretiaa lukujen taakse kätkeytyy. Esimerkiksi Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton yhteiskuntarakenteet ovat niin poikkeavia esimerkiksi bruttokansantuotteen suhteen, että pelkästään ko. prosenteilla kuvatut määrät asevarusteluun antavat hyvin puutteellisen ja vääristyneenkin kuvan todellisuudesta. Samoin vertailu Kennedyn aikana 1960-luvun alussa olleeseen sotilasmenojen osuuteen jättää huomiotta sen seikan, että 20 vuodessa Yhdysvaltain oma BKT oli kasvanut merkittävästi ja yhteiskunnallinen rakenne monipuolistunut. Reaganin selittäessä kansalle samassa puheessa, että sotilasmenoja joudutaan lisäämään merkittävästi samaan aikaan kun pyritään uskottavasti vakuuttamaan halua aseriisuntaan tästä voi tulla ns. kognitiivinen dissonanssi, eli kansa epäilee eikä usko tähän vakuutukseen. Kaksi keskenään ristiriitaista väitettä samanaikaisesti luovat jännitteen, joka on hyvin haastavaa kyetä avaamaan ja perustelemaan yleisölle siten, että puhe saisi merkittävää legitimaatiota ts. hyväksyntää osakseen. Siksi Reagan muistuttaa Yhdysvaltain hallinnon aiemmista aloitteista ja saavutuksista aseriisunnan saralla. Kaiken perimmäisenä tavoitteena on pyrkiä muuttamaan

Neuvostoliitto sisältä päin, tämän varusteluohjelman kautta pakottaa vastapuolta neuvotteluihin uusista asemista.

Reagan oli kautensa alussa tuominut SALT- neuvottelut epäonnistuneena ja Yhdysvaltain turvallisuutta vakavasti heikentävänä prosessina. Reaganin kova retoriikka sekä mm. ulkoministeri Alexander Haigin puheet suunnitelmista laukaista ns. varoituslaukaus ydinaseilla vastaiskuna Neuvostoliiton aggressioille jäädyttivät tilannetta entisestään. Tästä ns. rajoitetun ydinsodan optiosta luovuttiin hyvin nopeasti. Reagan halusi pyyhkiä SALT:in historiaan ja aloittaa kokonaan puhtaalta pöydältä. Ensimmäisessä kirjeessään pääsihteeri Brežneville marraskuussa 1981 hän ehdotti ns. nollaratkaisun perustaksi Yhdysvaltain luopumista sijoittaa suunnitellut Pershing II ja maasta laukaistavat ohjukset vastineeksi Neuvostoliiton purkamiselle omista SS-20, SS-4 ja SS-5- ohjuksistaan. Neuvottelut päätettiin aloittaa 1981 lopussa, mutta vähin odotuksin. Reaganin esitystä pidettiin liian kunnianhimoisena ja yksipuolisena. 23.3.1983 Reaganin julkistama SDI-avaruuspuolustushanke vaaransi vuoden 1972 ABM -sopimuksen ja Neuvostoliitto vastusti tätä alusta pitäen. Joulukuussa 1983 Nato jatkoi 464 maasta laukaistavan ohjuksen ja 198 Pershing II-ohjuksen rakentamista ja sijoittamista, joka herätti vastalauseita laajalti mm. Euroopassa. Neuvostoliiton edustajat kävelivät ulos INF- neuvotteluista samassa kuussa, jolloin suurvaltasuhteet saavuttivat aallonpohjansa. Neuvostoliitto sai silti huomata, että Reaganin asevoimien kehitysohjelma eteni Yhdysvalloissa, sai taakseen kansalaismielipiteen tuen ja Reagan näytti myös olevan vahvoilla uudelleevalintaa ajatellen syyskuussa 1984. Ulkoministeri Andrei Gromyko teki aloitteen neuvottelujen uudelleenaloittamisesta, jonka Reagan hyväksyi. Silti merkittäviä tuloksia ei saavutettu. (Talbot 1984, 4-10)

START-neuvottelujen käynnistäminen Genevessä Sveitsissä 29.6.1982 oli keskeinen osa Reaganin ensimmäisen kauden avauksia. Yhdysvaltain aloite sisälsi maalta ja mereltä laukaistavien taistelukärkien määrän alentamisen 5000 kappaleeseen ja strategisten pommikoneiden määrän 400 kappaleeseen sisältäen maksimissaan 20 risteilyohjusta per kone. Neuvostoliiton vastinatarjous joulukuussa 1983 ehdotti 1800 kappaleen kattoa ICBM ja SLBM- ohjuksille. (20% alennus SALT II- sopimukseen nähden), 1200

kappaleen kattoa MIRV-ohjuksille mukaan lukien pommikoneet, jotka sisältävät ilmasta laukaistavat risteilyohjukset (SALT II 1320 kpl), 1080 kappaleen kattoa MIRV-ohjuksille (SALT II 1200) ja 680 kappaleen kattoa maasta laukaistaville MIRV ICBM- ohjuksille (SALT II 820). Neuvostoliiton aloite sisälsi lisäksi muita rajoituksia, kuten mereltä ja maasta laukaistavien yli 600 km kantomatkan risteilyohjusten kokonaiskiellon, Trident II-ohjusten ja pitkän matkan lentokoneesta laukaistavien ohjusten kiellon sekä rajoittanut Trident-sukellusveneiden määrän 4 - 6 kappaleeseen ja näiden sisältämien ohjusten määrän 24 16 kappaleeseen. (National Academy of Sciences 1985, 66 - 67)

START-neuvotteluihin palattiin 1985. Neuvotteluiden lähtökohtana oli pyrkimys rajoittaa strategisten ydinaseiden kuljetusajoneuvojen määrä 1600 kappaleeseen ja (SNDV) ja ydintaistelukärkien määrä 6000 kappaleeseen. (Treaty Compliance, 2010)

2. Radiopuhe kansakunnalle koskien SDI-ohjelman käynnistämistä, Washington D.C. 23.3.1983

”Hyvät amerikkalaiset, tänä iltana kerron lyhyesti hankkeesta, jonka olen tänään päättänyt käynnistää. Tämän tarkoitus on suojata tulevaisuuttamme ja tuoda lapsillemme lisää toivoa 21. vuosisadalla. Presidentin tärkein velvollisuus on suojata ja vahvistaa rauhaa. Olen esittänyt puolustusbudjettiin lisäyksen, joka menee kongressin käsittelyyn. Tämä on osa 1981 aloitettua puolustusvoimien kehitysohjelmaa. Silti lukujen takana on tärkeintä huomata maamme tärkein kyky, eli valmius vastata kaikkiin uhkakuviin maailmassa ja suojata kansaamme hyökkäyksen kohteeksi joutumiselta. Lyhyesti puolustuspolitiikkamme on seuraava; Emme koskaan aloita taisteluita, vaan ylläpidämme riittävänä suurta pelotetta mahdollisen vihollisen varalle, että hyökkäys maahamme ei kannata. Ylläpidämme rauhaa voimamme kautta, heikkous ainoastaan houkuttelisi vihollisia. Pelotestategiamme ei ole muuttunut, se toimii edelleen. Mutta keinot vaalia tätä ovat muuttumassa. Kun yhdellä maalla, esimerkiksi nyt Neuvostoliitolla on enemmän ydinaseita kuin millään muulla maalla, heillä olisi teoriassa mahdollisuus tuhota kaikki maasta laukaistavat ohjuksemme. En väitä enkä usko, että he tekisivät näin, mutta tehtävämme on tunnistaa kaikki riskit ja varautua niiden mukaisesti. Oli aika, jol-

loin pääasiassa turvauduimme merivoimiin ja tykistöön, mutta ajat ovat muuttuneet. Jouduimme myös vedetyksi mukaan kahteen maailmansotaan, vaikka emme tätä halunneet. Olimme huonosti valmistautuneita kumpaankin näistä sodista, muutoin rauha olisi ehkä voitu säilyttää silloinkin.

Viimeisen 20 vuoden aikana Neuvostoliitto on rakentanut valtavan määrän lisää aseita joista viimeisen kymmenen vuoden aikana mm. strategisia ydinaseita huomattavan määrän. Näillä he voivat suoraan iskeä maahamme. Sen lisäksi, että Neuvostoliitto on lisännyt sotilaallista voimaansa, se on myös laajentanut kapasiteettiaan niin, että he voivat suoraan uhata elintärkeitä intressejämme samoin kuin liittolaistemmekin. Jotkut voivat silti kysyä: Käyttäisivätkö neuvostoliittolaiset koskaan aseitaan meitä vastaan? Todellakaan en voi antaa tästä takuuta, olemmehan nähneet mitä on tapahtunut mm. Puolassa ja Afganistanissa. Neuvostoliitto on rakentanut niin paljon mannertenvälisiä ydinohjuksia, että näitä ei voida katsoa tarkoitetuksi pelkästään puolustuksellisiin tarpeisiin. Samoin kuin perinteiset sotakalustot, jotka on varustettu ja koulutettu lähinnä offensiivisiin tarkoituksiin ajatellen. Nato-liittolaisemme joutuvat rakentamaan itselleen merkittävää puolustusmuuria, jossa me autamme heitä. (Reagan, 23.3.1983)

Tiedän että useimmat teistä toivovat ydinaseiden käytön jäädyttämistä, samoin kuten minä itsekkin. Mutta jäädyttäminen nyt heikentäisi turvallisuuttamme ja lisäisi samalla sodan riskiä. Se palkitsisi Neuvostoliiton ylivoimastaan estämällä meitä modernisoimasta tällä hetkellä haavoittuvia asevoimiamme. Miksi he neuvottelisivat kanssamme, kun tietävät omaavansa riittävän marginaalin. Aserajoitukset olisivat heille vain näennäisiä ja haittaisivat enemmän meitä. Silti jatkamme edelleen neuvotteluja Genevessä useista eri mahdollisuuksista aserajoituksissa. Olen neuvotellut esikuntapäällikköjeni ja komentajan kanssa, ja olen vakuuttunut uudesta linjasta, jonka mukaan meidän pitää yhdessä liittolaistemme kanssa ja ABM- sopimuksen velvoitteet huomioiden aloittaa uuden strategiset ydinohjukset torjuvan järjestelmän kehittäminen. Emme etsi poliittista hyötyä tai sotilaallista ylivoimaa, vaan ainoa tarkoituksemme on minimoida ydinsodan syttymisen mahdollisuus. Amerikkalaiset maanmieheni, tänä iltana ryhdymme hankkeeseen, joka voi muuttaa historiaa. Pyydän teitä tukemaan sitä ja rukoilemaan sen puolesta. Kiitos ja hyvää yötä” . (Reagan, 23.3.1983)

Puhe on suunnattu oman maan kansalaisille, joten se on sävyltään patrioottinen ja vetoaa isänmaallisiin tunteisiin. Toisaalta rationaaliseen ajatteluun puolustusvoimien tarpeellisuudesta eli puheessa yhdistyvät vetoaminen sekä yleisön logoon, että paatokseen. Luonnollisesti presidentti rakentaa omaa eetostaan tässä merkittävällä tavalla ja etsii jälleen moraalista oikeutusta. Tässä voidaan nähdä pienten askelten politiikkaa taktiikkana. Jos halutaan päästä pisteestä A pisteeseen D, kannattaa edetä vaiheittain pisteiden B ja C kautta, koska yleisön hyväksyminen ja puhujan esittämien väitteiden välinen kuilu voi olla liian laava kurottavaksi kerralla umpeen. Olisiko SDI lopulta enemmän keino kuin päämäärä vai sittenkin päinvastoin? Olisiko todellisena päämääränä sittenkin Yhdysvaltain sotilaallisen hegemonian saavuttaminen ja Neuvostoliiton nokittaminen kuten Reagan uhmausti esitti vaalipuheissaan? Vai olisiko uskottavaa ja realistista nähdä tulevaisuuden maailma, jossa valtavilla energiavoimaloilla tuotettaisiin lasersähköä, lähetettäisiin sitä avaruuteen asti, jotta suunnitellut peilit kymmenien kilometrien korkeuksissa pysyisivät toimintakuntoisina ja näin lasersäteiden avulla valmiudessa tuhoamaan Yhdysvaltoja lähestyviä ydinohjuksia?

Neuvottelustrategiana SDI on silti helpompi ymmärtää, koska teoriassa se olisi antanut valttikortin Yhdysvalloille, samaan aikaan kun Neuvostoliiton kanssa kamppailtiin retorisen pakottamisen viitekehyksistä. Reaganilla oli aloitteentekijän asema 1985 Gorbatšovin valtaantuloon asti, tätä ennen eivät neuvostojohtajat juuri tehneet mitään rakentavia aloitteita neuvotteluiden pohjaksi, vaan lähinnä reagoivat amerikkalaisten tekemiin tarjouksiin. 1983 oli aallonpohja maiden keskinäisissä neuvotteluissa, joten siksi tämä SDI oli ajoitukseltaan hyvin rationaalinen. Samaan aikaan kun neuvotteluja jatkettiin, SDI saattaisi tulla vastapuolen hyväksymäksi ikään kuin sivutuotteena, mikäli muissa asioissa tehtäisiin helpotuksia. Juuri tätä pelivaraa neuvotteluedellytysten vahvistamiseksi Reaganhan korosti aseohjelmilla tavoittelevansakin.

Reagan kierteli puheessaan ohjelman yksityiskohdista mainiten vain hyvin ylimalkaisesti ohjelman tarkoituksiperän. Tämä johtunee ennen muuta teknologisista haasteista ja lukuisista ongelmista, joita presidentti ei halunnut saattaa kansan tietoon suorassa televisiopuheessaan. Kuitenkin Reagan otti esiin Geneven aseriisuntaneuvottelut ja tämä oli juuri pienten askelten politiikkaa. Hän haki yleisöltä vanhempaa hyväksyntää kertomalla samalla hallintonsa rakentavasta ja sovittelevasta

politiikasta. Tämä oli ns. porkkana-osio, jota hän usein käytti. Reagan tiesi hyvin, että ohjelma oli tieteellisesti ja teknologisesti hyvin hataralla pohjalla ja vaikka hänen kansansuosionsa olikin vakaan vahva, SDI jakoi voimakkaasti mielipiteitä myös oman hallinnon sisällä. Puhumattakaan Neuvostoliitosta ja sen jyrkän kielteisistä näkemyksistä. SDI oli siksi poliittisesti uhkarohkea veto, joka saattaisi johtaa Reaganin politiikan kaltevalle pinnalle ja hänen oman uskottavuutensaakin pahimmillaan kyseenalaiseksi. Lisäksi hanke olisi mahdollisesti jossain määrin edes toteutuakseen vaatinut monen Reaganin seuraajan täyden sitoutumisen ja aikaa hyvin pitkällä tähtäimellä, minkä presidentti tosin toikin esiin puheessaan.

Ulkoministeri Shultz kertoi myöhemmin olevansa yllättynyt koko SDI-ideasta. Puheen jälkeen Neuvostoliitto odotetusti reagoi voimakkaan kielteisesti ja Euroopan liittolaiset epäilevästi. Ajatus oli epäselvä ja vaikea hahmottaa, tarkoittaisiko tämä Yhdysvaltain linnoittautumista oman suojan taakse vai mitä. Oma kansa oli sen sijaan myönteisempi hankkeelle. Shultzin mukaan Bill Clark, Robert McFarlane, Caspar Weinberger ja puolustusvoimain esikuntapäällikkö olivat häntä aiemmin olleet tietoisia presidentin ajatuksista. Heidän olemuksensa, esiintymisensä ja kommenttinsa sekä päätöksentekohetkellä että presidentin dramaattisen televisiopuheen aikana kuitenkin viestittivät, ettei kukaan heistä ollut missään vaiheessa mukana valmistelemassa presidentin aloitetta. Tästä tuli selvä johtopäätös koskien totuutta SDI:n idean keksimisestä; idea ja aloite tulivat alun perin suoraan presidentiltä. Hän oli valmistellut asiaa itsekseen vain muutamien avustajien ja tiedemiesten kanssa. Reagan oli jo vuonna 1967 toimiessaan Kalifornian kuvernöörinä tiedustellut fyysikko Edward Telleriltä mahdollisuuksista suojautua ydiniskua vastaan torjumalla iskun. Koko SDI saattoi juontua niin kaukaisesta ajatuksesta. (Shultz 1993, 258 - 261)

3. Radiopuhe kansakunnalle, Washington D.C. 24.9.1983

Radiopuheessaan Yhdysvaltain kansakunnalle ja muille kansoille Voice of American lähetyksessä 24.9.1983 Washington D.C:ssä Reagan tuomitsi jyrkästi eteläkorealaisen matkustajakoneen alas ampumisen sanoen: ” Neuvostohallitus on ottanut ratkaisevan askeleen oikeuttamalla oman toimintansa ampua korealainen matkustajakone (KAL 007) tappaen 269 ihmistä 14 eri valtiosta. Kysyn heiltä ket-

kä ovat kuulleet Yhdysvaltojen olevan syyllinen: ”Jos olette kuulleet totuuden, miksi YK:n jäsenvaltioilta on tullut voimakasta paheksuntaa, samoin kansainväliseltä ilmailuliitolta ja miksi lentäjät ympäri maailmaa boikotoivat lentoja Moskovaan?” Neuvostokansa, meillä ei ole erimielisyyttä kansanne, mutta toivon teidän ymmärtävän, maailmalla ei hyväksytä millään maalla olevan oikeutta ampua siviilikoneita taivaalta. Oman lentokoneyhtiönne Aeroflot, on useasti loukannut ilmatilaamme, mutta emme ole koskaan silti avanneet tulta emmekä tappaneet omaisianne”. (Reagan 1988, 99)

Puhe on suunnattu kansainväliselle yleisölle mukaan lukien Neuvostoliiton kansalaiset ja siksi Reagan huomioi erityisesti heidät kohdistessaan vetoamuksen näille. Siviilimatrustajakoneen alas ampuminen on ajasta, paikasta ja tekijästä riippumatta yleisesti niin rikollinen ja halveksuttava teko, että tässä tapauksessa puhujan ei tarvitse kovin paljon nähdä vaivaa omien argumenttiansa perusteluiksi tai oman moraalikäsitteensä tueksi. Puhe sisältää samalla oman maan kuvan kiillottamista lopuksi, samalla kun se muistuttaa vastapuolta tämän omista ilmatilan rikkomuksista. Puheessa on silti selvä symbolinen käden ojennus neuvostokansalle, jossa presidentti tekee pesäeron suhtautumisessaan vastapuolen kansaan ja hallintoon. Tämä on tärkeä signaali, koska Reagan oli todella aidosti kiinnostunut neuvostoliittolaisista siviileistä, miten nämä näkivät ja kokivat oman maailmansa. Samalla hän yrittää saada näiden hyväksynnän, mikä on kaikkein vaikeinta.

4. Puhe kansakunnalle ennen Yhdistyneiden Kansakuntien 40. yleiskokousta, New York City 24.10.1985

Puheessaan Reagan käsitteli myös Neuvostoliittoa merkittävässä määrin.

”Me amerikkalaiset emme usko, että millään maalla on oikeutta määrätä täysin kansalaistensa elämästä, eikä myöskään levittää ideologiaansa väkivalloin muihin maihin. Kun tapaamme pääsihteerin Gorbatšovin kanssa Genevessä ensi kuussa, odotan uutta raikasta alkua maidemme välisille suhteille. Meidän tulee tavata ympäristössä ja ilmapiirissä, jossa voimme sopia erimielisyyksistämme rauhanomaisesti. Tätä odotamme. Ainoa reitti ratkaista erimielisyydet on ymmärtää heitä. Meidän pitää olla avomielisiä ja täydentää keskusteluja, joissa vaaroja pyritään poistamaan ja tuomaan rauhaa lähemmäksi siellä, missä se on kärsinyt. Älkää erehtykö: Politiikkamme tavoitteena on tarmokkaasti kilpailla avoimuuden puo-

lesta, joka nojaa realistiseen maailmankatsomukseen. Siksi Genevessä meidän on tarkoitus tutkia tarkasti nykyisin vallitsevan epäluottamuksen ilmapiirin syitä. Esimerkiksi vuonna 1972 kansainvälinen yhteisö neuvotteli hyvässä uskossa ja luottamuksessa sopimuksen biologisten ja myrkkyyaseiden kieltämisestä. 1975 al-lekirjoitimme Helsingin ETYK-huippukokouksen asiakirjan koskien kansalaisva-pauksia ja ihmisoikeuksia ja viimeisen vuosikymmenen aikana Yhdysvallat ja Neuvostoliitto ovat neuvotelleet useita sopimuksia koskien strategisia aseita. Li-säksi uskomme, että Genevessä on välttämätöntä keskustella Neuvostoliiton kans-sa, mitä asioita uskomme heidän rikkoneen monissa näissä sopimuksissa.”

”Yhdysvallat haluaa etsiä ratkaisua uuden suhteen rakentamiselle koskien sekä hyökkäys-että puolustusaseita. Samoin uskomme edelleen vahvasti, ettei ydinsota koskaan voi toteutua eikä tälle mahdollisuudelle pidä antaa tilaa. Siksi jatkamme Genevessä jo kymmenettä vuotta tähän aiheeseen liittyviä keskusteluja. Toivotan tervetulleeksi uuden neuvostojohdon kiinnostuksen alentaa strategisten aseiden määrää. Miten Moskova on uhattuna, jos muiden maiden pääkaupungit ovat suo-jattuja? Emme pyydä neuvostojohdajia jättämään ilman puolustusta omaa kan-saansa, ovathan he kärsineet paljon aiemmista sodista. Mutta miksi he väittävät, että meidän pitäisi pysyä suojaattomina? Kuka on uhattuna jos länsi ja Neuvosto-liitto yhdessä tutkivat mahdollisuuksia kehittää ei-ydinaseisiin perustuva järjes-telmä vain strategisten aseiden, ei ihmisten torjuntaan? Maailma voi varmasti nukkua paljon turvallisemmin, kun nämä ohjukset on tehty vaarattomiksi sekä po-liittisesti että sotilaallisesti, kun Damokleen miekka, joka on roikkunut kansakun-tien päällä jo liian monta vuosikymmentä, valjastetaan amerikkalaisten ja neuvos-toliittolaisten tiedemiesten yhteistyössä kilveksi suojaamaan näiden kaupunkeja kansalaisia ampumalla alas mahdolliset aseet ja joukkotuhoaseet. Jos historiamme kohtalona on kilpailla sotilaallisesti rauhan säilyttääksemme, tehkäämme se järjes-telmillä, jotka mieluummin suojaavat yhteiskuntiamme, kuin aseilla, jotka voivat tuhota meidät molemmat ja paljon Luojan luomaa mukanaamme.” (Reagan 1988, 266)

Puhe on suunnattu kotimaiselle yleisölle, mutta kuten Yhdysvaltain presidentin puheita yleensäkin, niin myös tätä seurattiin tuona aikana kansainvälisesti. Puhe on ns. porkkana-puhe eli Reagan tekee käden ojennuksen vastapuolelle kertomalla myönteiseen sävyyn optimismistaan uuden neuvostojohdajan tapaamisessa. On

huomioitava, että johtajat eivät olleet vielä tavanneet puheen aikana, joten Reaganilla oli ainoastaan tiedustelutietoa ja toisen käden informaatiota uudesta vastape-luristaan. Puhe vetoaa paatukseen eli tunteisiin kertomalla yhteistyöhalusta. Sa-malla presidentin oma eetos oli koetuksella, kuten aiemmissakin puheissa. Mitä enemmän puhe sisältää uusia aloitteita ja avauksia, sitä enemmän tämä joutuu pe-rustelemaan näitä saavuttaakseen yleisön hyväksyntää ja luottamusta. Helpompaa ja yksinkertaisempaa on vain piikitellä ja kritisoida vastapuolta. Aloitteiden kautta siirrytään retorisen kamppailun ytimeen, joka tässä puheessa tarkoittaa pyrkimystä suostutella ja pehmittää diplomaattisesti uutta neuvostojohtajaa mahdollisimman myötämieliseksi Reaganin avauksille. Mikä on myös merkille pantavaa, on että Gorbatšovin ensi kertaa Reagan mainitsee nimeltä puheessaan. Gorbatšovin edel-täjiä hän ei mainitse nimeltä. Tämä on jo itsessään selvä signaali muuttuneesta asenteesta.

Suurin retorinen ponnistus puheessa on yrittää taivutella uutta johtajaa jo ennen tapaamista myötämielisemmäksi SDI:tä kohtaan, minkä Reagan tiesi jo etukäteen hyvin vaikeaksi, ellei mahdottomaksi tehtäväksi. Silti hän päättäväisesti yrittää tä-tä käyttämällä retorisenä vertauskuvana Damokleen miekkaa. Tämä on muinais-kreikkalainen taru, joka kuvasi valtaa käyttävien turvattomuutta ja sitä, miten no-peasti valta voi kadota. Damokleen miekalla voidaan tässä yhteydessä nähdä kak-soismerkitys. Ensinnäkin sen on tarkoitus kuvata symbolisesti molemminpuolista ydinpelotetta (MAD) Damokleen miekaksi, joka kuvastaa epävarmuutta. Puhuja haluaa tämän retorisen symbolin avulla luoda MAD:ista epävarmaa ja pelottavaa kuvaa, joka voitaisiin muuttaa yhteistyössä yhteiseksi avaruuteen asti ulottuvaksi puolustusjärjestelmäksi. Toiseksi puhuja voi viitata myöskin Gorbatšoviin ja it-seensä johtajina; heidän aikansa vallan huipulla kestää aikansa, mutta on katoa-vaan, kuten Damokleen miekkakin. Siksi Reagan pyrkii itsekin jättämään histori-aan myönteisen kuvan itsestään ja vetoaa, että vastapuoli tekisi samoin. Tästä syystä voidaan nähdä hänen usein viittaavan lapsiin ja tuleviin sukupolviin.

Ongelmallisin kohta on viittaus 1970-luvun liennytyksen aikaisiin sopimuksiin, tässä on jälleen mahdollista kognitiivinen dissonanssi, eli tiedollinen ja ymmär-ryksellinen ristiriita. Vaikka Reagan johdonmukaisesti aiemmissa puheissaan ar-vostelee tiukasti 1970-luvun sopimuksia amerikkalaisten edun vastaisiksi, hän täs-tä huolimatta nyt puheessaan nostaa nämä kaksi sopimusta ns. jalustalle. Lisäksi

poliittis-juridisesti ongelmallisina on Reaganin retorinen kamppailu ABM-sopimuksen velvoitteita koskien. Tämä molemminpuolinen puolustuksellisten järjestelmien rakentaminen kiellettiin osana SALT I-sopimusta 1972 ja sen oli osaltaan tarkoitus vakiinnuttaa MAD- mallin perustuvaa pelotetasapainoa. Reagan halveksi tätä mallia ja poliittista linjaa johdonmukaisesti kaikissa puheissaan jo ennen presidenttityttään, mutta silti ABM-sopimus oli molempia osapuolia tiukasti sitova ja velvoitti Yhdysvallat yhtä lailla sen piiriin. Neuvottelustrategisesti Reaganin hallinto ei kuitenkaan missään vaiheessa halunnut käydä kauppaa sopimuksella, vaihtaa SDI:tä johonkin muuhun Neuvostoliitolle mieluisampaan, koska näillä oli jo ennestään ylivoima ohjusten määrissä. Leikkauksia erityisesti keskimatkan neuvosto-ohjuksiin piti saada, mutta suurin dilemma oli yrittää taivutella vastapuoli suotuisaksi SDI:lle. Silti myös Washingtonissa ja Pentagonissa tiedettiin, että kukaan neuvostojohtaja ei yksinkertaisesti voisi suostua SDI:n hyväksymiseen ja samalla leikata omaa asearsenaaliaan.

Reagan ei halunnut toisaalta myöskään yksipuolisesti irtisanoa ABM -sopimusta, koska tämä olisi vakavasti vahingoittanut maiden välisissä suhteita ja halvaannuttanut orastavan kehityksen uuden johtajan kanssa käytävissä aseriisuntaneuvotteluissa. George W. Bushin hallinto teki tämän siirron eli irtisanoi sopimuksen Venäjän tiukasta vastustuksesta huolimatta yli kymmenen vuotta kylmän sodan päätymisen jälkeen vuonna 2002 ja seuraus oli juuri suhteiden vakava vahingoittuminen Venäjän kanssa. 1980-luvulla tilanne oli kuitenkin täysin toisenlainen poliittisesti ja sotilaallisesti, eikä siksi näitä tapauksia voida täysin pätevästi vertailla, muuta kuin toteamalla niiden välinen analogia. Retorisen pakottamisen mallissa voitaisiin SDI-asia katsoa kuuluvaksi kolmanteen lokeroon, jossa vastapuoli eli Gorbatšov hyväksyy asiasta esitetyt argumentit, mutta ei itse keinoa eli ohjelmaa. Tästä merkinä Gorbatšov meni niinkin pitkälle että hyväksyi vuonna 1987 maansa osallistumisen SDI:n tieteellisiin tutkimusohjelmiin, mutta pidättäytyvän tätä koskevan puolustusjärjestelmän kehittämisessä. Itse ydinaseiden vähentämisen tarpeellisuudesta ja näiden uhan torjumisesta pitkällä tähtäimellä johtajat olivat samaa mieltä. Näillä retorisisilla argumenteillahan Reagan juuri perusteli SDI:n välttämättömyyttä.

SDI:ssä oli lisäksi useita epävarmuustekijöitä. Vaikka Reagan tarjosi porkkanana tieteellistä yhteistyötä neuvostotiedemiesten kanssa järjestelmän kehittämisessä,

olisi epäselvää, kenellä / keillä olisi pääsy ns. käyttökoodeihin järjestelmässä? Jos kerran toisaalta SDI:n piti osaltaan saattaa Yhdysvallat pois aseteknologisen kilpailun paitsiosta, miksi olisi tässä valossa uskottavaa antaa ns. avaimet myös Neuvostoliitolle järjestelmään? 1980-luvulla Reagan ei kuitenkaan tuonut esiin mitään muita maita Neuvostoliiton lisäksi, keiden aiheuttamaa uhkaa vastaan siinä tapauksessa järjestelmä voisi olla perusteltua rakentaa. Tämä on myös retorisesti hyvin vaikea ongelma eikä SDI missään vaiheessa saanutkaan jakamatonta tukea ja luottamusta juuri miltään yleisöltä.

5. Televisiopuhe kansakunnalle, Washington D.C. 26.2.1986

Televisiopuheessaan kansakunnalle Washington D.C:ssä 26.2.1986 kansallista turvallisuutta koskien presidentti Reagan korosti voiman merkitystä rauhan ja va-
kauden ainoana takeena. ”Meidän pitää muistaa missä tilanteessa olimme viisi vuotta sitten. Turhautuminen siitä, että asiat eivät olleet hallinnassa, länsi oli heikentynyt ja vihollisemme vahvistuneet. Kyse ei ollut ainoastaan Neuvostoliiton Afganistanin miehityksestä tai Iranin panttivankikriisistä, vaan että liittolaismaamme eivät enää luottaneet meihin. Esimerkiksi Afganistanin hyökkäystä pelkäävä Pakistan epäili kykyämme auttaa tarvittaessa. Puolustusbudjetin leikkaaminen sekä joukkojen värväysongelmat aiheuttivat Pentagonin kauhuskenaarioita, joissa sekä maa; -meri; -että ilmavoimamme olisivat taistelukyvyttömiä.”

Reagan kritisoi voimakkaasti SALT II-sopimusta sanoen tämän olevan yksipuolinen amerikkalaisten etuja vahingoittava ja antoi mahdollisuuden Neuvostoliitolle huijata samalla kun se kasvatti omaa ydinasearsenaaliaan. Kun presidentti Carter joutui lakkauttamaan sopimuksen senaatin demokraattijohtajien kieltäytyttyä ratifioimasta sitä, Yhdysvallat jäi vaille strategiaa, miten kontrolloida ydinaseiden leviämistä. Reagan korosti, että heti virkaan tultuaan hänen hallintonsa tiesi, mitä piti tehdä. Pitkä ketju hallituksia oli kaatunut kommunistisen blokin tiellä, kuten Kamputsea, Laos, Etelä-Vietnam, jonka seurauksena Neuvostoliiton asema Etelä-Kiinan merellä vahvistui. Afganistaniin tunkeutumisen kautta Neuvostoliitto pyrki pääsemään Persianlahdelle asti. Kommunistien valtaantulot Etelä-Jemenissä ja Etiopiassa vahvistivat Neuvostoliiton asemaa Punaisella merellä, samoin Mosambikin ja Angolan neuvostomyönteiset hallitukset pönkittivät sen asemaa eteläisessä Afrikassa. Lisäksi Grenada ja Nicaragua luovuttivat Neuvostoliitolle kaksi uut-

taa sillanpääasemaa aivan Yhdysvaltain läheisyydestä. Hän korosti hallintonsa aikovat palauttaa puolustuskyvyn uskottavuuden sekä vahvistaa armeijan moraalina ja itseluottamuksen. Hän korosti Euroopan Nato-liittolaisten yksituumaisuutta tukea amerikkalaisten Pershing-torjuntaohjusten sijoittamista Eurooppaan Neuvostoliiton SS-20 ohjusten vastapainoksi. Neuvostoliiton dominanssin leviäminen ja vahvistuminen piti pysäyttää päättäväisesti. (Reagan 1988, 189 - 193)

”Asevoimien kaluston uusiminen on osa tätä, tämä sisältää mm. MX-ohjusten, Trident-sukellusveneiden, B-1 ja Stealth-pommikoneiden hankinnat. 1981 jälkeen puolustusmenot ovat nousseet 14% vuosivauhtia ja kahtena viime vuonna kustannukset ovat laskeneet alle yhden prosentin. On tehty merkittäviä säästöjä. Jokainen F-18 hävittäjä maksaa neljä miljoonaa dollaria vähemmän kuin vuonna 1981. Lisäksi SDI- ohjelma (Strategic Defence Initiative) (Tähtien Sota) hanke on menossa eteenpäin.”

Reagan perusteli hankkeen välttämättömyyttä tarpeella rakentaa kyky ohjusten tuhoamiseen ihmisten sijasta. Mikäli Neuvostoliitolla on halua hyväksyä aloite ydinaseiden vähentämisestä, se on olemassa jo valmiina. 1970 - 1985 välillä Neuvostoliitto sijoitti 5 miljardia dollaria Yhdysvaltoja enemmän asevarusteluun ja rakensi kolme kertaa enemmän strategisia ohjuksia. ”On odotettavissa, että Neuvostoliitto panostaa lähivuosina sekä määrään että laatuun omassa asevarusteluunsa. Oletamme, että seuraavan viiden vuoden kuluessa he aikovat sijoittaa aseisiin 40 sukellusvenettä, 500 uutta ballistista ohjusta ja 18000 uutta panssariväenavausta. Oma viiden vuoden ohjelmani puolustusbudjettiin ylläpitää sitouksemme jälleenrakentaa Yhdysvaltoja ja olen tyytyväinen, että puolustusministeri Weinberger on panostanut ohjelman kehittämisen puolesta kaikella kyvyllään ja päättävyydellään. Mutta nämä eivät silti poista ydinkysymystä, joka kuuluu: Onko meillä todella varaa tehdä vähemmän kuin mitä olen ehdottanut?” Yhdysvallat kulluttaa asejärjestelmiin ja tutkimukseen 2,6% bruttokansantuotteesta, Neuvostoliitto 11% omastaan. Mutta kyse ei ole ainoastaan heidän valtavasta numeraalisesta asevarustelustaan, vaan bruttaalista ulkopolitiikasta heikompia valtioita kohtaan, kuten esimerkiksi interventiot Afganistanissa, Puolassa, Tšekkoslovakiassa ja Kuubassa todistavat. Nyt kun neuvostoliittolaiset on saatu neuvottelupöydän ääreen, emme saa heikentää neuvottelijoidemme asemaa, mitä valitettavasti osa kongressin jäsenistä on jo tehnyt. Lakkauttamalla satelliittijärjestelmän testejä-

me, kongressi ei ainoastaan suojaa Neuvostoliiton monopolia, vaan se myös takaa heille käsityksen, ettei heidän kannata neuvotella.” (Reagan 1988, 189 - 193)

”Puolustusohjelmamme pitää perustua seuraaville periaatteille:” Ensinnäkin, meidän pitää olla viisaita sen suhteen, mitä rakennamme. Emme halua kopioida kaikkea mitä Neuvostoliitto tekee, emme halua kilpailla heidän säännöillään. Tehtävämme on vahvistaa turvallisuuttamme käyttämällä ja hyödyntämällä oman vapaan yhteiskuntamme vahvuuksia. Jos ajattelemme tarpeeksi älykkäästi, meidän ei tarvitse ajatella niin suuria. Meidän ei tarvitse tehdä työtämme suurilla numeroilla ja raakaa voimaa käyttämällä. Meidän ei tarvitse kasvattaa joukkojemme lukumäärää nykyisestä kahdesta miljoonasta vastapuolen viiteen miljoonaan, niin kauan kuin sotilaillamme on tarvittavat välineet rauhan ylläpitämiseen. Meillä ei tarvitse olla yhtä monta panssarivaunua kuin vastapuolella, niin kauan kuin meillä on ajan tasalla olevat panssarintorjunta-aseet.

Innovaatio on etumme. Esimerkiksi: edistysaskeleet lentokoneiden ja risteilyohjusten kehittämisessä neuvostotutkilta näkymättömissä voivat neutraloida valtavan ilmapuolustusjärjestelmän, josta Neuvostoliitto ja muutamat tämän satelliittimaisista ovat riippuvaisia. Mutta innovaatio ja suunnitelmat eivät yksinään riitä, kehitys pitää tapahtua kentällä. Jos budjettia leikataan, emme voi tehdä kumpaakaan. Toiseksi, meidän pitää vahvistaa liittolaismaitamme tehokkaammalla sotilasasiantuntijayhteistyöllä ja tietojen vaihdolla. Kolmanneksi, milloin puolustusreformoja tarvitaan, me aiomme jatkaa niitä. Strategiamme neljäs elementti on alentaa Yhdysvaltojen riippuvuutta ydinaseista. Olette kuulleet minun puhuvan SDI-järjestelmästä, joka yhdessä päivässä voisi vapauttaa meidät ydinterrorin uhasta. Olisi mieletöntä meiltä olla kehittämästä ohjelmaamme samaan aikaan, kun Neuvostoliitto on panostanut 20 vuotta heidän omaan ohjelmaansa. Emme saa unohtaa, että ainoa toimintakuntoinen ohjuspuolustusjärjestelmä suojaa tällä hetkellä Neuvostoliiton pääkaupunkia, ei Yhdysvaltain. Mutta sillä aikaa kun SDI on pitkän tähtäimen tavoitteena, meidän pitää keskittyä myös nykypäivään.

Liian pitkään ydinaseisiin perustuva pelote on ollut meidän ja liittolaistemme puolustuksen perustana. Meidän pitää vapautua tästä ajattelusta, tavoitteemme pitää olla rakentaa riittävä pelota ja vastaiskukyky ilman ydinaseita. NykYTEknologia mahdollistaa panssarikolonnan tuhoamisen 190 kilometrin etäisyydeltä ilman

ydinaseita. Tämä teknologia saattaa olla ensimmäinen kustannustehokas perinteinen puolustus sodanjälkeisessä historiassa puna-armeijan uhkaa vastaan. Jos epäonnistumme joukkojemme varustamisessa näillä modernisoiduilla järjestelmillä, lisäämme samalla todennäköisyyttä joutua turvautumaan jonain päivänä ydinaseisiin. Olen pitänyt yllä pyrkimyksiämme nyt, meillä on paras mahdollisuus vuosikymmeniin rakentaa turvallinen rauha. Siksi tapasin pääsihteeri Gorbatšovin viime vuonna ja tästä syystä jatkamme edelleen keskusteluja Neuvostoliiton kanssa tänä päivänä. Haluamme rakentaa rauhallisemman maailman ja vähentää aseistusta. Haluamme sopimuksia, jotka todella vähentävät ydinkonfliktin riskiä. Olemme nopeasti yhdistyneet viiden viime vuoden aikana, älkäämme nyt horjuko. Ylläpitäkäämme samaa tasoa kansallisista voimavaroistamme, yhtenäisyydestä ja tarkoituksesta, joka on tuonut Neuvostoliiton kanssamme samaan neuvottelupöytään ydinriskin alentamisesta ja vakaan rauhan rakentamisesta. (Reagan 1988, 193 - 195)

Puhe on suunnattu kansakunnalle ja se on lähinnä katsauksenomainen selonteko vallitsevasta tilanteesta. Johdonmukaisena jatkeena edellisille puheille Reagan arvostelee liennytyä ja SALT -sopimuksia sekä maalaa Neuvostoliitosta uhkakuva koko ajan laajentuvana suurvaltana. Retorisesti puhuja ottaa vastapelurin laajentumisen keskeiseksi argumentiksi oman sotilaallisen modernisaatio-ohjelman perusteluksi. Samoin tilastolliset luvut ovat vakuuttavia, kun niitä kerrotaan, mutta niiden takana voi olla vääristynyt kuva todellisuudesta, vaikka luvut itsessään olisivatkin oikeita ja paikkansa pitäviä. Vapaus on jälleen arvo, johon Reagan vetoaa älykkyyden ohella. Reagan nostaa esiin aseteknologisen innovaation, joka edustaa älykästä kehitystyötä. Retorisesti puhuja linkittää vapauden ja älykkyyden keskenään, eli tällä argumentilla on sidoksellinen merkitys. Analogiana voidaan nähdä vapaus, joka tuottaa älykkyyttä, joka puolestaan edelleen tuottaa edistysaskeleita asejärjestelmien kehittämisessä. Kansallinen yhtenäisyys on myös myyttinen amerikkalainen arvo, johon presidentti vetoaa puheensa loppuun. Reagan oli suosittu presidentti juuri ennen kaikkea verrattoman kansaa yhdistävän retoriikkansa ansiosta ja tässä hän esimerkkinä käyttää tätä termiä. Oltuaan viisi vuotta virassa hän voi argumentoida tavoitteidensa puolesta juuri ns. vanhempana valtiomiehenä, kansakuntaa yhdistävänä johtajana ja suunnannäyttäjänä.

6. Televisiopuhe Amerikan ja Neuvostoliiton kansakunnille INF- sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen, Washington D.C. 8.12.1987

“Tänään, minä Yhdysvaltain puolesta ja pääsihteeri Gorbatšov Neuvostoliiton puolesta olemme allekirjoittaneet sopimuksen, joka ensimmäistä kertaa poistaa kokonaisen sarjan ydinaseitamme. Olemme tehneet historiaa. Monet suhtautuivat skeptisesti tämän sopimuksen syntyyn, mutta lopulta me onnistuimme siinä.”

(Reagan 1988, 282)

Reagan oli luottavainen kyseisenä päivänä sopimuksen edistysellisyyteen ja merkitykseen. Reagan piti ennen sopimuksen allekirjoitusseremoniaa edeltänyttä keskusteluaan Gorbatšovin kanssa antoisaksi ja hyödylliseksi. He keskustelivat mm. ihmisoikeuksista, joita Gorbatšovin mielestä amerikkalaisilla oli tuolloin vähemmän kuin neuvostoliittolaisilla. (Brinkley, 2007, 555)

Puhe on suunnattu sekä kotimaiselle että ulkomaiselle yleisölle, jota edellinen puhe ennen kokousta lähinnä pohjusti. Tässä kategoriassa olen luokitellut sen kotimaiselle yleisölle suunnatuksi, koska presidentin on tärkeintä saavuttaa kannatusaan kotimaassaan valtansa vahvistamiseksi. Sopimusta ennen amerikkalaisten oli hyvä tietää, mitä oli odotettavissa. Sopimuksen jälkeen oli ainoastaan syytä juhlistaa tätä pitkään valmisteltua edistysaskelta. Puhe ei sisällä mitään merkittäviä retorisia välineitä. Tärkein viesti puheessa oli, että nyt on tehty historiaa. Jokainen Yhdysvaltain presidentti haluaisi jäädä historiaan tehtyään jotakin positiivisesti merkittävää ja Reaganille INF-sopimus 1987 oli eittämättä tärkein ja kiistaton yksittäinen virstanpylväs hänen presidenttikaudellaan. Tällä sopimuksella hän sai puumerkkinsä 1900-luvun presidenttien sarjaan, jotka olivat tehneet aseriisuntasopimuksia Neuvostoliiton kanssa. Edelliset olivat hänen puheissaan paljolti kritisoimansa 1970-luvun ”liennyttäjät” Richard Nixon ja James Carter. Reagan jättää sanomatta myös luonnollisesti sen, mitä jäi saavuttamatta eli strategisten ydinaseiden vähentämisen puoleen. Tämä oli esillä neuvotteluissa Geneven kokouksesta asti parin vuoden ajan, mutta erimielisyys SDI:stä lopullisesti esti myös tästä asiasta sopimukseen pääsyn.

Mieluummin kuin yrittää epätoivoisesti kilpailla Yhdysvaltain kanssa, Gorbatšov halusi määritellä uhat uudella tavalla ja tehdä maan heikkoudesta hyveen. Marginaaliset lisäykset ydinaseissa eivät merkittävästi nostaisi toisen maan ylivoimaa

tällä tasolla, joten siksi INF- neuvottelu oli myös kannattava Gorbatšoville, vaikka Neuvostoliitto joutuikin hävittämään nelinkertaisen määrän taistelukärkiä Yhdysvaltoihin verrattuna. Sotilaallinen tasapaino oli Gorbatšovin uudessa strategiassa vain yksi ulkopolitiikan osa eikä enää ainoa painopiste aiemman politiikan tapaan, tämä oli merkittävä muutos. Ilman tätä muutosta sopimukseen tuskin olisi koskaan päästy. Vastaavasti Reaganin näkökulmasta tärkeä saavutus oli se, että INF-sopimuksessa kirjatut ehdot olivat pitkälti samoja kuin hänen alun perin marraskuussa 1981 ehdottamansa seikat. Mikäli sopimusperusta olisi ollut erilainen, rajoitukset Neuvostoliiton asevoimiin olisivat olleet suppeammat. Esimerkiksi jos Yhdysvallat olisi 1983 hyväksynyt rajallisen SS-20 ohjusten sijoittamisen vastineena Naton asettamille keskimatkan ohjuksille, edellytykset tämän ohjusluokan rajoittamiselle olisivat olleet heikkommat. (SPIRI Yearbook 1987, 329)

Reagan piti lupauksensa kehittää yhteistyön muotoja. Ensimmäistä kertaa maat pääsivät sopuun konkreettisesti asemäärien vähentämisestä, ei ainoastaan rajoittamisesta. Sopimuksen takeeksi rakennettiin tiukat ja toimivat valvontamekanismit molemmin puolin. Neuvostoliiton asteittaiset kehitysaskleet ihmisoikeusasioissa ja yhteiskunnan avautumisessa ovat silti pitkälti maan sisäisiä asioita, eikä niitä voida laskea Reaganin ansioksi. Kuitenkin pitää muistaa, että riippumatta siitä, mitä presidentti asettaa tavoitteekseen, usein hallinto kompuroi käytännön politiikan toteuttamisessa enemmän tai vähemmän. Esimerkiksi Reaganin neuvostosuhteissa oli paljon vastoinkäymisiä onnistumisten lisäksi. Reykjavikin huippukokous oli esimerkki huonosta valmistautumisesta keskinäisen viestinnän suhteen, raporteja amerikkalaisten aloitteista kirjoitettiin yön pikkutunneilla eikä ennen loppulausunnon julkistamista ollut kuultu edustajainhuoneen asevoimista vastaavaa komiteaa lainkaan. Samoin käytännön neuvotteluissa syntyi ristiriitoja, neuvottelijat esittivät mm. yhdessä vaiheessa niin tiukkoja tarkastusmenetelmiä, että jopa kotikentällä teollisuuden edustajat ja Pentagon karsastivat näitä. Nopeasti saavutettu melko tiukka sopimus valvontamekanismeista aiheutti myös ristiriitoja ja väärintulkintoja. (Bermann 1990, 84 - 86) INF- neuvotteluista jäi sopimukseen kuitenkin avoimia kysymyksiä, kuten Neuvostoliiton Aasian puoleisten INF - aseiden, lähinnä IRBM -ohjusten tulevaisuus sekä molemminpuolinen lyhyen matkan ohjuksia (alle 1000 km kantomatalla) koskeva erimielisyys. Jos nämä olisi jäädytetty tuolloin vallitsevalle tasolle, tämä olisi suosinut Neuvostoliittoa,

jos taas olisi määrätty yläraja, Yhdysvallat olisi voinut rakentaa näitä lisää.
(SIPRI Yearbook 1987, 329)

6.2.2 Ulkomaiselle yleisölle suunnatut puheet

1. Ensimmäinen puhe tiedotusvälineille 29.1.1981

”En tiedä yhtään neuvostojohtajaa, joka ei olisi useammin kuin kerran toistanut heidän valtionsa tärkeimmän päämäärän olevan kommunistisen maailmanvallankumouksen edistäminen. Tämä syy on heidän mukaansa tärkein motiivi, jonka he tunnustavat ainoaksi oikeaksi moraaliksi ja oman toimintansa oikeuttajaksi. Tämä tarkoittaa, että he varaavat näin samalla itselleen oikeuden valehdella, huijata ja määrätä mikä on moraalista ja mikä ei. Operoimme täysin erilaisilla standardeilla, minusta kun heidän kanssaan käydään kauppaa, esimerkiksi liennytysolempiikkaa, tämä tulisi pitää mielessä. Keskusteluissanne ydinaseiden käytön jäädyttämisestä kehotan teitä olemaan tietoisia ylpeyden houkutuksesta, tämä houkutus kannustaa teitä innokkaasti julistamaan olevanne kaiken yläpuolella, leimaamaan molemmat osapuolet yhtä lailla syyllisiksi ja olemaan välittämättä historian tosiseikoista, aggressiivisen pahan valtakunnan mielihaluista ja halusta kutsua asevarustelukilpaa suureksi väärinymmärrykseksi. Näin samalla pyritte siirtämään itsenne pois hyvän ja pahan välisestä kamppailusta, hyvän ja paholaisen välisestä kilpailusta (McCormick 1998, 153)

Reagan pyrki tekemään selväksi oman linjansa heti kautensa alussa, mitä hän ajatteli Neuvostoliitosta ja miten hän suhtautui vastapuoleen julkisesti. Tämä puhe oli suunnattu ensisijaisesti amerikkalaiselle medialle ja se oli lähinnä kamppailua viitekehyksistä retorisen pakottamisen mallin mukaan. Toisin kuin virkaanastujaispuhe, tämä vetosi realismiin lisäksi myös tunteisiin eli yleisön päätökseen. Reagan pyrki ottamaan omalta osaltaan haltuunsa kamppailua viitekehyksestä eli tässä tapauksessa moraalista, määrittämällä mikä on moraalista ja mikä epämoraalista sekä identifioimaan Yhdysvaltoja ja Neuvostoliittoa näihin muotteihin. Reagan pyrkii saamaan yleisön hyväksynnän premissilleen amerikkalaisen moraalin ylemyydestä neuvostoliittolaiseen nähden ja tämä on hyvin perusteltu taktiikka ns. kotikentällä. Reagan oli aina vastustanut liennytysolempiikkaa 1970-luvulta lähtien, joten tämä puhe oli hyvin linjassa tämän politiikan kanssa. Puhe vetosi lähinnä historiaan viittaamalla myös entisiin neuvostojohtajiin ennen Brežneviä. Tämä puhe

pyrkii siirtämään sidosmuotoisesti premissin hyväksynnän myös johtopäätöksen hyväksymiseen, eli toisin sanoen jos yleisö hyväksyy esitetyn väitteen todeksi entisistä neuvostojohtajista, johtopäätöksen mukaan myös Brežnev edustaa tätä samaa linjaa. Negaation kautta Reagan pyrkii luomaan mielikuvan, mitä on amerikkalainen moraalinen vastapuoleen nähden. Julius Caesarin ajoista tuttu käsite ”Tarkoitus pyhittää keinon” on tässä väline vastapuolen toimia kuvattaessa.

Reagan käyttää puheessaan retorista erottamistekniikkaa leimaamalla hyvin selvästi hyvän ja pahan erillisiksi tekijöiksi tässä puheessaan. Puhe on kamppailua viitekehyksistä parhaimmillaan ja kiihkeimmillään, puhuja yrittää hankkia yleisön hyväksyntää väitteilleen negaation kautta. Retorisessa kamppailussa kumpikin osapuoli pyrkii ns. objektiivisen tuomarin asemaan, ikään kuin irrottautumaan yksipuolisesta kiistelystä ja vastapuolen syyttämisestä ja asettautumaan riitojen yläpuolelle. Koska Neuvostoliitto omissa kannanotoissaan oli aiemmin pyrkinyt juuri tähän, Reaganin piti heti reagoida tähän ja vastata terävästi.

Neuvostoliiton johto käytti omissa kommenteissaan myös melko jyrkkiä ilmaisuja Reaganin hallinnosta, joten tämä on yksi vastaus näihin väitteisiin. Puhuja käyttää harvinaisempia termejä, kuten ylpeys ja väärinymmärrys. Tämä puhe on selvä keppi-taktiikan osio ja vetoaa ensisijaisesti yleisön tunteisiin. Lisäksi Reagan esittää epäsuoran, mutta selvän syytöksen vastapuolelle asevarustelukilvan perusteista.

2. Televisioitu Uuden Vuoden puhe Neuvostoliiton kansalle, Washington D.C. 1.1.1986

”Kuukausi sitten tapasimme pääsihteerin Gorbatšovin kanssa Genevessä. Mielestäni onnistuimme saamaan aikaan uuden, entistä paremman aikakauden maiden välisissä suhteissa. Silti paljon on vielä tehtävää. Amerikan kansan puolesta toivotan hyvää ja tervettä Uutta Vuotta. Tehkäämme yhdessä tästä rauhan vuosi.”(Reagan 1988, 279 - 281)

Puhe on suunnattu Neuvostoliiton kansalle, mikä on hyvin tärkeä muutos ja signaali Reaganin hallinnon suhtautumisessa vastapeliinsä. Tämä on retorinen innovaatio, jolla Reagan pyrkii tekemään uuden aluevaltauksen, saavuttamaan ainakin jossain määrin moraalista uskottavuutta myös vastustajan silmissä. Reagan oli

aidosti kiinnostunut näkemään, miten Neuvostoliitossa tavallisen kansan arki sujuu ja tapaamaan näitä tavallisiakin ihmisiä. Hän oli kiinnostunut näkemään, millaisia eroja mahdollisesti olisi hänen jyrkästi paheksumansa ja arvostelemansa valtiomallin johdon ja tämän kansalaisyhteiskunnan välillä. Julkisesti Reagan vakuutti rauhantahtoisuuttaan neuvostokansalaisille, mutta neuvottelustrategisena siirtona tämä voidaan nähdä pyrkimyksenä lyödä ns. kiilaa vastapelurin johdon ja kansalaisyhteiskunnan välille. On tärkeä huomata, että ilman Gorbatšovin uutta avoimuutta puheen välitys Neuvostoliittoon ei olisi edes onnistunut. Mikäli puhuja saavuttaisi uskottavuutta ja legitimaatiota Neuvostoliiton kansan silmissä, hänen neuvotteluedellytyksensä maan johdon kanssa olisivat paremmalla pohjalla. Reagan tiesi luonnollisesti hyvin, ettei Neuvostoliitto ollut missään määrin edustuksellinen demokratia, eivätkä maan johtajat olleet kansansa valitsemia, kuten hän itse esimerkiksi oli, mutta pyrkimys silti muuttamaan maata läheisemmäksi ja ymmärrettävämmäksi tuki näitä pyrkimyksiä.

3. Puhe Länsi-Euroopan valtioille, Washington D.C. 4.11.1987

Eurooppaan suunnatussa puheessaan Worldnetin ja Voice of America-satelliittikanavien kautta 4.11.1987 Reagan käsitteli Neuvostoliittoa ja aseistariisuntakysymyksiä.

” Vuonna 1977 Neuvostoliitto sijoitti ensimmäiset SS-20- ohjuksensa. Tämä kolmitaistelukärkinen ase voi osua mihin tahansa Euroopassa ja suurimmassa osassa Aasiaa. Vaikka Natolla ei ole ollut vastaavaa asetta, Neuvostoliiton INF- ohjusten määrä on kolminkertaistunut 300 kappaleesta yli 900 taistelukärkeen. Olimme todistamassa voimatasapainon järkkymistä ja turvallisuuskuilun kasvamista Euroopan ja Yhdysvaltain välillä. Mutta me toimimme silti. Joulukuussa 1979 länsimaiden johtajat päätöksen ns. kahden raiteen lähestymistavasta. Ensiksikin Yhdysvallat neuvottelee Neuvostoliiton kanssa pyrkimyksenään saada heitä lakkauttamaan uusien ohjusten sijoittaminen ja toiseksi, niin pitkään kuin Neuvostoliitto jatkaa samalla kurssilla ja pitää ohjuksensa paikoillaan, Nato tulee sijoittamaan Eurooppaan rajatun määrän Pershing II- ohjuksia ja maasta laukaistavia risteilyohjuksia. Suunnitelmamme riippui tarkoituksemme päättäväisyydestä ja kyvystä viedä loppuun prosessi huomattavan kovan paineenkin alla. Tämä onnistui. Jos ydinilmas- ton ja yksipuolisen aseistariisunnan protestoitijat olisivat voittaneet, Eurooppa olisi

nyt tuomittu elämään Neuvostoliiton ydinaseilla varustetun INF -ohjusarsenaalin varjossa.

Kaukonäköisyys ja poliittisten johtajien rohkeus ovat nyt mahdollistaneet saavuttaa historiallinen sopimus, joka poistaa keskimatkan ohjukset planeettamme kasvoilta. Nyt hahmottelemamme sopimus perustuu ehdotukseen, jonka mukaan Yhdysvallat, konsultoiden täysin liittolaisiaan edistää vuoden 1981 nollaratkaisua. Suunnitelma velvoittaa Neuvostoliiton poistamaan ydinkärkiä neljä kertaa Yhdysvaltoja enemmän. Ei siis ainoastaan SS-20 ja SS-4-ohjuksia, vaan myös lyhyen kantaman SS-12 ja SS-23- ohjuksia. Tämä tulee olemaan historian ensimmäinen molemminpuolinen ydinasearsenaalin alentamissopimus. Lisäksi, lyhyen kantaman neuvosto-ohjukset, jotka poistetaan ja eliminoidaan, sisältävät myös kemiallisia ja perinteisiä taistelukärkiä ydinkärkien lisäksi. Haluan korostaa, että tämä neuvotteluprosessi ja sen tulos perustuvat kylmäpäiselle realismille, kovalle yrittämiselle ja päättäväsille periaatteille. Haluan vakuuttaa teille, etten allekirjoita mitään liittoutuman pitkän tähtäimen etujen vastaista sopimusta. Neuvostoliitolla on kyseenalainen ennätys aiempien sopimusten pitämisestä. Koska mikään sopimus ei takaa täysin pitävää valvontaa ja sopimuksen täytäntöönpanon kontrollia. Aserajoitussopimus takaa jatkossakin pelotteemme luotettavuuden, sekä ydin-että perinteisten aseiden sektorilla.” (Reagan 1988, 254 - 256)

” Olemme neuvotelleet Neuvostoliiton kanssa myös mahdollisista strategisten asekantojemme leikkauksista, mitkä ovat meille tärkeä prioriteetti. Tässäkin suhteessa keskeinen ehdotuksemme on supistaa nykyiset asearsenaalit puoleen. Huomattavaa edistystä on tapahtunut ja lisäedistystä on odotettavissa, mikäli Neuvostoliiton joustavuus on ilmeistä. Silti ei ole missään määrin hyväksyttävissä, että Neuvostoliiton taktiikkana on pyrkiä kytkemään nämä rajoitukset toimii, jotka merkitsisivät SDI-ohjelman lamautumista. Me emme neuvottele SDI:stä, joka tarjoaa lupauksen paremmasta rauhasta molemmille osapuolille ja vähentää olennaisesti tarvetta käyttää hyökkäysaseita. Meidän ei pidä jättää huomiotta, että neuvostoliittolaiset itse ovat kuluttaneet miljardeja omaan strategiseen puolustukseensa.”(Reagan 1988, 256)

” Olemme kuulleet puhuttavan paljon viime aikojen uudistuksista Neuvostoliitossa. Glasnostin on kerrottu aloittavan uuden aikakauden. Kuka ei voisi toivoa näi-

den tavoitteiden toteutuvan, mutta onko optimismi perusteltua? Terve järki joka tapauksessa sanelee meille mitä havaitsemme todellisista muutoksista heidän käyttäytymisessään - toiminta, eivätkä puheet määrittelevät lopulta sen mikä on totta ja mikä kuvitelmaa. Seuraamme esimerkiksi ihmisoikeuksien toteutumista heidän omassa maassaan. Olisi vaikea uskoa, että maa joka murtaa omilta kansalaisiltaan mahdollisuuden vapauteen, noudattaisi myöskään kansainvälisiä sopimuksia. Tänä vuonna monet ihmiset, muutamat hyvin kuuluisatkin ovat saaneet luvan poistua Neuvostoliitosta. Tämä on saattanut monia hajonneita perheitä yhteen. Meidän tulee muistaa, että maastamuuton kieltäminen on ollut vain pieni osa neuvostosortovallan rakennetta. Oikeus puhua, harjoittaa uskontoa ja kirjoittaa sekä julkaista vapaasti ovat perustekijöitä. Samoin poliittisten vankien mielisairaaloihin lähettämisen lopettaminen ja todellisen poliittisen opposition toiminnan salliminen ovat vapauden edellytyksiä. (Reagan 1988, 256)

”Joka tapauksessa, nyt saattaa olla tilaisuus todelliseen muutokseen. Pääsihteeri Gorbatšov on hyväksynyt kutsuni saapua Washingtoniin huippukokoukseen joulukuun alussa. Keskustelemme kahden kesken laajalti asioista, joista aiemmin jo kerroin teille. Odotan, että voimme kokouksen päätteeksi allekirjoittaa sopimuksen koskien Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton keskimatkan ydinohjusten rajoittamista (INF -sopimus). Joka tapauksessa, riippumatta siitä syntyykö tätä sopimusta vai ei, Yhdysvaltain sitoutuminen Nato-liittolaistensa turvallisuuden takaamiseen tulee pysymään jakamattomana. Kenellekään ei ole pelkoa, että jotenkin luisaisimme tästä tai että pelotevoimamme heikkenisi. Yli 300 000 amerikkalaisotilasta Euroopan mantereella sekä vakaa ydinpelotteemme takaavat tämän. Keskinäinen siteemme tulee vahvistumaan, ei heikkenemään tämän menestyksen myötä. Historiallinen ydinaseiden rajoittaminen tulee osoittamaan oikeaksi liittouman vahvistumisen, yhtenäisyyden ja päättäväisyyden. Liittokunta on toteuttanut ohjelmaa luotettavan pelotevoiman vahvistamiseksi pitkällä tähtäimellä. Tämä on syy, miksi tärkeimmät aloitteemme pyrkivät päivittämään Naton perinteistä vahvuutta. Olemme nyt 18 vuoden yksipuolisen pidättäytymisen jälkeen taas tehneet merkittäviä parannuksia näihin asevarastoihimme. Neuvostoliitto luonnollisesti omistaa edelleen maailman suurimmat kemikaalisten aseiden varastot. Etsimme silti neuvotteluratkaisuja myös koskien kemikaalisia ja perinteisiä aseita INF - neuvottelujen yhteydessä. 1984 Yhdysvallat ehdotti liittolaistensa tukemana teho-

kasta kemiallisten aseiden kieltävään sopimusta. Neuvottelemme lisäksi molemminpuolisen aseistuksen rajoittamisesta Keski-Euroopassa ns. (MBFR-neuvottelut). Samanaikaisesti Wienissä alustava sopimus idän ja lännen välillä etsii mandaattia uusille neuvotteluille mannertenvälistä vakautta tavoitellen aina Atlantilta Ural-vuorille. (Reagan 1988, 258 - 259)

Puhe oli suunnattu kotimaiselle yleisölle ja oli hyvin pragmaattisia argumentteja käyttävä ja näihin nojautuva. Puhe esitetään kuukausi ennen Washingtonin huipukokousta, joten Reagan ei halua julistaa sopimusta vielä varmaksi, vaikka epäilemättä kulissee neuvoteltu ja valmisteltu sopimus oli jo tuossa vaiheessa varma. Retorisesti puheessa ei ole suuria latauksia eikä merkittäviä uusia innovaatioita, joilla pyrittäisiin valtaamaan alaa. Puhe on rakennettu siten, että se ensisijaisesti pyrkii vastaamaan Länsi-Euroopan valtioiden huoleen vallitsevan kehityksen suuntaviivoista suurvaltojen välillä. Reagan toi esiin tinkimättömyytensä SDI:n suhteen, minkä oli tarkoitus luoda kuvaa päämäärätietoisesta presidentistä ja samalla pyrkiä vakuuttamaan Nato-liittolaisia tämän mahdollisista hyödyistä. Hän myös edelleen kehuu Neuvostoliitossa alkaneita uudistuksia, mutta muistuttaa monista eri kansalaisvapauksista, joita pitäisi vielä erityisesti huomioida. Tässä suhteessa puhe tavallaan sekaantuu selvästi Neuvostoliiton sisäisiin asioihin, Reagan ikään kuin neuvoo ja opettaa, mitä vastapuolen tulisi tehdä päästäkseen ”salonkikelpoiseksi”.

6.3 Presidentti Reaganin ulkomailla suoraan yleisölle pidetyt puheet

1. Iso-Britannian parlamentissa pidetty puhe 8.6.1982

Puheessaan Lontoossa Reagan puhui demokratian rakenteiden vaalimisesta ja vahvistamisesta. Reagan ylistää Sir Winston Churchillin merkitystä Iso-Britannian sodanaikaisena pääministerinä ja kansaa vahvasti yhdistäneenä suurena valtiomiehenä. Churchill osasi Reaganin mukaan katsoa tulevaisuuteen menneisyyttä hyödyntäen. Reagan kertoi aikomuksestaan samassa kuussa käynnistää START-neuvottelut globaalin ydinuhan torjumiseksi. ”Näemme tänä päivänä ydinaseita vastustavia mielenosoituksia, tuomiopäivän ennustuksia ja aseistariisuntaa jossa lännen pitää tahtomattaan olla mukana. Samalla aikaa näemme kumouksellisia totalitaristisia voimia hyökkäämässä ihmishenkien kimppuun. Mikä siis on suunnamme? Pitääkö vapauden kuihtua hiljaisen hitaasti turruttavan totalitaristisen pa-

holaisen tieltä? Churchill kieltäytyi hyväksymästä sodan välttämättömyyttä, vaikka tämä olisi näyttänyt ilmeiseltä. Hän ei uskonut venäläisten haluavan sotaa, vaan sodan hedelmiä itselleen ja epämääräistä omien rajojensa ja oppiensa laajentamista. Tänä päivänä meidän pitää keskittyä sodan estämiseen sekä vapauden ja demokratian vahvistamiseen kaikissa maissa.”

Puhe on suunnattu Yhdysvaltain tärkeimmän Euroopan liittolaisen parlamentille. Reagan vetoaa retorisesti Iso-Britannian historiaan ja konservatiivien merkkimieheen Winston Churchilliin. Puhuja pyrkii rakentamaan analogian Iso-Britannian tilanteelle 1930-luvun lopulla, kun Adolf Hitlerin natsi-Saksa alkoi uhata sitä muiden naapurimaiden ohessa. Retoriikkaan rakennettu vihjaus on kuitenkin hie-man kömpelö, koska II maailmansodan tilanne 1980-luvun suurvaltasuhteisiin on hyvinkin erilainen. Pääidea diktatuurin uhasta molemmissa silti tulee selville. Reagan ylistää oman maansa toimintaa ja parjaa vihollista totuttuun tapaan. Juuri neuvostojoukot ovat vapauden ja demokratian vihollisia, kun taas amerikkalaiset ovat ”vapauden ja demokratian asialla” yhdenmukaisesti Reaganin doktriinin opin kanssa sissisodissa kolmannen maailman valtioissa. Reagan tuo esille myös START- neuvottelut, mikä on johdonmukainen linja ns. keppi-porkkana retoriikan puitteissa. Toisessa lauseessa puhuja kovistelee, toisessa tarjoaa sovinnon kättä. (Reagan 1988, 200 - 201)

2. Puhe Irlannin parlamentissa, Dublin 4.6.1984

Puheessaan Irlannin parlamentissa 4.6.1984 Reagan käsitteli ydinkonfliktin riskin alentamista yhtenä keskeisenä osana puhettaan. ”Viidellä eri sektorilla olemme tehneet todellisia aloitteita. Wienissä, länsi käynnisti hankkeen perinteisten aseiden rajoittamiseksi Euroopassa. Samalla viikolla Genevessä varapresidentti George Bush käynnisti aloitteen sopimusluonnoksella kansainvälisestä kemikaalisten aseiden kieltämisestä sodankäynnissä. Näitä aseita on käytetty esimerkiksi Kamputseassa ja Afganistanissa. Tukholmassa olemme tavoitelleet aseriisunkonferenssissa keinoja konfliktien syttymisen ehkäisemiseksi. Genevessä olemme lisäksi käyneet START- ja INF-neuvotteluja. Lisäksi haluamme estää ydinaseiden leviämisen lisäämällä kansainvälisiä suojatoimenpiteitä. Tavoittemme on, että neuvottelut tekisivät aseiden sijoittamisesta tarpeettomia. Vuodesta 1977, kun neuvottelimme emmekä aseistaneet itseämme lisää, Neuvostoliitto sijoitti 370 uut-

ta SS-20 ohjusta uhkaamaan jokaista Euroopan kaupunkia. Samaan aikaan kuitenkin käymme neuvotteluja neuvostoliittolaisten kanssa väärinkäsitysten välttämiseksi ja keinoista, joilla estää vahingossa sodan syttyminen. Tämän asian otin esiin Tukholman konferenssissa 34 osanottajamaan keskuudessa. (Reagan 1988, 212 - 213)

Puhe on suunnattu eurooppalaiselle yleisölle, tärkeää huomioida että Irlanti ei ollut kuitenkaan Naton jäsen, eikä siten Yhdysvaltain sotilasliittokumppani. Tämä selittää myös puhujan eetosta, eli tapaa jolla Reagan yrittää saavuttaa arvostusta ja uskottavuutta sotilaallisesti liittoutumattomassa valtiossa. Puhe on järkeen vetoava ja keskittyy painottamaan aseriisuntaneuvottelujen merkitystä. Puhe syyllistää Neuvostoliittoa melko vähän mainiten tosin kemikaalisten aseiden käytöstä Kamputseassa ja Afganistanissa sekä SS-20 ohjusten sijoittamisen. Tämä on hyvin pragmaattista argumentointia puolueettomassa maassa, jolta on tärkeintä kuitenkin saada yleinen hyväksyntä Yhdysvaltain toteuttamalle ulkopolitiikalle. SS-20 ohjukset olivat todella konkreettinen uhka Yhdysvalloille ja siksi pitkälti koko Reaganin aloittama ulko- ja turvallisuuspolitiikka tähtäsi tämän uhan eliminoimiseen. Tämän Reagan toi esiin monissa muissakin puheissaan juuri SDI-ohjelmankin yhteydessä. Huomattavaa on myös se minkä Reagan jättää sanomatta, eli SDI-ohjelmaan hän ei viittaa sanallakaan, samoin kuin ei myöskään muihin jännitteisiin suurvaltasuhteissa. Tukholman ja Geneven neuvottelut ovat esimerkkejä liittoutumattomien valtioiden isännöimistä kokouksista, joten siksi näiden korostaminen puheessa on tärkeä piilosignaali myös Irlannille. Irlannin on tärkeää myös amerikkalaisten kannalta tuntea kuuluvansa Euroopan Yhteisön jäsenenä samaan läntisten kansojen perheeseen ja Yhdysvaltain ns. suojaavan sateenkaaren alle. Erityisesti koska Yhdysvaltain läheinen transatlanttinen liittolainen Euroopassa on ollut perinteisesti Irlannin naapurimaa Iso-Britannia, johon Yhdysvallat tiivistä suhteitaan Iso-Britannian ja Argentiinan välisen Falklandsaarten sodan yhteydessä 1982. Reaganin ja Iso-Britannian pääministeri Margaret Thatcherin välinen suhde oli myös henkilötasolla hyvin tärkeä, siksi piti huomioida myös pienen ja liittoutumattoman Irlannin merkitys.

3. Puhe Euroopan parlamentissa, Strasbourg 8.5.1985

Puheessaan Euroopan parlamentille Strasbourgissa 8.5.1985 presidentti Reagan käsitteli strategista tasapainoa suurvaltojen välillä.

” 1970-luvun alussa Yhdysvallat menetti ylivoimansa Neuvostoliittoon nähden strategisten ydinaseiden suhteen, jotka olivat hallinneet sodanjälkeistä aikakautta. Euroopassa tämän menetyksen vaikutukset eivät olleet heti nähtävissä, mutta olivat silti kansainvälisesti tunnistettavissa. Neuvostoliitto muuttui vaarallisemmaksi. Ensin maa aloitti vaikutusvaltansa suoran sotilaallisen vahvistamisen Angolassa 1975, tämän jälkeen Etiopiassa, Etelä-Jemenissä, Kamputseassa ja viimeksi Afganistanissa. Tänä päivänä näemme samanlaisia pyrkimyksiä heidän taholtaan hyötyä poliittisesti Keski-Amerikassa olevista alueellisista levottomuuksista. Länsi ei kyennyt tuolloin vastaamaan Neuvostoliiton riskinottohaluun, tällä oli monia syitä, erityisesti Vietnamin sodan kokemusten vaikutukset poliittisilla päättäjillä. Kuten kylmän sodan alkuvaiheessa Neuvostoliiton päätöksenteko pyrki lakkauttamaan Yhdysvaltain strategisen voiman, yhtä lailla 1970-luvun lopun päätökset tukivat Neuvostoliiton vahvistumista pysähtyneeseen länteen nähden. Joku voisi ajatella, että ydinaseylivoiman palauttaminen olisi ratkaisu, mutta itse en näe tätä hyvänä ajatuksena. Emme voi ainaisesti tukeutua pelkästään ydinaseiden turvaan. (Reagan 1988, 233 - 235)

Lyhyellä tähtämellä, meillä ei ole muuta vaihtoehtoa kuin kilpailla Neuvostoliiton kanssa tällä alueella, ennen kaikkea tasapainon saavuttamiseksi. Siksi on olennaista, että Yhdysvallat ylläpitää modernia ja riittävää ydinasekapasiteettia maalla, merellä ja ilmassa. Samoin on tärkeää, että Ranska ja Iso-Britannia samoin ylläpitävät omia ydinasevoimiaan. Neuvostoliitto ei kuitenkaan jaa näkemystämme, joka perustuu ydinasetasapainolle. Se on valinnut tien rikkoakseen tasapainon rakentamalla lisää itselleen ydinaseita ja tämän jälkeen alkaa aseista riisua vastapuolta. Neuvostoliitto on nyt sijoittamassa MIRV-ydinohjuksia toiminta-valmiiksi. Näillä on kyky välttää seurantaa ja jäljittämistä sekä asevalvonnan kautta tehtävään todentamista. Tällä tavalla Neuvostoliitto heikentää vakautta ja molemminpuolisen pelotteen perustaa. Voidaan nähdä erilaisia vaihtoehtoja, miten meidän tulisi toimia. Voimme vaatia heitä alentamaan ydinasekapasiteettiaan ja kehittämään yhdessä todennettavia valvontajärjestelmiä. Näin aiomme tehdäkin

Genevessä. Toistaiseksi vastapuolelta ei ole kuulunut mitään uutta tähän liittyen. Toinen vaihtoehto voisi olla rakentaa lisää omaa ydinasekapasiteettia, mutta olisiko tämä loputon ydinasekilpailu hyväksyttävä vaihtoehto? Minusta ei olisi. Tarvitsemme mieluummin takeet kestäväälle rauhalle kuin ydinasekilpailua. Onneksi on olemassa kolmas mahdollisuus, vuonna 1983 käynnistettiin strategisen puolustuksen aloiteohjelman (SDI), jonka tarkoitus on uuden teknologian avulla ensi kertaa luoda kyky ilman ydinkärkeä torjua ballistisia ohjuksia. Neuvostoliittolaiset ovat jo pitkään tienneet puolustuksellisten järjestelmien tarpeen ja investoineet valtavasti rahaa näihin, yhtä paljon kuin hyökkäysjärjestelmiin viimeisen 20 vuoden aikana.” (Reagan 1988, 233 - 235)

”Sekä lyhyellä että pitkällä tähtäimellä, olen luottavainen sen suhteen, että länsi kykenee ylläpitämään riittävää sotilaallista pelotetta. Mutta voimme tavoitella muuta kuin pelkkää linnarauhaa kansainvälisessä politiikassa. 1970-luvulla otimme merkittäviä askeleita rajoittaaksemme strategista aseistustamme, siinä käsityksessä, että vastapuoli tekisi samoin. Joitakin parannuksia on saavutettukin, esimerkiksi Berliinin neliosainen sopimus. Kuitenkin viimeaikainen kehitys on ollut toisensuuntaista. Politiikkamme perustuu muutamaan peruselementtiin:

- Samalla kun ylläpidämme riittävää pelotetta taataksemme rauhan, käymme aktiivista vuoropuhelua Neuvostoliiton kanssa jännityksen lieventämiseksi ja ongelmien ratkaisemiseksi.
- Yhdysvallat on sitoutunut reiluihin, tasa-arvoisiin ja konkreettisesti todennettaviin sopimuksiin aseriisuntaneuvottelujen tuloksena, koskien erityisesti ydinaseiden rajoittamista.
- Yhdysvallat vaatii sopimusten kirjaimellista noudattamista molemminpuolisen luottamuksen vahvistamiseksi.
- Yhdysvallat ei etsi yksipuolisia etuja, eikä myöskään hyväksy tällaisia Neuvostoliitolta.
- Yhdysvallat tulee toimimaan täydessä yhteistyössä liittolaistensa kanssa tiedostaen, että kohtalomme ovat yhteen kietoutuneet.

- Yhdysvallat ei pyri muuttamaan Neuvostoliiton rakennetta eikä heikentämään maan turvallisuutta. Samanaikaisesti aiomme estää vastapuolen yritykset uhata muita maita ja painostaa näitä omaksumaan heidän yhteiskuntamallinsa.

Olen määrännyt ulkoministerin ratkomaan näitä kysymyksiä Neuvostoliiton edustajan kanssa. Samaan aikaan pitää muistaa todellisuus ikävistä asioista, kuten majuri Nicholsonin murha Itä-Saksassa neuvostosotilaan toimesta, tapahtuma, jota Neuvostoliitto ei suostu tunnustamaan omakseen. Haluan siksi ehdottaa, että Yhdysvallat ja Neuvostoliitto ottavat muutaman käytännön askeleen näiden asioiden eteen. Ensiksi, molempien maiden tulisi hyväksyä sotilastarkkailijoiden vaihto erilaisissa sotaharjoituksissa. Toiseksi, sen lisäksi, että maidemme poliittiset johtajat tapaavat säännöllisesti, myös sotilasjohtajien olisi hyvä pitää enemmän yhteyttä keskenään ja ratkoa ajankohtaisia eteen tulevia kysymyksiä. Kolmanneksi, ehdotan, että Euroopan aseriisuntakonferenssi hyväksyisi konkreettiset Nato-maiden ehdottamat luottamusta rakentavat toimet ja Yhdysvallat keskustelee Neuvostoliiton sopimusehdotuksesta ei-voimankäyttöön sitoutuvasta toiminnasta. Neljänneksi, uskon pysyvän viestintäkanavan perustamisen tärkeään merkitykseen sotilasjohtojen välillä väärinkäsitysten ja väärintulkintojen välttämiseksi.” (Reagan 1988, 235 - 237)

Puhe on suunnattu eurooppalaisille yleisölle ja Reagan esittää useita erilaisia Neuvostoliittoon kohdistuvia aloitteita. Tällä vaiheittaisella etenemisellä pyritään saavuttamaan yleisön luottamus sekä pitkällä tähtäimellä myös vaikuttamaan vastapuoleen. SDI on kaikkein suurin haaste paitsi poliittisesti ja teknologisesti, myös retorisesti. Reagan pyrkiikin siksi aktiivisesti kaikilla foorumeilla saamaan yleisön hyväksynnän tälle kuvaamalla ohjelmaa rauhan takeena ja yhtenä mahdollisuutena reitillä löytää ydinaseeton maailma. Vaikka Reagan aidosti olikin inhonnut ydinaseita jo pitkään, ajatus ydinaseettomasta maailmasta on silti radikaali, myös käytännössä epärealistinen. Kaksi suurinta ja mahtavinta valtiota maailmassa eivät koskaan luopuisi hankkimastaan pelotevoimasta, koska yksikin ydinase millä tahansa maalla on merkittävä pelote ja suoja mahdollisia interventioita vastaan. Samoin tämä argumentti on ristiriidassa presidentin itsensä esittämien asevoimien kehittämisen tarpeen perustelujen kanssa. Jos riisumme itsemme (ydin) aseista, miten voimme olla varmoja että muut noudattavat esimerkkiä eivätkä uhkaksi enää meitä? Logiikka on ristiriitainen. Toisaalta muut Reaganin esittämät hallintonsa

aloitteet oli helpompi hyväksyä myös Euroopassa, koska ne eivät SDI:n tavoin sisältäneet minkäänlaisia riskejä, kuten esim. sotilastarkkailijoiden vaihdon kehittäminen.

Kun näitä aseita on useita tuhansia, on sen sijaan jo perusteita neuvotella niiden vähentämisestä. Kuitenkin retorisesti tällainen ajatus miellyttää monia ja 1980-luvun EY:ssä oli merkittävästi myös pasifistisia piirejä. Puhe noudattaa aiempia linjauksia neuvotteluista ja sotilaallisen balanssin merkityksestä. Reagan ei mainitse puheessaan ns. euro-ohjuksia, Tomahawk ja Pershing II-ohjuksia, joita Yhdysvallat oli aloittanut 1984 alussa sijoittamaan Länsi-Saksaan, Italiaan ja Iso-Britanniaan. Monissa EY-maissa näitä ohjusten sijoittamista vastaan syntyi äännekkäitä rauhanliikkeitä ja protestiaaltoja vasemmistoliikkeiden tukemana. Euro-ohjukset olivat vastaveto Neuvostoliiton Itä-Euroopan satelliittivaltioihinsa sijoittamille SS-20-ohjuksille, mihin uhkaan Reagan useasti vetosi. Näiden euro-ohjusten oli tarkoitus olla tulppana ja estää sotaskenaariossa Neuvostoliiton isku ydinasein Länsi-Euroopassa olevia Naton sotilastukikohtia vastaan. Tämän jälkeen tie olisi avautunut neuvostojoukkojen etenemiselle länteen. Reaganin puheen kohdat 4. ja 6. ovat kaikkein kyseenalaisimpia yrittää vakuuttaa uskottavasti yleisölle, koska Yhdysvallat luonnollisesti etsii johtajan roolia maailmassa. Tämä tarkoittaa myös johtoasemaa asevarustelukilvassa, mihin Reagan jo vaalikampanjassaan viittasi. Samoin on hyvin vaikea uskottavasti yrittää uskotella yleisölle, ettei Yhdysvallat pyrkisi muuttamaan Neuvostoliittoa yhteiskuntarakenteeltaan, koska Reaganin oman doktriininkin mukaisesti Yhdysvallat pyrki kaikin keinoin heikentämään Neuvostoliiton siteitä liittolaismaihinsa eri puolilla maailmaa. Reaganin politiikka nimenomaan ajoi muutosta Neuvostoliitossa, ei pelkästään pyrkien muuttamaan vastapuolen asennetta aseriisuntaneuvotteluihin, vaan myös maan sisäistä rakenteellista muutosta. Erona Carteriin Reagan ei maininnut julkisesti ihmisoikeuksista, eikä nostanut niitä poliittiselle agendalle, mutta yhtä lailla se oli hänen pyrkimyksensä. Reagan painotti puheissaan enemmän avoimuutta.

4. Puhe Brandenburgin portilla, Länsi-Berliini 12.6.1987

Kuuluisassa puheessaan Länsi-Berliinissä Brandenburgin portilla 12.6.1987 Reagan puhui Berliinin yhdistämisen puolesta.

”1950-luvulla Hruštšov ennusti Neuvostoliiton hautaavan lännen kehityksessä. Mutta länsi nykyään, näemme vapaan vaurastuneen maailman, ennennäkemättömän hyvinvoinnin kasvun ihmiskunnan historiassa. Kommunistisessa maailmassa näemme epäonnistumisia, teknologisen jälkeenjääneisyyden, laskevat terveystandardit jopa perustarpeiden- kuten ruoan suhteen. Edes tänään Neuvostoliitto ei kykene itse ruokkimaan kansaansa. Näiden neljän vuosikymmenen jälkeen voimme tehdä yhden selkeän johtopäätöksen: Vapaus johtaa vaurauteen. Vapaus korvaa muinaiset kaunat rauhalla ja ystävällisyydellä. Vapaus on voittaja. Nyt olemme kuulleet neuvostoliittolaisilta itseltään puheenvuoroja, joissa he ainakin rajatussa määrin näyttäisivät ymmärtävän vapauden merkityksen. Kuulemme paljon Moskovasta uudesta reformien ja avautumisen politiikasta. Joitakin poliittisia vankeja on vapautettu. Uutisointia on vapautettu ja jotkut yritykset ovat saaneet laajemman toimintavapauden valtiokontrollin ulkopuolella. Ovatko nämä signaaleja merkittävien muutosten alkamisesta Neuvostoliitossa? Vai ovatko nämä eleitä aikomuksena nostattaa erheellisiä toiveita lännessä, vai vahvistaa neuvostojärjestelmää kuitenkin muuttamatta tätä? Toivotamme tervetulleeksi muutokset ja avautumisen, uskomme, että vapaus ja turvallisuus kulkevat käsi kädessä, että yksilönvapauksien edistys voi ainoastaan vahvistaa maailmanrauhaa. Tämä on yksi merkki, jonka viitoittamasta suunnasta Neuvostoliitto ei voi erehtyä. Pääsihteeri Gorbatšov, jos etsitte rauhaa, jos etsitte vaurautta Neuvostoliitolle ja Itä-Euroopalle, jos etsitte vapauttamista: Tulkaa tänne portille! Herra Gorbatšov, avatkaa tämä portti! Herra Gorbatšov, repikää alas tämä muuri!” (Reagan 1988, 249)

”Samaan aikaan, kun tavoittelemme aserajoituksia, takaan teille, että tulemme ylläpitämään pelotekapasiteettia Neuvostoliiton mahdollisia aggressioita vastaan kaikilla tasoilla, joita saattaa tapahtua. Yhteistyössä monien liittolaistemme kanssa, Yhdysvallat edistää SDI-hanketta, ohjelma, joka luo perustan pelotteelle, mutta joka ei ole offensiivinen kostotoimi vaan todellinen puolustus; lyhyesti, ohjelma, joka ei ota kansoja hyökkäyskohteekseen vaan suojaa näitä mahdollisesti ta-

pahtuvalta hyökkäykseltä. Näillä keinoilla etsimme lisää turvallisuutta Eurooppaan ja muuhun maailmaan. Mutta meidän tulee muistaa yksi asia: Itä ja länsi eivät epäile toisiaan siksi, että olemme aseistettuja; me olemme aseistettuja siksi, että epäilemme toisiamme. Eivätkä eroavuutemme johdu aseistuksestamme, vaan vapauskäsitteistämme. Kun presidentti Kennedy puhui kaupungintalossa 24 vuotta sitten, vapaus oli motitettu ja Berliini oli saarrettu. Mutta tänään, huolimatta kaikista yrityksistä painostaa ja määrätä tätä kaupunkia, Berliini on vapaa ja seisoo varmalla vapauden perustalla. Ja vapaus itsessään muuttaa maailmaa. Tänään tämä hetki edustaa toivoa. Me lännessä olemme valmiita yhteistyöhön idän kanssa edistääksemme avautumista, murtaaksemme ihmisiä ja kansoja erottavia rajoja ja luodaksemme turvallisempi, vapaa maailma. Eikä varmasti olisi Berliiniä parempaa paikkaa aloittaa tämä. Berliinin vapaat ihmiset: Tänään, kuten menneisyydessäkin, Yhdysvallat on sitoutunut neljän valtion vuoden 1971 sopimuksen tarkkaan noudattamiseen ja toteuttamiseen. Ohjatkaamme nyt Berliinin 750-vuotisjuhlavuotena kaupunki uudelle aikakaudelle etsiäksemme parempaa ja rikkaampaa elämää tulevaisuudessa. Yhdessä, ylläpitäkäämme ja kehittäkäämme liittotasavallan ja Berliinin länsisektoreiden keskinäisiä siteitä, jotka on vahvistettu 1971 sopimuksessa. Kutsuni herra Gorbatšoville: Työskennelkäämme yhdessä lähentääksemme kaupungin itä- ja länsiosia toisiinsa, jotta kaikki kaupungin asukkaat voisivat paremmin nauttia elämästään yhdessä maailman hienoimmista kaupungeista. ” (Reagan 1988, 250 - 251)

Puhe on suunnattu ulkomaiselle yleisölle, ensisijaisesti kuitenkin puhe on suunnattu Neuvostoliittoon ja pääsihteeri Gorbatšoville. Puhe pidettiin viikon päästä edellisestä Venetsiassa pidetystä G7-kokouksessa pidetyssä puheesta, koska Italiasta palatessaan Reagan teki välilaskun Berliiniin. Puhe on Reaganin kaikkein tärkeimpiä ja merkittävimpiä presidenttikautenaan pitämiä, koska tässä hän vetoaa suoraan toisen valtion maaperällä neuvostojohtajaan. Vastaavaa ei ollut kukaan muu Yhdysvaltain presidentti koskaan aiemmin tehnyt. John F. Kennedy piti kuuluisan puheen 26.6.1963 Berliinissä Schönebergin raatihuoneella, jossa hän sanoi kuuluisan lauseensa; ”Ich bin ein Berliner”. Tällä lauseella haluttiin luoda retorisesti ideologinen yhteys Yhdysvaltain ja Saksan Liittotasavallan välille. Lause oli myös turvallisuusmetafora, sillä haluttiin valaa luottamusta ja turvallisuuden tunnetta länsisaksalaisiin amerikkalaisen läsnäolon kestävyydestä Euroopassa ja eri-

tyisesti Saksassa. Kennedy ei kuitenkaan Reaganin tapaan vedonnut suoraan neuvostojohtajiin missään kohtaa puhettaan. Reagan piti puheensa liittokansleri Helmut Kohlin edessä Brandenburgin portin edustalla. Portti on saksalaisuuden merkittävimpiä maamerkkejä ja symboloi siksi Berliinin vanhaa historiaa myös Preussin pääkaupunkina ja aiemmin osana Pyhää saksalais-roomalaista keisarikuntaa. Reaganin ei enää tarvinnut sanoa todistaa ”olevansa myös berliiniläinen” kuvaannollisessa mielessä, koska amerikkalaista läsnäolosta oli saatu jo riittävät takeet. Berliini kaupunkina oli ainutlaatuinen koska se oli konkreettisesti jaettu kylmän sodan vuoksi ja siksi voimakkaasti ladattu puhe juuri tässä Euroopan ns. vedenjakajakaupungissa oli symbolisesti hyvin suunniteltu retorinen ele.

Puhuja rakentaa vahvan analogian jälleen vapauden, vaurauden ja hyvinvoinnin välille. Vapauden analogia myös ”voittoon” sekä vanhojen kaunojen korvaaminen rauhalla ja ystävällisyydellä” on hyvin vahva. Retorisesti vapaus ei ole ainoastaan amerikkalaisten perimmäisen olemassaolon lähde ja tärkein vaikutin, myös negaation kautta kuva Neuvostoliitosta. Koska Neuvostoliitto oli vapauden vastustaja, kaikkia siellä tapahtuvia muutoksia kohti vapautta voitiin pitää voittona ennen kaikkea amerikkalaisten näkökulmasta. Tärkein retorinen viesti on pyrkiä hälventämään ennakkoluuloja, asheet ovat keskinäisen epäluulon ja epäluottamuksen seuraus, eivätkä syy. Tällä lauseella puhuja vetoaa sekä järki; että tunneperäisiin argumentein. Väite on hyvin perusteltavissa pragmaattisesti, koska ensisijaisesti armeijoita perustetaan puolustus- eikä hyökkäystarpeisiin, mutta lause sisältää myös hyvin pasifistisen latauksen.

Reagan antaa varovaisen varauksellisen vaikutelman odotuksistaan kehityksen suunnasta Neuvostoliitossa. Nämä kolme arvoa ovat myös yhteen linkitettyjä Reaganin suorassa vetoamuksessa Gorbatšoville, jossa hän kehottaa neuvostojohtajaa avaamaan portin ja repimään alas samalla tätä myötä koko Berliinin muurin. Puhe kuvastaa myös Reaganin käsitystä DDR:n roolista. DDR nähtiin ainoastaan puolivaltiona ja Neuvostoliiton satelliittina, jolla ei ollut minkäänlaisia edellytyksiä toimia uskottavasti maailmanpolitiikassa itsenäisesti. Nimittäin muurin alas repiminen tarkoittaisi samalla käytännössä myös Saksan demokraattisen tasavallan loppua. Reagan ei kuitenkaan vedonnut Erich Honeckeriin vaan Gorbatšoviin, koska Moskovassa katsottiin yleisesti olevan määräysvalta asiaan.

Retorisen pakottamisen mallin mukaan tämä edustaa erittäin hyvin puhujan suostuttelua erilaisin abstraktein argumentein ja pyrkimystä eristää vastapuoli nurkkaan retorisen kamppailun näkökulmasta. Reagan pyrkii saavuttamaan uuden aluevaltauksen legitimitetin hankkimisessa myös paitsi Saksalta, koko Länsi-Euroopan ”vapailta mailta ja kansoilta”. Mikäli vastapuoli saataisiin pakotettua riittävän ahtaalle retorisin keinoin, hänen olisi pakko ennemmin tai myöhemmin taipua ainakin jossain määrin puhujan esittämiin pyrkimyksiin. Puhe on ns. porkkana-puhe, vaikka se tuomitsee edelleen monia Neuvostoliitossa olevia asioita, se esittää selvän ja rohkean käden ojennuksen vastapuolelle sekä symbolisen tuen ilmaisen kaikille uudistuspyrkimyksille.

Aloitteen tekijä on yleensä vahvoilla retorisessa kamppailussa, koska toisen pitää jotenkin reagoida tähän ja reagoimattomuus taas tulkittaisiin heikkoudeksi ja passiivisuudeksi. Gorbatšovilla ei ollut kovin paljon retorisen kamppailun areenalla keinoja Berliinin muurin kysymyksessä, joilla hän olisi voinut uskottavasti Euroopan silmissä kyseenalaistaa Reaganin puheet ja pyrkimykset ja samalla itse esittää jotakin enemmän legitiimiä. Tämä puhe kuuluisi retorisen pakottamisen mallissa lähinnä lokeroon 1, jossa vastapuoli pitkälti mukautuu esitettyihin aloitteisiin ja muuttaa politiikkaansa tämän mukaisesti. Ei ollut vielä juuri kenenkään ennakoitavissa vielä kesällä 1987, että vain reilun kahden vuoden päästä muuri murtuisi ja kylmä sota alkaisi päättyä hyvin nopealla syklillä. Toisaalta Gorbatšov ei jäänyt myöskään sanattomaksi Reaganin retorisessa vyörytyksessä. Hänen tärkein retorinen aloitteensa vuonna 1986 oli ”yhteinen eurooppalainen talo”, joka osoittautui varsin käyttökelpoiseksi ja kilpailukykyiseksi, vahvaksi retoriseksi innovaatioksi. Juuri tämän retoriikan kautta konkretisoidulla käytännön uudistuspolitiikalla Gorbatšov erottui ainutlaatuisella tavalla edeltäjistään ja saavutti valtavan suosion Länsi-Euroopassa, erityisesti Saksan Liittotasavallassa. Gorbatšov teki harmonista yhteistyötä Reaganin lisäksi liittokansleri Helmut Kohlin kanssa ja auttoi ratkaisevasti päättämään kylmän sodan rauhanomaisesti sekä edesauttoi Saksojen yhdistymistä vuonna 1990.

6.4 Presidentti Reaganin ulkomailla tiedotusvälineiden kautta pidetyt puheet

1. Televisiopuhe Länsi-Euroopan valtioille Italiassa, Venetsia 5.6.1987

Länsi-Euroopan valtioille suunnatussa televisiopuheessaan Venetsiassa 5.6.1987 G7-maiden huippukokouksen yhteydessä Reagan käsitteli myös Neuvostoliittoa olennaisesti.

” Voin jättää Euroopan nuorille ihmisille yhden viestin ja se kuuluu seuraavasti: Historia on vapauden puolella. Toivo ja jakamaton usko perusarvoihimme, vapautteen ja ihmisoikeuksiin, nämä ovat ainoat oppaamme 21.vuosisadalle. Luottamus-pula lännessä kymmenen vuotta sitten on nyt korvattu voimalla ja itsevarmuudella. Nyt itä on se osapuoli, joka puhuu avautumisesta, glasnostista. Toivomme, että nämä muutamat näennäiset signaalit tästä olisivat merkki pysyvämmästä muutoksesta ja suljetun yhteiskunnan avautumisesta. Ratkaisu on heidän: He voivat osallistua historian kehitykseen tai taantua entisestään. Odotamme päivää, jolloin teknologia pystyy eliminoimaan ydinterrorin uhan ja valtavat ydinmateriaalivarastot eivät tee kansakunnasta enää suurvaltaa. Silloin Neuvostoliitto joutuu kohtaamaan todellisuuden; maa, joka on uhrannut yksilönvapauden vanhanaikaisen materialistisen filosofian ja toimimattoman talousmallin vuoksi, huomaa, ettei tämä toimi. Kontrasti totalitarismin ja vapauden välillä tulee kasvamaan ja vahvistumaan. Tänään juhlistamme Marshall-suunnitelman 40-vuotisjuhlapäivää. Voimme olla ylpeitä siitä, mitä olemme yhdessä saavuttaneet, uuden vapauden aikakauden, uuden toivon ja vaurauden ajan, mallin koko muulle maailmalle, mitä vapaat miehet voivat saavuttaa. (Reagan 1988, 245 - 246)

Puhe on suunnattu ulkomaiselle yleisölle Italiassa, joka on Yhdysvaltain Nato-liittolainen ja siksi hyvin tärkeä valtio myös Euroopan Yhteisön sisällä. Puhe vetoaa tunteisiin ensisijaisesti ja abstrakteihin arvoihin, ennen muuta vapautteen, toivon ja luottamukseen. Vauraus esiintyy puheessa ns. konkreettisena arvona. Reagan osoittaa puheensa erityisesti nuorisolle. Yleensä hän ei varsinkaan ensimmäisellä virkakaudellaan puhunut kovin paljon ihmisoikeuksista eikä tehnyt tästä virallista agendaa itselleen lähinnä tehdäkseen pesäeroa tässä suhteessa edeltäjänsä Jimmy Carteriin. Carter kun oli nimenomaisesti vaatinut Neuvostoliittoa kunnioittamaan enemmän ihmisoikeuksia ja oli myöhemmin joutunut vaikeuksiin neuvostopolitiikassaan. Näitä toiveita kun ei tunnuttu kuuntelevan Moskovassa,

eivätkä ne herättäneet minkäänlaista ainakaan positiivista vastareaktiota. Tästä viisastuneena Reagan taktisesti valitsi retoriikkansa toisin, mutta tämä puhe osoittaa ihmisoikeuksien silti olleen yhtä lähellä hänen sydäntään. Puhe on pidetty Marshall-suunnitelman 40-vuotispäivänä, joka oli amerikkalaisten merkittävä kädenojennus II maailmansodan runtelemille Euroopan valtioille alueen jälleenrakentamiseksi. Talouden elvytys oli tärkeää myös amerikkalaisille, koska Euroopan talouden elpessä investoinnit ja sijoitukset alkoivat kasvaa vähitellen myös toiseen suuntaan. Marshall-apu on poliittisesti 1900-luvun merkittävimpiä Yhdysvaltoja ja Eurooppaa yhdistäviä konkreettisia poliittisia projekteja, joka vahvisti merkittävästi myös kumppanuuden muita ulottuvuuksia. Samaan aikaan perustettiin mm. Pohjois-Atlantin puolustusliitto Nato vuonna 1949.

Reagan viittaa retorisesti Neuvostoliitolla edessään olevaan valintatilanteeseen, hän yrittää vakuuttaa ennen kaikkea italialaisen yleisönsä olevansa oikeaan suuntaan katsova johtaja, joka on myös suvaitsevainen ja täysin sitoutunut tukemaan Neuvostoliittoa tämän uudistumispyrkimyksissä. Hän hakee epäsuorasti ymmärtämystä myös SDI:lle tätä kuitenkin suoraan nimeltä mainitsematta. Neuvostoliittoa koskevat termit ”materialistinen filosofia” ja ”toimimaton talousmalli” ovat huolella valikoituja juuri tähän tilanteeseen. G7-maiden huippukokouksen ollessa kyseessä on juuri kyse ulkomaankaupasta ja yhdessä toimivista maailman talouksista, joihin Neuvostoliitto ei kuulu. Materialistinen filosofia on monimutkaisempi, koska se pitää sisällään filosofian yhden vaikeimmista peruskysymyksistä; materiaan ja hengen välisen yhteyden. Filosofian eri koulukunnissa on juuri molempien edustajia, sekä idealisteja että materialisteja. Reagan todennäköisesti pyrkii tällä retorisella argumentilla viittaamaan Neuvostoliitossa vallitsevaan ateismiin ja vetoamaan hengellisten ja uskonnollisten asioiden yhdistävällä siteellä Yhdysvaltojen ja Euroopan maiden, mm. roomalaiskatolisen Italian välillä.

Aiempiin puheisiin verrattuna, joissa Reagan yrittää vakuuttaa, ettei Yhdysvallat pyri muuttamaan Neuvostoliiton yhteiskuntarakennetta, putoaa pohja tämän puheen myötä. Hän nimenomaisesti korostaa nimeltä mainiten Gorbatšovin aloittamaan sisäisen uudistusohjelman, glasnostin merkitystä ja hehkuttaa voimakkaasti aloitettujen uudistusten puolesta. Reagan mainitsee myös luottamuspuolan korjaantumisen kymmenen viime vuoden aikana. Tämä on retorisesti hyvin tärkeä valinta, koska tällä signaalilla hän viestittää epäsuorasti presidenttikautensa tärkeim-

män tavoitteen jo saavutetuksi. Aloittaessaan mittavaa asevoimien modernisaatiota ja SDI-ohjelmaa Reagan ei voinut aavistaa, että muutaman vuoden sisällä Neuvostoliiton uusi johto tulisi muuttamaan kurssia lähes täysin hänen hallintonsa toivomaan suuntaan. Tämä oli Reaganille harvinaisen hyvä onnenpotku, joka samalla paransi merkittävästi hänen mahdollisuuksiaan tulla muistetuksi menestyksikkäänä presidenttinä. Ilman Gorbatšovin valtaantuloa ja tämän tekemiä myönnytyksiä Reaganin kausi ulkopoliittikan sektorilla olisi pitkälti jäänyt historiaan vain korostetun vastakkainasettelun ja ns. sapelinkalistelun vuosikymmenenä.

7. Johtopäätökset

Tutkimukseni tutkimuskysymykseen vastaaminen, miten presidentti Ronald Reaganin retoriikka hänen neuvostosuhteissaan välillä 1981 - 1987 on kehittynyt ja tämän retoriikan välisen yhteyden linkittäminen aseriisuntaneuvotteluihin avaa näiden kahden eri tekijän vuorovaikutusta toisiinsa jossain määrin.

Retorisen analyysin ja retorisen pakottamisen mallin avulla olen analysoinut 21 valitsemaani presidentti Reaganin puhetta, jotka on tällä aikajänteellä suunnattu eri yleisöille ja hieman eri painotuksilla. Pääaiheena ovat kuitenkin suhteet Neuvostoliittoon kaikissa puheissa. Puheet on pidetty eri aikoina, eri yleisöille ja myös aiheiden painotukset ovat vaihdelleet. Niissä on silti useita yhdistäviä tekijöitä. Reagan ottaa vahvasti kantaa Neuvostoliiton sisäiseen tilanteeseen, luo välillä varovaisen optimistisia, välillä taas pessimistisiä ja jyrkkiä, suorastaan tuomitsevia lausuntoja. Reagan mainitsee myös ihmisoikeudet useammassa puheessaan sekä toistaa amerikkalaisten omaksumia länsimaalaisia kansalaisoikeuksia. Punaisena lankana kaikissa puheissa on Yhdysvaltain voima-aseaman palauttamisen merkitys, jota puhuja toistaa lähes kaikissa puheissa joko suoraan tai vähintään epäsuorasti. Pragmaattisen realismin opin mukaan tämä olikin hyvin perusteltua. Aseistariisunta ei toimi yksipuolisesti siten, että jos riisun itseni aseista, en voi odottaa ja olettaa, että vastapuoli seuraa välttämättä esimerkkiäni. Tässä voi käydä täysin päinvastoin.

Tutkimukseni mukaan merkittävin muutos Reaganissa 1970-luvun edeltäjiinsä oli juuri retorinen tyyli. Kukaan ei ollut aiemmin käyttänyt julkisuudessa vastapuolesta yhtä jyrkkiä sanakänteitä eikä antanut yhtä tuomitsevia lausuntoja, mitä

Reagan teki ensimmäisellä kaudellaan. Retoriset argumentit ”pahan valtakunnasta” ja ”Harmageddonin taistelusta” olivat tärkeimpiä esimerkkejä. Harmageddonin taistelu käytiin ilmestyskirjan mukaan muinaisen Israelin alueella. Reagan vetosi näillä Raamattuun perustuvilla käsitteillään ensisijaisesti amerikkalaisten tuntevasti vahvaan uskonnon kunnioittamiseen ja pyrki vahvistamaan samalla mielikuvaa Yhdysvalloista Jumalan arvojen puolesta kamppailevana valtiona pahaa ateistista Neuvostoliittoa vastaan. Itse ulkopoliittikan sisällössä ei tapahtunut merkittävää muutosta. Vaikka Reagan aidosti vierasti liennytyistä ja tämän tuloksia, lähinnä SALT-sopimuksia, hänen piti kuitenkin tunnustaa monia 1970-luvulla saavutettuja edistysaskeleita samanaikaisesti. Esimerkkeinä ydinaseiden sekä biologisten ja kemiallisten aseiden leviämisen estävä sopimus vuodelta 1970 sekä myös neljän valtion sopimus Berliinin hallinnoinnista 1971. Reaganin kritiikki liennytyistä kohtaan oli mielestäni myös perusteltua sikäli, että SALT-sopimukset olivat kohtalaisen löyhiä ja jättivät auki mahdollisuuden lisätä samalla omaa aseistusta merkittävästi. Kuitenkin pitää huomioida, että nämä olivat ns. oman aikansa tuotteita ja jostakin neuvottelut piti aloittaa kiihkeiden kilpavarustelun vuosikymmenten jälkeen.

Reaganin aloittama puolustusvoimien modernisaatio-ohjelma oli toki merkittävä, se sisälsi monia uusia asioita, kuten juuri B1- ja B2-pommikoneiden hankinnat, strategisen sukellusvenelaivaston Trident II (D5) ohjusten rakentamisen. Ydinkärjillä varustettuja pitkän kantaman risteilyohjuksia lisättiin myös osana strategista aseistusta. Kuitenkin pitää huomioida ja muistaa, että Carterin aikana käynnistetty PD-59 -doktriini säilyi edelleen käytössä ja tämän pohjalta myös Reaganin kauden ydinasepolitiikkaa kehitettiin. Reagan oli siis käytännössä vahvasti sitoutunut kehittämään edelleen myös ydinaseohjelmia, vaikka retoriikassaan puhuikin aina näiden vähentämisen puolesta. Carter oli ollut hyvin tiukka Neuvostoliiton suhteen määräten mm. konkreettisia saartotoimenpiteitä, kuten viljan vientikiellon ja olympiakisojen boikotin. Nämä osoittautuivat kuitenkin tehottomiksi keinoiksi ja kääntyivät pikemminkin itseään vastaan. Presidentti Carterin paha epäonnistuminen Iranin Teheranissa olevien amerikkalaisten suurlähetystön panttivankien vapauttamisessa tarjosi Reaganille hyvän ulkopoliittisen vaaliaseen. Samoin Reaganin retoriikka Carterin pehmeystä Neuvostoliittoa kohtaan oli tyyppillistä vaalipolitiikointia vuonna 1980. Reagan kovensi huomattavasti retoriikkaansa, mutta oli

silti varovainen käytännön toimissa. Hän tosin määräsi myös kauppapakotteita ja mm. amerikkalaisten satamien käyttökiellon Neuvostoliitolle liittolaisineen 1981 Puolan sotatilan johdosta. Silti asevoimien kehityksen kokonaissuunta säilyi miltei samassa kurssissa Carterin politiikkaan nähden ja ainoa todella merkittävä muutos oli SDI.

Neuvottelupolitiikassa Reagan sen sijaan teki merkittävän konkreettisen muutoksen Carteriin ja muihin edeltäjiinsä nähden. Kovan retoriikan lisäksi hän todella toimi uusien INF ja START-neuvottelujen aikaan saamiseksi, eikä enää jatkanut SALT-sopimusten linjalla. Tämä myös alkoi tuottaa tulosta. SALT II -sopimus oli tosin muutenkin ns. halvaantunut kongressin hylättyä sen ratifioinnin, joten joka tapauksessa piti aloittaa uusiksi. Reaganilla olisi tosin ollut mahdollisuus yrittää jatkaa tämän jo allekirjoitetun sopimuksen ratifiointipyrkimyksiä, mutta sen sijaan hän halusi aloittaa kokonaan uusista asetelmista, mikä olikin hyvin perusteltua. Muuten olisi ollut poliittisena riskinä ja vaarana leimautua epäonnistujaksi tässä hyvin tärkeässä asiassa Carterin tapaan. Reagan oli myös oikeassa sikäli, että Neuvostoliiton hyökkäys Afganistaniin vain puolen vuoden päästä SALT II-sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen 1979 osoitti neuvostovaltion sen hetkisen strategian ja samalla arvon kahdenvälisenä neuvottelukumppanina. Carter oli ollut ulkopolitiikassa, juuri Neuvostoliiton suhteen myös epäonninen, kun taas Reagan oli onnekas erityisesti toisella kaudellaan saatuaan neuvottelukumppanikseen Mihail Gorbatšovin. Reagan sai myös ns. lentävän lähdön heti virkaanastujaispäivänään, kun Yhdysvaltain Teheranin suurlähetystössä olleet amerikkalaispanttivan- git vapautettiin. Presidentti Carter oli johtanut vapauttamisneuvotteluja, joten Reaganilla ei itsellään ollut vapautuksen kanssa sinänsä mitään tekemistä, mutta hän sai siitä silti käytännössä kunnian tultuaan saman päivänä virkaan.

Retorisen pakottamisen malli ei välttämättä kuvaa keskenään tasavertaisten tekijöiden, henkilöiden, yhteisöjen tms. välistä kamppailua. Esimerkiksi kansalaisjärjestöjen suhde valtiovaltaan on aina lobbaava, kaksi suurvallan valtionpäämiestä taas ovat keskenään tasavertaisia johtajia. Voimasuhteet määrittyvät pitkälti heidän maansa voiman mukaan, maailmanpolitiikan suhdanteista jne. Valitsin tämän mallin, koska siinä kuitenkin mielestäni parhaiten tulevat johtajien henkilökohtaiset ominaisuudet esiin sekä heidän edustamiensa retoristen argumenttien arviointi samassa kontekstissa. Retorinen kamppailu on mielestäni verrattavissa shakin pe-

luuseen, samoin kuin shakissa on lukuisia eri strategioita ja etenemisvaihtoehtoja, myös retorisen kamppailun areenalla pitää nähdä useita eri mahdollisuuksia. Samoin kuin shakissa pitää pyrkiä ottamaan pelikentän keskusta haltuun, retorisen kamppailun areenalla pitää saada yleisö omien argumenttien taakse. Reaganilla oli oman maansa tuki kohtalaisen vankka koko ajan, kun taas neuvostojohtajien riippuvuus oman kansan tuesta oli paljon pienempi, joten minusta tällä perusteella Eurooppa oli tärkein vedenjakaja johtajien välisessä argumentaatiossa. Se miten Euroopan maiden hallitukset suhtautuisivat heidän aloitteisiinsa ja politiikkaansa, määräisi pitkälti heidän virassa onnistumisestaan. Samoin kuin shakissa, pitää arvioida miten neuvottelustrategisesti etenee eri asioissa, mitä asioita on valmis uhraamaan ja mitkä asiat pitää suojata loppuun asti. Pitää myös arvioida, miten voisi murtaa vastapelurin linjoja erilaisilla hämäyksillä.

Tutkimuksessani retorinen kamppailu ja neuvottelustrategiat on molemmat tuotu esiin samassa kontekstissa ja ne ovat tiiviisti yhteen linkitettyjä, koska niiden on tarkoitus tukea toisiaan. Ne tarvitsevat toisiaan ehdottomana edellytyksenä onnistuakseen. Ellei hallitse riittävällä tasolla retoriikkaa, ei voi onnistua neuvottelussa. Vastaavasti neuvottelustrategioiden pitää olla huolellisesti suunniteltuja, siten että niitä voidaan retorisesti käyttää ja perustella uskottavasti eri yleisöille. Reaganin ensimmäisen kauden retoriikka on lähinnä retorisen pakottamisen mallissa neljänteen lokeroon luokiteltavaa, koska tässä osapuolet ovat erimielisiä sekä perusteluista että toteutetusta politiikasta. Mistään viitekehyksistä ei oltu lähelläkään yhteisymmärrystä eikä tosissaan aika ajoin edes juuri neuvoteltu. Molemmat osapuolet ovat lähinnä linnoittautuneet bunkkereihinsa tarkkailemaan vihollisen toimia ja valmistautuneet heti tuomitsemaan tämän edesottamukset. Ellei mitään erityistä tuomittavaa ollut, turvauduttiin perinteiseen liturgiaan arvostellen vastapuolen haluttomuutta neuvotteluihin, asenteellisia ristiriitoja tms. Neuvostoliiton Andropov tuomitsi SDI-ohjelman vuonna 1983 yksittäisenä hankkeena erityisen jyrkästi, samoin kuin Reagan samana vuonna eteläkorealaisen matkustajakoneen alas ampumisen. Epäluulo sinänsä oli aitoa ja molemminpuolista, Reagan halusi vahvistaa Yhdysvaltain sotilaallista arvovaltaa neuvottelujen tueksi ja Neuvostoliitto syytti maata uuden asevarustelukierteen käynnistämisestä sekä maailman rauhan uhkaamisesta. Reagan tuomitsi myös Afganistanin miehityksen monissa puheissaan ja tämä epäilemättä vaikutti myös Pentagonissa valmisteltuihin soti-

laallisiin strategioihin. Reagan syytti vähintään yhtä voimakkaasti Neuvostoliittoa rauhan ja vakauden järkyttämisestä eri puolilla maailmaa. Objektiiivisesti voidaan katsoa, että molemmilla mailla oli lähes yhtä paljon pelissä ulkomailla omien intressiryhmien tukemisessa. Vastapuolen tökkiminen kritiikillä ei sinänsä johda juuri mihinkään, molemminpuolinen syyttely ja riidan kylväminen on lopulta varsin hedelmätöntä, josta ei löydy voittajia. Siksi retorisen kamppailun areenalla pitää siirtyä eteenpäin ja pyrkiä tätä kautta ottamaan aloite haltuun.

Reagan huolehti kuitenkin ensimmäisellä kaudellaan jäisistä neuvotteluväleistä huolimatta silti kontaktin säilymisestä vastapuoleen, jotta ei ajauduttaisi vaarallisemmille vesille. Tämä on hyvin tärkeä asia sekä retorisesti että poliittisesti. Jos nimittäin puheyhteys on poikki, myös retorisen kamppailun mahdollisuudet häviävät. Reagan ei voinut aavistaa mitenkään Gorbatšovin valtaantuloa joka oli valtava menestys hänen kannaltaan myöhemmin. On silti hyvin tärkeä huomioda, että vasta Gorbatšovin aikana retorinen kamppailu pääsi toden teolla vauhtiin. Gorbatšov ymmärsi retoriikan merkityksen myös, vaikka hän ei Reaganin tavoin omannut näyttelijätaustaa eikä yhtä vahvoja karismaattisia puhujanlahjoja. Gorbatšov esikuntineen rakensi hyvät neuvottelustrategiat, joilla pyrittiin pelaamaan omalle maalle niin hyvät asemat kuin vain realistista oli odottaa saavutettavaksi vallitsevassa tilanteessa. Liittokunta alkoi rakoilla ja taistelut kolmannessa maailmassa olla vaikeita. Toisin kuin Naton jäsenmaat olivat vapaaehtoisesti liittyneet samaan sotilasliittoon, Neuvostoliitto oli alistanut pakolla Itä-Euroopan maat alaisuuteensa, jotka joutuivat reagoimaan jotenkin Naton perustamiseen. Varsovan liiton perustaminen oli tästä konkreettinen esimerkki vuonna 1955.

SDI oli kuitenkin Reaganin hanke, joka sai hyvin epäröivän ja myös epäluuloisen vastaanoton niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Reagan käytti retoriikan vahvaa asetta, toistoa asiasta monissa puheissaan ja näin pyrki tuomaan esiin päättäväsyyttään asian suhteen. Hän vetosi kaikissa puheissaan SDI:ta koskien ”rauhaan” ”vapauteen” ja ”parempaan tulevaisuuteen”. Myös Jumalaan Reagan viittasi säännöllisesti puheissaan. Tällä argumentilla puhuja etsii moraalista oikeutusta hankkeelleen ikään kuin ”Jumalan valitseman kansan valittuna johtajana.”

SDI vei kilpavarustelun avaruuden kiertoradalle asti ja oli lähtölaukaus sotilaallisen teknologian hyödyntämiselle avaruudesta käsin. Vaikka presidentti Bill Clin-

ton lakkautti SDI:n sinänsä vuonna 1993, kaikki Reaganin seuraajat ovat panostaneet avaruuden aseistamiseen, tosin hieman toisessa merkityksessä, mitä SDI edusti. Nykyisin lähes kaikki armeijan asejärjestelmät ovat jotenkin riippuvaisia sotilassatelliiteista ja siksi voidaan sanoa, että Reaganin kautta siirryttiin uuteen aikakauteen sotilasteknologiassa. (Taistelu avaruudesta 12.4.2010) On kuitenkin selvää, että SDI ei ollut Reaganille taktinen neuvottelutärppi, tätä todistaa että hän laittoi alulle koko hankkeen ensimmäisenä hallinnossaan ja piti tästä kiinni tiukasti loppuun asti. Turvallisuuspoliittinen neuvonantaja Frank Carlucci yritti suostutella presidenttiä luopumaan ydinaseiden puolittamistavoitteista sekä tarjoamasta SDI:tä myös Neuvostoliitolle (Lettow 2005, 230 - 231). Kaikkein merkittävin ns. porkkana, jonka Reagan teki vastapuolelle, oli nimenomaan mahdollisuus yhdessä osallistua kehitystyöhön. Tämä oli huomattavan tärkeä visio, mutta hallinnolla oli välillä vaikeuksia pysyä mukana presidentin suurissa linjauksissa, koska käytännön toteutus oli erittäin vaikeaa. Strategioiden ja uhkakuvien täydellinen päivitys supervaltiossa ei ole aivan yksinkertaista työtä, varsinkin kun puolustusjärjestelmät pitäisi päivittää vastaamaan näitä.

Retorisesti Reaganin oli kaikkein vaikeinta perustella uskottavasti haluaan rauhan tavoitteluun samanaikaisesti kun hänen hallintona ajoi mittavaa armeijan modernisaatiota, kiihdytti asevarustelukilpailua ja ajoi päättäväisesti SDI:tä. Tässä oli voimakas paradoksi, mutta Reagan selvisi tästä juuri retorisilla taidoillaan. Hän tiesi hyvin, että maailmalla SDI nähtiin lähinnä uhitteluksi, joka vaaransi ase-riisuntaneuvottelut. Siksi hän joka puheessaan pyrki kumoamaan näitä assosiaatioita ihmisten mielissä. Käynnistäessään ohjelman maaliskuussa 1983 ei ollut tiedossa neuvostojohdon merkittävää uudistumista vain kahden vuoden päästä. Silti Reagan piti kiinni SDI:stä, vaikka Gorbatšov oli suostuvainen jopa strategisten ydinaseiden puolittamiseen SDI:n lakkauttamisen vastapainoksi. Gorbatšov oli omalta osaltaan valmistautunut neuvotteluihin ja pyrki retoriikan kentällä valtaamaan alaa käsitteellään ”yhteinen eurooppalainen talo”. Tällä hän etsi yhteisiä intressejä jakautuneesta ja polarisoituneesta Euroopasta, keinoja joilla voitiin vähentää jännitteitä eri järjestelmien ja sotilasliittojen välillä sekä päästä enemmän rakentavaan yhteisymmärrykseen asioista. Gorbatšov osoittautui näin retorisesti taitavaksi vastapeluriksi, joka toisaalta oli todellisia muutoksia tavoittelema suurmies, mutta toisaalta rauhaan ja vakauteen pyrkivä johtaja. Gorbatšov esikunti-

neen ymmärsi, että keskinäisestä nokittelusta Yhdysvaltain kanssa piti päästä eteenpäin. Toisaalta Kremlin esikunta oli hyvin jakautunut eikä hänen valta-asemansa varsinkaan sotilassiivessä ollut kovin vahvalla pohjalla. Kremlin kovan linjan sotahaukat vastustivat tiukasti aseriisuntaneuvotteluja puhtaasti pragmaattisista syistä.

Gorbatšovin neuvottelustrategiana oli aluksi eristää Yhdysvallat liittolaisistaan niputtamalla yhteen myös Nato-liittolaisten Ranskan ja Iso-Britannian ydinaseet, mutta hän huomasi pian tämän olevan epärealistinen tavoite. Ko. maiden johtajat, presidentti Francois Mitterrand ja pääministeri Margaret Thatcher pitivät tiukasti kiinni suvereniteetistaan eivätkä sallineet omia asioitaan liitettäväksi mukaan suurvaltojen neuvotteluihin. Toisaalta näillä mailla oli vahva riippuvuus Yhdysvalloista, niiden oma ydinpelote oli lähinnä kosmeettinen verrattuna Yhdysvaltain tarjoamaan ns. suojasateenkaareen. Gorbatšov toi julkisesti esiin ajatuksen ydinaseettomasta maailmasta, tämä epäilemättä tiedettiin epärealistiseksi ja mahdottomaksi tavoitteeksi, mutta sillä haluttiin ottaa aloite haltuun. Yhtä lailla Reagan korosti julkisuudessa haluaan ydinaseiden radikaaliin vähentämiseen, vaikka molemmat johtajat tiesivät kulisissa, ettei edellytyksiä tällaiselle olisi olemassa. Aloitteella kilpailtiin lähinnä Euroopan maiden suosioista. Reagan esitti puheissaan runsaasti erilaisia argumentteja, joiden suhteen hän toivoi muutoksia Neuvostoliitossa ja osa näistä toteutuikin. Gorbatšov joutui reagoimaan SDI:hin, josta hän myöhemmin yllätyksekseen huomasi Reaganin pitävän kiinni tinkimättömästi. Neuvotteluihin nousi SDI:n myötä uusi taso keskimatkan ohjusten lisäksi.

Retorinen pakottaminen ei kuitenkaan käytännössä voi olla pakottamista, painostamista eikä määräämistä vaan ennen kaikkea suostuttelua ja taivuttelua. Kukaan, ei edes Yhdysvaltain presidentti voi määrätä ketään muuta johtajaa muuttamaan tai muuttamaan maataan oman mielensä mukaiseksi, vaikka tätä kuinka haluaisi. On löydettävä keinot suostutella ja vedota erilaisin argumentein vastapuolen identiteettiin sekä pyrkiä rakentamaan koalitioita oman pyrkimyksen taakse muista maista, ryhmittymistä, yhteisöistä jne. Vastapuolen pitää aina pystyä säilyttämään kasvonsa ja itsekunnioituksensa, tämä on kaikkien neuvottelijoiden aina muistettava syvienkin erimielisyyksien vallitessa. Reagan osasi juuri tämän osa-alueen taitavasti. Hän vetosi välillä kohteliaasti vastapuoleen ns. porkkana-menetelmällä ja tarjosi yhteistyötä eri asioissa, jopa SDI:n kehittämisessä. Toisaalta hän käytti

keppiä ja kovisteli eri foorumeilla Neuvostoliittoa käytännössä aina samoista asioista, vapauden rajoittamisesta eri tasoilla sekä aggressiivisesta ekspansiivisesta militarismista. Neuvostoliitto torui Reagania yhtä lailla, mutta Gorbatšovin aikana avautunut uusi käänne maiden suhteissa merkitsi kilpailua enemmän samoilla standardeilla, retoriikan kentällä. Reagan ei koskaan sanonut ääneen eikä tunnustanut virallisesti liennytyä omana politiikkanaan, mutta käytännössä hän palasi juuri siihen mitä oli eniten arvostellut ennen valtaan tuloaan. Suurvaltojen välisiä jännitteitä liennytettiin kohtuullisen onnistuneesti ja toki sopimus pohjatkin olivat tällä kertaa aivan uudet. Pitää toki muistaa, että INF -sopimus 1987 oli lähinnä nollasummaratkaisu, jolla palattiin vuotta 1977 edeltäneeseen tilaan Euroopassa.

Tutkimuskysymykseeni, eli miten presidentti Reaganin retoriikka Neuvostoliitosta ilmeni ja miten se kehittyi 1981 - 1987 välillä suhteessa toteutuneisiin suurvaltasuhteisiin vaatii ensin vastauksen kysymykseen, millaista Reaganin retoriikka lopulta oli? Tätä olen tutkimuksessani kuvannut puhekokielmaa tulkiten sekä muita lähteitä soveltaen. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimusmetodini, retorisen pakottamisen mallin täydentäjänä olen käyttänyt aiempaa tieteellistä tutkimusta Yhdysvaltain presidenteistä. Tämän taustan avulla pyrin luomaan Reaganista tieteellisesti pätevän yleiskuvan ja paikantamaan hänen profiiliaan Yhdysvaltain presidenttihistoriassa. Retoriikan tutkimuksessa on hyvä saada tarkempaa taustaa myös ko. henkilön henkilökohtaisista ominaisuuksista. Siksi myös hallinnon avainhenkilöiden kautta on tarpeellista valottaa mm. poliittisten ja diplomaattisten neuvotteluprosessien taustoja, jotta aseriisuntapolitiikasta täsmentyisi mahdollisimman johdonmukainen kuva. Presidentin retoriikkahan on vain ns. jäävuoren huippu ja koska tutkin retoriikan yhteyttä aseriisuntaneuvotteluihin, lukijan pitää ymmärtää mitä nämä neuvottelut pitävät sisällään ja mistä ne juontuvat.

Voidaksemme nähdä, miten retoriikka muuttui, pitää ensin paikantaa millaista Reaganin retoriikka todella oli ja tätä tukevat osaltaan myös henkilökuvaa täsmenävät johtajuustutkimukset. Johtajuustyylillä ei ole sinänsä tutkimuskohteena, mutta aseriisuntaneuvottelujen suhteen on tarpeellista valaista lyhyesti hallinnon ja erityisesti lähipiirin merkitystä myös presidentin puheiden muodostamisessa. Tutkimukseni mukaan Reaganin retoriikka on hyvin idealistista, hän käytti säännöllisesti erottamistekniikoita, eli asioiden pelkistämistä ja yksinkertaistamista. Tämä selkiytti toivotun kuvan luomista yleisölle, yleisö ei juuri sulata pitkiä ja vaikea-

selkoisia puheita, koska ne menevät usein pitkälti ohi. Retoriikka on myös tunteisiin vetoavaa tilanteesta riippuen, mutta yhtä lailla puheet sisältävät pragmaattista argumentointia ja luentomaisia katsauksia. Toistoa on hyvin paljon toivotun viestin vahvistamiseksi. Kaikki puheet ovat hyvin laskelmoituja. Tärkeä havainto on, että puheiden sävy ja sisältö ei täysin muuttunut Mihail Gorbatšovin valtaantulon myötä, vaikka tämä selvästi pehmensikin retoriikkaa. Reagan toi esiin mm. neuvotteluargumentit säännöllisesti jo ennen vuotta 1985 ja toisaalta kritisoi Neuvostoliiton yhteiskuntajärjestelmää puheissaan myös 1985 jälkeen. Kuitenkin selvästi sana ”toivo” esiintyy enemmän 1985 jälkeen. Keskinäinen uhittelu ja syyttely jäi kuitenkin pitkälti pois puheista. Muutos oli selvä myös vastapuolella, vaikka tähän en varsinaisesti perehdykään tässä tutkimuksessa. Reaganin kovistelevat argumentit muuttuivat yhä enenevässä määrin suostutteleviksi.

Reaganin johtajakuva paikantuu melko vahvaksi. Hän oli pinnallinen eikä jaksanut keskittyä juuri syvällisesti ulkopolitiikan eri strategioihin, vaan halusi pelkistää ja luoda selviä mustavalkoisia vaihtoehtoja yleisölleen. James Barberin tutkimusten mukaan Reagan oli mm. passiivinen ja positiivinen sekä hyvin paljon delegoiva johtaja. Tämän oman tutkimukseni mukaan Reagan valitsi kuitenkin tarkkaan, kenelle delegoi mitäkin asioita ja osallistui itse myös merkittävässä määrin puheidensa valmisteluun. Tutkimukseni mukaan lähipiiri ei varsinaisesti pystynyt johdattelemaan häntä, merkittävimpana todisteena tästä toimii hänen oma SDI-aloitteensa, jota presidentin käskystä määrätietoisesti vietiin eteenpäin hallinnon eri portailla. SDI oli hänen retoriikkansa ja samalla neuvostosuhteiden suurin haaste, kaksiteräinen miekka, joka toisaalta vahvisti Yhdysvaltain pelotetta, mutta yhtäältä muodostui lopulliseksi esteeksi strategisten ydinaseiden puolittamisneuvotteluissa. Reaganin tavatessa Gorbatšovin ilmiselvästi ja kiistattomasti heidän välillään syntyi positiivinen henkilökemia ja tätä myötä yhteisymmärrykselle myös poliittisista asioista löytyi huomattavasti enemmän edellytyksiä. Kukaan Reaganin hallinnosta ei kuitenkaan neuvonut häntä etukäteen luottamaan vastapuoleen sen enempää kuin tämän edeltäjiinkään. Tässä suhteessa Reagan osoitti intuitiivista otetta ja rohkeutta tehdä itsenäisesti hetkessä merkittäviä kaukonäköisiä ratkaisuja.

Neuvottelujen kannalta kaikkein merkittävimmän porkkanana Reagan tarjosi ehdottaessaan Gorbatšoville yhteistyötä SDI:n kehittämisessä. Gorbatšov tuli lopulta

yllättävänkin paljon vastaan suostuen tieteelliseen tutkimukseen, muttei sen pidemmälle. Neuvottelujen lopputulokseen tällä ei kuitenkaan ollut merkitystä. Kuitenkin jos SDI alun perin haluttiin rakentaa nimenomaan Yhdysvaltain turvaksi vihollista suoraan nimeämättä, syntyi selvä paradoksi Neuvostoliittoa pyydettyäessä mukaan saman järjestelmän rakentamiseen. Tällöin myös koko alkuperäinen uhkakuva olisi pitänyt määrittää uudestaan. 1980-luvulla Neuvostoliiton lisäksi ei ollut muita potentiaalisia uhkia eikä maita jotka olisivat uskottavasti kyenneet uhkaamaan Yhdysvaltoja strategisista ydinaseista. Tässä kohtaa hankkeen perustelut muuttuivat merkittävästi ja menettivät myös uskottavuuttaan. Retorisen pakottamisen mallin kannalta SDI-puheet olivat sellaisia, joissa vastapuoli eli Gorbatšov hyväksyi Reaganin eli suostuttelijan esittämät argumentit mutta ei toimintamallia näiden ratkaisemiseksi. Reaganin hallinnolla oli kuitenkin hyvin selvä linja, vaikka presidentti arvosteli jyrkästi aiempaa liennytysohjelmaa. Presidentti piti kuitenkin voimassa aiemmat sopimukset ABM-sopimus mukaan lukien, vaikka SDI-projekti koetteli vähintään tämän sopimuksen henkeä. Samoin euro-ohjusten sijoittaminen tapahtui aiempien sopimusten puitteissa, Reagan ei siis militarisoinut sopimusten vastaisesti Amerikan eikä Euroopan mantereita. Reaganin retoriikka oli laskelmoitua, mutta siinä oli myös aitoa idealismia suurvaltapolitiittisten strategioiden lisäksi. Reaganilla oli kyky puhua sekä tiukasti että hyvin lämpimästi tilanteesta riippuen. Suuria muutoksia tai merkittäviä visioita ei voi missään tapauksessa onnistua toteuttamaan ilman taitavasti hiottua retoriikkaa ja yleisön hyväksynnän tai vähintäänkin passiivisen myötätunnon hankkimista.

Voidaan sanoa, että retoriikka ei ollut Reaganille vain apuväline politiikan tekemisessä, vaan retoriikka oli tärkeä osa tätä ulko- ja turvallisuuspoliittista kokonaisuutta. Tutkimuskysymykseni vastauksena voin esittää, Reaganin retoriikka oli vahvasti sisään rakennettu neuvostosuhteiden hoitamiseen. Retoriikka korreloi samanaikaisia aseriisuntaneuvotteluja ja yhtäältä militarisointiohjelmaa yleisellä tasolla selvästi. Selonteot kongressille olivat tarkoin kuvattuja raportteja, samoin osa televisiopuheista. Näissä oli vahva riippuvuus senhetkisiin turvallisuuspoliittisiin valmisteluprosesseihin. Toisaalta puheissa, joissa Reagan jyrkästi arvosteli Neuvostoliittoa ja joissa oli paljon pitkälle tulevaisuuteen luotaavia kauaskantoisia visioita, toiveita jne. ei ollut yhtä kiinteää yhteyttä reaalipolitiikkaan. Näillä argumentoinneilla haluttiin nimenomaisesti vain hankkia yleisön hyväksyntää ja ve-

dota tunteisiin. Tutkimushypoteesini pääsihteerin Mihail Gorbatšovin ratkaisevasta merkityksestä sekä Reaganin retoriikalle että muutokselle maiden välisessä politiikassa osoittautuu osittain oikeaksi. Neuvotteluilmapiiri raikastui ja sai valtavan edistysaskeleen uuden neuvostojohtajan myötä, tällä oli suora vaikutus turvallisuuspoliittiselle päätöksentekotasolle. Poliittisella tasolla suurvaltasuhteissa johtajanvaihdoksella oli ratkaiseva merkitys, mutta retorisisella tasolla ei aivan niin suoriin. Reagan arvosteli Neuvostoliittoa vielä 1985 jälkeenkin joissakin puheissa, joskaan ei yhtä jyrkästi kuin vuosina 1981 - 1984. Hän loi varovaista toivoa ja optimismia enenevässä määrin. Toisaalta myös ensimmäisellä virkakaudellaan Reaganin kaikki argumentit eivät olleet tuomitsevia. Mukana oli tuolloinkin ajoittain joitakin positiivisia signaaleja ja toivon luomista paremmasta tulevaisuudesta. Merkittävänä erona oli, että Gorbatšov oli ainoa johtaja, keneen hän alkoi säännöllisesti viitata tämän omalla nimellään. Gorbatšovin edeltäjät jäivät yleensä täysin nimettömiksi hahmoiksi Reaganin virallisissa puheissa.

Retoriset taidot ovat henkilökohtaisia ominaisuuksia, joita ei voi siirtää eteenpäin toisille millään vaikuttamisen tasolla, vaikka niin ehkä haluaisikin. Suurvaltasuhteiden historiallinen lämpeneminen ja uusi positiivisen sävyinen, jotakin kokonaan uudenlaista vuoropuhelua ja kumppanuutta odottava neuvotteluilmapiiri oli pitkälti myös Reaganin ansiota. Mielestäni on hieman ironista, että tämä tapahtui juuri presidentin aikana, joka oli alun perin käyttänyt vastapuolesta miltei kovempaa retoriikkaa kuin juuri kukaan edeltäjistään kylmän sodan aikana. Tämä uusi ilmapiiri oli minusta tärkein ulkopoliittinen perintö, jonka Reagan saattoi myöhemmin jättää seuraajalleen George Bushille, omalle maalleen ja samalla muulle maailmalle.

Lähdeluettelo

Kirjallisuuslähteet

Allison, Graham & Treverton Gregory F. (1992): Rethinking America's security – beyond cold war to new world order. Printed in the United States of America 1992.

Baker, James III (1995): The Politics of Diplomacy. Revolution, War & Piece, 1989-1992. Printed in The United States of America 1995.

Bialer, Seweryn & Mandelbaum, Michael (1988): Gorbachev's Russia and American foreign policy. An East-West Forum Publication 1988.

Brownlee, W. Elliot & Graham Hugh Davis (2003): The Reagan Presidency. Pragmatic conservatism and its legacies. Published by University Press of Kansas, 2003.

Berman, Larry (1990): Looking back on the Reagan presidency. The John Hopkins University Press Baltimore and London , 1990.

Brinkley, Douglas (2007): The Reagan Diaries. Copyright by The Ronald Reagan Presidential Library Foundation 2007.

Busch, Andrew E. (2001): Ronald Reagan and the Politics of Freedom. Rowman & Littlefield Publishers Inc. in the United States of America 2001.

Bush, George H. W. (1987): Looking Forward. An autobiography with Victor Gold. Copyright by George Bush. Printed in the United States of America 1987.

Chilton, Paul A. (1996): Security Metaphors. Cold war discourse from containment to common house. Peter Lang Publishing, Inc. New York 1996.

Crabb, Cecil Van Meter & Mulcahy Kevin V (1986): Presidents & Foreign policy making – from FDR to Reagan. Louisiana State University Press 1986.

De Mesquita & Bruce Bueno (1996): Principles of international politics. People's power, Preferences, and Perceptions. CQ Press 2006.

- Donovan, Hedley (1985): *Roosevelt to Reagan. A Reporter's Encounters with Nine Presidents*. Harper & Row, Publishers, New York 1985.
- Doyle, William (1999): *Inside the Oval Office. The White House tapes from FDR to Clinton*. Published in Kodanska America, Inc. 1999.
- D'Souza Dinesh (1997): *Ronald Reagan. How the Ordinary Man Became an Extraordinary Leader*. Published by Simon & Schuster 1999.
- Duignan, Peter & Rabushka, Alvin (1980): *The United States in the 1980s*. Hoover Institution Stanford University 1980.
- Erickson, Paul D. (1985): *Reagan speaks. The making of an American myth*. Published by New York University Press New York and London 1985.
- Forss, Stefan. (2006): *Yhdysvaltain ydinasepolitiikka. Strategian laitos. Julkaisusarja 2 No 34 28.3.2006*.
- Gaddis, John Lewis. (1992): *The United States and the End of the Cold War*. Oxford University Press 1992.
- Garthoff, Raymond L. (1994): *Detente and confrontation. American-Soviet relations from Nixon to Reagan*. Published by The Brookings institution Washington D.C. 1994.
- George, Alexander L, Farley, Philip J, Dallin, Alexander (1988): *U.S. – Soviet Security Cooperation*. Oxford University Press 1988.
- Haig, Alexander M. Jr. (1984): *Caveat. Realism, Reagan and Foreign Policy*. Published by MacMillan Company New York 1984.
- Harle, Vilho (1991): *Hyvä, Paha, Ystävä, Vihollinen*. Gummerus Kirjapaino Oy Jyväskylä 1991.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula (2002): *Tutki ja kirjoita*. Kustannusosakeyhtiö Tammi Tummavuoren kirjapaino, Vantaa 2002.
- Holloway, David. (1983): *The Soviet Union and the arms race*. Yale University Press New Haven and London 1983.

Horelick, Arnold L. (1986): U.S. – Soviet relations. Published by Cornell University Press 1986.

Hudson, Valerie M. (2007): Foreign policy analysis. Classic and contemporary theory. Published by Rowman & Littlefield Publishers, Inc. Maryland in United States of America 2007.

Hyland, William G. (1987) The Reagan foreign policy. First Meridian Printing, November 1987.

Jervis, Robert (1976): Perception and misperception in international politics. Published by Princeton University Press 1976.

Kegley, Charles W. Jr & McGowan Pat (1982): Foreign Policy USA/USSR. Printed in the United States of America 1982.

Kissinger, Henry (1994): Diplomacy. Simon & Schuster Rockefeller Center, New York 1994.

Krebs, Ronald & Jackson Patrick Thaddeus (2007): Twisting tongues and twisting arms: the power of political rhetoric. European journal of international relations March 2007. SAGE publications and ECPR-European consortium for political research 13 (1): 35-66.

Kupchan, Charles A. (1994): The Vulnerability of Empire. Published by Cornell University Press 1994.

Lehtonen , Jaakko & Kortetjärvi-Nurmi Sirkka (1996): Neuvotellen tulokseen. WSOY Porvoo 1996.

Lettow, Paul (2005): Ronald Reagan and his quest to abolish nuclear weapons. Published in the U. S. by Random House 2005.

Little, Richard & Smith, Steve (1988): Belief systems & International Relations. Published by Basil Blackwell Ltd. New York 1988.

Long, Franklin A. & Rathjens George W. (1976): Arms, Defence Policy and Arms Control. American Academy of Arts and Sciences. Printed in the United States of America.

McCormick, James M. (1998): American foreign policy & process. F.E. Peacock Publishers, Inc. 1998.

Morris, Edmund (1999): Dutch – a memoir of Ronald Reagan. Printed in the United States of America 1999.

National Academy of Sciences (1985): Nuclear arms control- background and issues. Printed in the United States of America 1985.

Neustadt, Richard E. (1990): Printed in The United States of America 1990.

Payne, Keith B. (1982): Nuclear deterrence in US – Soviet Relations. Published in in the United States of America by Westview Press, Inc. 1982.

Perelman, Chaim (1996): Retoriikan valtakunta. Vastapaino Gummerus kirjapaino Oy Jyväskylä 1996.

Raatikainen, Erkki (1981): Amerikka. Mitä jokaisen tytön ja pojan tulee tietää Yhdysvaltain politiikasta. Amer-yhtymä Oy Weilin + Göösin kirjapaino Espoo 198.1

Raatikainen, Panu (2004): Ihmistieteet ja filosofia. Gaudeamus Kirja Oy. Yliopistokustannus University Press. Tammer-Paino Oy, Tampere 2004.

Reagan, Ronald (1990): An American Life. Printed in the USA January 1992.

Reagan, Ronald (1988): President Ronald Reagan. The quest for peace, the cause of freedom. Selected speeches on the United States and the world. Published by The United States information agency Washington D.C. 1988.

Reeves, Richard (2005): President Reagan. The triumph of imagination. Published by Simon & Schuster, New York 2005.

Reilly, Thomas A. Sigall, Michael W. (1976): Political bargaining – an introduction to modern politics. Printed in the United States of America.

Rubenzler, Steven J. & Faschingbauer, Thomas R. (2004): Personality, Character & Leadership in the White House. Psychologists assess the presidents. Published in the United States by Brasse's, Inc. 2004.

Schlesinger, Robert. (2008): *White House Ghosts. Presidents and Their Speech-writers. From FDR to George H.W. Bush.* Published by Simon & Schuster Inc. 2008.

Shultz, George P. (1993): *Turmoil and Triumph. My Years As Secretary Of State.* Published by Macmillan Publishing Company 1993.

Scott, James M. (1996): *Deciding to intervene. The Reagan Doctrine and American foreign policy.* Duke University Press 1996.

Sherr, Alan B. (1988): *The other side of arms control. Soviet objectives in Gorbachev era.* Published by the Academic Division of Unwin Hyman Ltd. 1988.

SIPRI Yearbook. (1981): *World Armaments and Disarmament.* Stockholm International Peace Research Institute. Published by Taylor & Francis Ltd. London 1981.

SPIRI Yearbook. (1987): *World Armaments and Disarmament.* Stockholm International Peace Research Institute. Published by Oxford University Press 1987.

Smith, Gerard C. (1996): *Disarming Diplomat.* Co-published by arrangement with The Miller Center of Public Affairs and The University of Virginia 1996.

Smith, Hedrick, Clymer Adam, Silk Leonard, Lindsey Robert, Burt Richard (1980): *Reagan – The man the president.* Macmillan Publishing Co; Inc New York 1980.

Stoll, Richard J. (1990): *U.S. National Security Policy and the Soviet Union. Persistent Regularities and Extreme Contingencies.* Published by University of South Carolina 1990.

Suomi, Juhani. (2005): *Pysähtyneisyyden vuodet. Mauno Koiviston aika 1981-1984.* Otavan Kirjapaino Keuruu 2005.

Talbott, Strobe (1984): *The Russians and Reagan.* Published in the United States by Random House, Inc; New York, and simultaneously in Canada by Random House of Canada Limited, Toronto 1984.

Troy, Gil (2005): *Morning in America. How Ronald Reagan invented the 1980s.* Published by Princeton University Press, Princeton New Jersey 2005.

Weinberger, Caspar & Schweizer, Peter (1996): *The Next War.* Published by Regnery Publishing Inc. in Washington D.C. 1996.

Visuri, Pekka (2006): *Suomi kylmässä sodassa.* Otavan kirjapaino Oy Keuruu 2006.

Zetterberg, Seppo (1988): *Maailman historian pikkujättiläinen.* WSOY, Porvoo 1988.

Verkkolähteet

Brody, Richard A. & Shapiro, Catherine R. Policy Failure and Public Support: The Iran-Contra Affair and Public Assessment of President Reagan. *Political Behavior* Vol 11, No 4 (Dec;1989), pp 353-369. Published by Springer. JSTOR:in verkkosivuilla osoitteessa: <http://links.jstor.org/stable/586163?seq=14>

Genscher, Hans-Dietrich (1982): Toward an overall Western strategy for peace, freedom and progress. *Foreign Affairsin* verkkosivuilla osoitteessa:

<http://proquest.umi.com/pqdlink?index=20&did=46796535&SrchMode=3&sid=5&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1285243782&clientId=23404&aid=3>

Greenberg, David (2000): *The Empire Strikes Out: Why Star Wars did not end the Cold War.* *Foreign Affairsin* verkkosivuilla osoitteessa:

<http://www.foreignaffairs.com/articles/55872/david-greenberg/the-empire-strikes-out-why-star-wars-did-not-end-the-cold-war?page=show>

INF-treaty (1987): Department of State. United States of America. *Yhdysvaltain ulkoministeriön* sivuilla osoitteessa:

<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/infmou.html>

Jackson, William D. (1999): Soviet reassessment of Ronald Reagan 1985-1988. *Political Science Quarterly*; Winter98/99, Vol. 113 Issue 4, p617, 28p. Verkkosivuilla osoitteessa:

<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=1&hid=104&sid=5d5e1624-1520->

4b30-bd61-83064abe4ade%40sessionmgr112&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRI#db=a9h&AN=1587854

Kalki, Gaur (2006): PD-59 Offence Dominant US Nuclear Doctrine of Counter-Force & Counter-Control. Kalki Gaurin verkkosivuilla osoitteessa: <http://my.opera.com/kalkigaur/blog/show.dml/450021>

Knight, Andrew. (1983): Ronald Reagan's watershed year? Foreign Affairs 1983; 61, 003. Foreign Affairsin verkkosivuilla osoitteessa: <http://proquest.umi.com/pqdlink?index=14&did=47079275&SrchMode=3&sid=3&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1285248474&clientId=23404&aid=1>

Lettow, Paul (2006): President Reagan's Legacy and U.S. Nuclear Weapons Policy. Heritage Foundationin verkkosivuilla osoitteessa: <http://www.heritage.org/Research/Lecture/President-Reagans-Legacy-and-US-Nuclear-Weapons-Policy>

Margaret Thatcher Foundation (1982): The Falklands War. Verkkosivuilla osoitteessa: http://www.margaretthatcher.org/archive/1982_falklands.asp

Massie, Susan (2008): Reaga's evolving views on Russia and their relevance today. Woodrow Wilson Centerin kotisivuilla osoitteessa: <http://www.wilsoncenter.org/events/docs/Massie.pdf>

Office of the Historian. United States Department of State. Bureau of Public Affairs. Historical Research Memorandum No. 1555. Foreign travel of George Bush during his tenure as Vice President 1981-1989. Suomen Yhdysvaltain suurlähetystön sivuilla osoitteessa: <http://finland.usembassy.gov/arc.html>

Reagan, Ronald (1983): Address to the nation on defence and national security. SDI speech 23.3.1983. Atomic archiven kotisivuilla osoitteessa: <http://www.atomicarchive.com/Docs/Missile/Starwars.shtml>

Talbott Strobe, Barrett Laurence I. Time to Start, says Reagan. Timen verkkosivuilla osoitteessa:

Scott, James M. (Deciding to intervene – The Reagan doctrine and American foreign policy. Duke University Press 1996. Verkkosivuilla osoitteessa:

<http://www.google.com/books?hl=fi&lr=&id=14YWkklpbTEC&oi=fnd&pg=PR9&dq=reagan+doctrine&ots=I9SVPjcvQW&sig=MVPi9WJodxeGfhp0E3zgdSzN1gQ#v=onepage&q&f=false>

The Ronald Reagan Presidential Foundation & Library, National Archives and Records Administration. Presidential Libraryn kotisivulla osoitteessa:

<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/tripsforeign.html>

The Ronald Reagan Presidential Foundation & Library, National Archives and Records Administration. Presidential Libraryn kotisivulla osoitteessa:

<http://www.reaganlibrary.com/mikhail-gorbachev.aspx>

Treaty Compliance (2010): Acqwebin verkkosivuilla osoitteessa:

<http://www.dod.mil/acq/acic/treaties/start1/execsum.htm>

Muut lähteet

Tv-dokumentti “ Taistelu avaruudesta”. Yle 12.4.2010

Haastateltava

Jakobson, Max (6.9.2010) Henkilökohtainen haastattelu Helsingissä Katajanokalla